

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TEISĖS FILOSOFIJOS IR ISTORIJOS KATEDRA

VAIVA BAKAITĖ
(Bioteisės studijų programa)

PRADĖTO, BET NEGIMUSIO VAIKO STATUSAS LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – prof. dr. Jonas Juškevičius

Vilnius, 2013

TURINYS

ANOTACIJA.....	3
ANNOTATION	4
ĮVADAS.....	5
1.GYVYBĖS PRADŽIOS PROBLEMATIKA	9
1.1.Katalikybė ir gyvybės pradžia	9
1.2.Gyvybės pradžios etinės ir teisinės teorijos	13
2. PRADĖTO, BET NEGIMUSIO VAIKO STATUSO REGLAMENTAVIMAS NORMINIU LYGMENIU	19
2.1. Žmogaus gyvybė (teisė į gyvybę) kaip teisinė vertybė. Žmogaus gyvybės apsauga Europos valstybėse, tarptautiniuose teisės aktuose ir teismų jurisprudencijoje.....	19
2.2. Pradėto, bet negimusio vaiko statuso Lietuvos teisės sistemoje reglamentavimas bei probleminiai aspektai.....	29
2.2.1. Asmens statuso samprata.....	29
2.2.2. Teisės į gyvybę ir gyvybės apsaugos reglamentavimas Lietuvos konstitucijose ir baudžiamuosiuose įstatymuose iki 1990 m.....	32
2.2.3. Pradėto, bet negimusio vaiko teisinės padėties reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose.....	34
2.2.3.1. Pradėto, bet negimusio vaiko statusas nėštumo nutraukimo ir dirbtinio apvaisinimo atvejais	41
2.2.3.2. Pradėto, bet negimusio vaiko statusas prenatalinių tyrimų metu.....	46
2.3. Bandymai sureguliuoti pradėto, bet negimusio vaiko statusą Lietuvos teisės sistemoje	48
IŠVADOS.....	56
REKOMENDACIJOS	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS	59
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY	71
PRIEDAI	73

Bakaitė V. Pradėto, bet negimusio vaiko statusas Lietuvos teisės sistemoje/Bioteisės magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas prof. dr. J. Juškevičius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2013. – 79 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama gyvybės pradžios problematika bei pradėto, bet negimusio vaiko statuso reglamentavimas Lietuvos teisės sistemoje, pasitelkiant katalikybės požiūrį, gyvybės pradžios etines ir teisine teorijas, taip pat Europos valstybių teisinį reglamentavimą negimusiojo atžvilgiu bei šiuo klausimu Europos žmogaus teisių teismo kuriamą teisinę praktiką. Atskleidžiamas Lietuvos teisinis požiūris į pradėto, bet negimusio vaiko statusą analizuojant teisinį reglamentavimą istoriniu aspektu, taip pat dabar egzistuojančias teisės normas ir siūlomus teisės aktų projektus.

Raktiniai žodžiai: pradėtas, bet negimęs vaikas, vaisius, nėštumo nutraukimas, gyvybė, gyvybės apsauga, teisės aktai

Bakaitė V. The status of the unborn child in Lithuania's legal system/Master's thesis of Biolaw. Supervisor Prof. dr. J. Juškevičius. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2013. – 79 p.

ANNOTATION

The main objective of this master thesis is to analyze the issues about the beginning of human life and the status of unborn children in Lithuanian legal system by means of catholic point of view, legal and ethical theories on the beginning of human life as well as legal regulations of European Union countries, and the legal practice of the European Court of Human Rights regarding unborn children. This thesis reveals Lithuanian legal attitude towards the status of unborn children by analyzing law regulations in historical perspective as well as contemporary legal norms, and submitted legal acts' projects.

Keywords: unborn child, foetus, termination of pregnancy, human life, protection of human life, legal acts

diskusijų objektas tik paaštrėjo, kuomet visus minėtus klausimus bei kokį teisinį statusą suteikti naujai užsimezgsusiai gyvybei tarptautinė teisė, kuri paprastai harmonizuoja ar unifikuoja valstybių nacionalinės teisės atitinkamas sritis, paliko spręsti kiekvienos valstybės kompetencijai. Susiklosčiusi situacija lėmė skirtingą požiūrį į gyvybės pradžios momentą bei pradėto, bet negimusio vaiko teisinio statuso įtvirtinimą valstybių teisės aktuose. Problemos aktualumas išryškėja ne tik teisinio reglamentavimo neatitikimais minėtu klausimu, bet ir visuomenės susiskaldymą dėl požiūrio į teisės į gyvybę bei moters, kaip autonomiško subjekto, pasirinkimo teisės bei teisės į privatų ir šeimos gyvenimą.

Magistro baigiamojo darbo **objektas** – Lietuvos Respublikos teisės aktai bei teisės aktų projektai, reglamentuojantys pradėto, bet negimusio vaiko statusą.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti bei atskleisti Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintą pradėto, bet negimusio vaiko statusą ir aptarti egzistuojančias problemas.

Atitinkamai pagal darbo tikslą yra keliami šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti katalikybės požiūrį į gyvybės pradžią;
2. Išnagrinėti gyvybės pradžios etines ir teises teorijas;
3. Išanalizuoti tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius pradėto, bet negimusio vaiko statusą, tarptautinių teismų jurisprudenciją bei užsienio valstybių teisinį reglamentavimą;
4. Išanalizuoti nacionalinius teisės aktus ir teisės aktų projektus, reglamentuojančius pradėto, bet negimusio vaiko statusą.

Ginamasis teiginys: žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžia turėtų atsirasti nuo apvaisinimo momento.

Šaltiniai. Rašant šį darbą remtasi nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, reglamentuojančiais gyvybės pradžios aspektus bei pradėto, bet negimusio vaiko teisinį statusą, kompetentingų autorių, kaip antai: prof. dr. J. Juškevičius, doc. dr. A. Širinskienė, prof. habil. dr. V. Mikelėnas, prof. dr. A. Narbekovas, Fletcher Armstrong C., doc. dr. B. Obelenienė, doc. dr. D. Serapinas, doc. E. Švedas ir kt. – nuomonėmis, katalikiškais šaltiniais, moksliniais straipsniais, monografijomis, nacionalinių ir kitų Europos valstybių esamu teisiniu reglamentavimu bei Europos žmogaus teisių teismo praktika.

Apie pradėto, bet negimusio vaiko statusą bei apskritai gyvybės pradžios reglamentavimą galima rasti duomenų įvairių mokslininkų straipsniuose bei monografijose (ypatingai aktuali yra 2013 m. birželio mėn. pasirodžiusi kolektyvinė mokslinė monografija „Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo“), tiek nacionalinių, tiek ir tarptautinių teismų jurisprudencijoje, tiek ir galiojančiuose teisės aktuose bei teisės aktų projektuose ir su jais susijusiuose dokumentuose. Nepaisant to, kad tema nagrinėta keliais jau aptartais lygmenimis, tačiau vieningos nuomonės nėra

dėl jau minėtų skirtumų. Tikimasi, kad šis magistro baigiamasis darbas pagilins temos iširtumo lygį bei prisidės prie tinkamų sprendimų priėmimo, remiantis moksliniu pagrįstumu.

Rašant šį magistro baigiamąjį darbą naudojami **metodai**: empirinis metodas, kurį pasitelkiant analizuojami nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys gyvybės apsaugos, taip pat pradėto, bet negimusio vaiko statusą; dokumentų analizės – šio metodo pagalba „renkami duomenys, kai dokumentai naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai“⁴, t.y. nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, užsienio valstybių teisinė bazė, reglamentuojanti pradėto, bet negimusio vaiko statusą, taip pat šia tema susijusi Lietuvos ir užsienio kompetentingų autorių mokslinė literatūra ir kt.; alternatyvų metodas – „mokslinių problemų sprendimo metodas lyginant ir abipusiai kritikuojant konkuruojančias teorijas“⁵, pagal kurį analizuojamos, lyginamos ir kritikuojamos gyvybės pradžios etinės ir teisinės teorijos; lyginimo – lyginami Lietuvos Respublikos ir kitų Europos šalių bei tarptautinių teisės aktų gyvybės pradžios bei pradėto, bet negimusio vaiko statuso aspektai; apibendrinimo – remiantis išanalizuota medžiaga pateikiami bendrieji požymiai, nuomonės, dėsningumai bei principai dėl pradėto, bet negimusio vaiko statuso. Darbe pasitelktas ir anketinis metodas, tiksliau – oficiali anketa, kuomet į klausimus atsakantys asmenys, neslepia savo tapatybės⁶ ir kurioje pateikiami tik atviri klausimai. Šis metodas naudotas siekiant atskleisti visuomenėje kylančias kontroversijas dėl pradėto, bet negimusio vaiko statuso esamo ir galimo reglamentavimo. Oficialios anketos metu apklaustas politinės partijos Lietuvos lenkų rinkimų akcijos pirmininkas Valdemar Tomaševski (Priedas Nr. 1), pasisakantis už negimusio vaiko apsaugą, ir viešosios įstaigos Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė Margarita Jankauskaitė (Priedas Nr. 2), atkakliai kovojanti už moterų teises ir jų galimybę pasirinkti. Minėti anketos dalyviai pasirinkti dėl šių priežasčių: V. Tomaševski yra iniciatorius bei iniciatyvinės grupės dalyvis, teikiantis apsaugos gyvybės prenatalinėje fazėje projektus, remdamasis katalikų bažnyčios požiūriu bei stengdamasis apsaugoti gyvybę nuo pat jos pradėjimo momento; M. Jankauskaitė – moterų teisių, tame tarpe ir moterų teisės apsispręsti pačioms gimdyti ar ne, gynėja – besilaikanti nuomonės, jog negimęs vaikas neturi ir negali turėti jokių teisių, nes vaisius yra ne kas kita, o tik moters kūno dalis. Šių dviejų visiškai skirtingų polių atskleidimas, remiantis nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų reglamentavimu, nacionalinių ir tarptautinių teismų jurisprudencija, leis išanalizuoti negimusio vaiko statusą bei dėl jo kylančią problematiką.

Magistro baigiamasis darbas susideda iš dviejų skyrių, suskirstytų į poskyrius. Pirmame skyriuje nagrinėjama katalikybės ir jos atstovų pozicija gyvybės pradžios klausimu, taip pat aptariamos šiandien pasaulyje vyraujančios etinės ir teisinės gyvybės pradžios teorijos. Antroje dalyje analizuojami, pirmiausia, tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys gyvybę kaip teisinę

⁴ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P. 488.

⁵ Ten pat, P. 373.

⁶ Ten pat, P. 475.

vertybę bei įtvirtinantys žmogaus gyvybės apsaugą, aptariamas Europos valstybių teisinis relamentavimas bei patirtis negimusiojo atžvilgiu, analizuojama Europos žmogaus teisių teismo praktika; taip pat atskleidžiama asmens statuso samprata bei jos sąsajos su pradėtu, bet negimusiū vaiku; nagrinėjami Lietuvos Respublikos teisės aktai istoriniame ir dabarties kontekste, nustatantys pradėto, bet negimusio vaiko statusą, aptariama jų problematika minėtais klausimais, pvz., dirbtinio apvaisinimo ar nėštumo nutraukimo metu esantis negimusiojo statusas, ir, žinoma, analizuojami bandymai sureglamentuoti negimusiojo statusą. Toliau magistro baigiamąjį darbą sudaro anotacija, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka anglų ir lietuvių kalbomis bei priedai.

sukurti norinčią paremti vienišus tėvus organizaciją, kurioje galėtų susitikinėti vieniši tėvai ir taip remti vienas kitą”¹⁴. Šiomis iniciatyvomis siekiama ne tik skelbti religines tiesas, per kurias atskleidžiamas gyvybės šventumas, bet ir įtraukti visuomenę aktyviai dalyvauti palaikant kiekvieną asmenį ir suteikiant jam reikiamą pagalbą.

Fakto, kad katalikiškoji bendruomenė gyvybės pradžios atsiradimą laiko nuo pat jos momento, ko gero, net neįmanoma kvestionuoti. Pasak A. Narbekovo, katalikybė visuomet laikėsi nuomonės, jog egzistuoja besąlygiška žmogaus gyvybės vertė, suponuojanti jai besąlygišką pagarbą¹⁵. Antai kongregacija už doktrininį tikėjimą (*Congregation for the doctrine of the faith*) laikosi nuomonės, jog žmogus turi būti gerbiamas kaip asmuo nuo pat jo egzistavimo pradžios momento, kadangi, apvaisinus kiaušinėlių, prasideda visiškai naujas gyvenimas, kuris nepriklauso nei tėvui, nei motinai. Šio proceso metu susidaro naujas žmogus, kuris niekada negalės būti žmogumi, jei jis nėra tokiu laikomas nuo pradėjimo momento¹⁶. Katalikiškoji pusė remiasi ir šiuolaikinės genetikos mokslu, kuris palaiko nuomonę, jog gyvybė, o kartu su ja ir žmogus atsiranda nuo gyvybės pradžios momento, t.y. kuomet susidaro zigota – susilieja spermatozoidas su kiaušialąste. Būtent nuo tos akimirkos vaisius įgyja tiek kūno, tiek dvasinę visumą, kas suponuoja ir pagarbą naujai pradėtai gyvybei¹⁷. Pripažinus žmogaus asmens egzistavimo pradžia gyvybės pradėjimą, atsiranda poreikis ginti gyvybę nuo jos atsiradimo momento, taip pat ir patį embrioną traktuoti kaip asmenį, ginti jo vientisumą ir teikti jam tokią reikalingą medicinos pagalbą, kokia būtų teikiama kiekvienam žmogui¹⁸. Kitaip tariant, privalu gerbti gyvybę ir embriono vientisumą, embrionas turi tokią pat teisę į orumą kaip ir kiekvienas asmuo¹⁹. Toks gyvybės pradžios traktavimas suponuoja ir vienodą pagarbą visose žmogaus gyvenimo stadijose²⁰. Pabrėžtina, kad „biologinis individualumas, o kartu ir individuali zigotos prigimtis egzistuoja nuo pat pastojimo <...> yra klaidinga ir beprasmiška kalbėti apie preembrioną, jei tai turėtų reikšti užsimezgsios žmogiškosios būtybės ikižmogišką gyvybės stadiją arba būseną“²¹. Matyti, kad katalikiškoji religija besąlygiškai laikosi nuomonės, jog gyvybė atsiranda nuo pat pradėjimo momento ir ji negali būti

¹⁴ Skandinavijos šalių katalikų vyskupų ganytojiškas laiškas dėl pagarbos negimusiam kūdikiui. 1999. <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0006/006ek2.html>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

¹⁵ Narbekovas A. Pasyvios eutanazijos ir užsispyrėliško gydymo netaikymo skirtumas. www.mruni.eu/mru.lt/dokumentai/katedros/.../Skirtumas.doc; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

¹⁶ Congregation for the doctrine of the faith „Instruction on respect for human life in its origin and on the dignity of procreation replies to certain questions of the day“. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for-human-life_en.html; prisijungimo laikas: 2012-12-26.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Evangelium vitae. http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html; prisijungimo laikas: 2012-12-26.

²⁰ Tūzaitė E. Kamieninių ląstelių tyrimai. <http://bioetika.sam.lt/index.php?-1492740102>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

²¹ Popiežiškoji sveikatos apsaugos darbuotojų pastoracijos tarnyba. Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Kaunas: Leidykla Farmacija, 1997.

skirstoma į atskirus tarpsnius. Žmogus atsiranda nuo kiaušialąstės ir spermatozoido susiliejimo momento ir jis egzistuoja iki pat jo mirties.

Tęsiant katalikybės ir gyvybės pradžios sąlytį reikalinga atkreipti dėmesį ir į Sveikatos apsaugos darbuotojų chartiją, kurioje teigiama: „Dievo duodama žmogui gyvybė yra dovana, per kurią Dievas dalijasi savimi su savo kūriniu <...> gimsta naujas žmogus, į pasaulį su savimi jis atsineša ypatingą paties Dievo paveikslą ir panašumą“²². Taigi pati gyvybė, jos užsimezgimo momentas laikomas ne kas kita kaip Dievo kūriniu, kaip suteikiama Dievo dovana, kurios negalima atimti ar kitaip panaikinti; tai tarsi egzistuojanti Dievo dalis kiekvienoje pradėtoje gyvybėje. Dovanojimas taip pat pabrėžia ir pačios gyvybės neliečiamumą: „Pats Kūrėjo apdovanoto gyvybe asmens neliečiamumas ženklina ir reikalauja, kad nekaltos žmogiškosios būtybės teisė gyventi būtų neliečiama nuo pradėjimo momento iki natūralios mirties“²³. Taigi nesuteikus pradėtam, bet negimusiam vaikui tinkamo teisinio statuso, nuvertinamas tikėjimas bei išreiškiama nepagarba Dievui.

Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – LRK) 43 str. 7 d. skelbia, jog „Lietuvoje nėra valstybinės religijos“²⁴. Vis dėlto Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2011 m. 77,2 proc. Lietuvos gyventojų laikė save Romos katalikais²⁵. Vadinasi, turėtų vyrauti ir požiūris, jog pradėtas, bet negimęs vaikas yra teisės subjektas, kurį reikalinga apsaugoti nuo pat zigotos susidarymo. Vis dėlto visuomenė yra susipriešinusi šiuo klausimu, o galiojantys teisės aktai tarsi nelaiko prenatalinėje fazėje esančio vaiko teisės subjektu. Lietuvių Katalikų Bažnyčia deklaruoja, jog „žmogaus gyvybė turi būti absoliučiai gerbiama ir saugoma nuo prasidėjimo. Jau nuo pirmos žmogaus egzistavimo akimirkos jam pripažintinos asmens teisės, tarp kurių yra ir nepažeistina kiekvienos nekaltos būtybės teisė gyventi. Nežudyk negimusio vaisiaus nei naujagimio“²⁶. Pasak kunigo K. Ralio, „abortas Katalikų bažnyčios požiūriu – toli gražu ne teisė, bet liūdnas fenomenas, kuris stipriai prisideda prie mąstymo, nukreipto prieš gyvybę“²⁷. Taigi Lietuvos katalikų bažnyčia pabrėžia gyvybės šventumą, o moters pasirinkimas daryti abortą negali būti traktuojama kaip jos teisė, priešingai – pradėtas, bet negimęs vaikas sukuria moters pareigą rūpintis, saugoti ir auginti jį.

Katalikybė yra kategoriška gyvybės pradžios atžvilgiu – pirmiausia, gyvybės pradžia laikoma nuo zigotos susidarymo ir tai jau yra visiškai atskira gyvybė, nepriklausanti nei nuo tėvo, nei nuo motinos, visų antra – tai yra Dievo dovana, kuri negali būti sunaikinta žmogiškaisiais

²² Ten pat.

²³ Ten pat.

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

²⁵ Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybą. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai. Lietuvos statistikos departamentas. 2013. http://web.stat.gov.lt/uploads/docs/gyv_kalba_tikyba.pdf?PHPSESSID=8b5aa07c65bb43d3f8dac7006bce2970; prisijungimo laikas: 2013-08-03.

²⁶ Dievo Apvaizdos Lietuvių Katalikų Bažnyčia. 2012. http://divineprovidencechurch.com/en/Weekly_Bulletins/Bulletin_2012_09_23.pdf; prisijungimo laikas: 2013-08-03.

²⁷ Ralys K. Katalikų bažnyčios požiūriu į šeimą edukacinis įgyvendinimas // Pedagogika. 2009, Nr. 96. P. 118.

veiksmas, kadangi postuluojuama pati teisė į gyvybę, akcentuojamas jos besąlygiškumas bei gyvybės nedalomumas nuo apvaisinimo iki pat žmogaus natūralios mirties.

1.2. Gyvybės pradžios etinės ir teisinės teorijos

Krikščionybės srovės – katalikybės požiūris į gyvybę ir jos pradžią yra aiškus ir, ko gero, net nediskutuotinas. Tačiau esti ne viena teorija, skirtingai interpretuojanti tiek gyvybės pradžios momentą, tiek ir embrionų teisinį statusą.

E. Gruodytė išskiria dvi, manytina, pagrindines gyvybės pradžios teorijas:

1. *Pro life* teorija – pripažįstanti asmenį žmogumi nuo gyvybės pradėjimo;
2. *Pro choice* teorija – žmogus ginamas ir įgyja atitinkamą statusą tik nuo jo gimimo momento²⁸.

Pagal *pro life* teoriją, abortas negali būti įteisintas²⁹. Čia vyrauja politinis ir etinis požiūris, jog abortas pažeidžia pradėtą, bet negimusio vaiko teisę į gyvenimą³⁰. Ši teorija, kaip ir katalikybė, užima poziciją, jog žmogaus gyvenimas prasideda nuo spermatozoido ir kiaušialąstės susiliejimo, o praėjus trims savaitėms nuo gyvybės pradžios atsiradimo pradeda plakti širdutė, taigi aborto darymo metu paprastai jau būna susiformavusios rankos, kojos ir kt. galūnės bei organai³¹. Pasak *pro life* teorijos, nors pradėtas, bet negimęs vaikas yra mažiau išsivystęs ir labiau priklausomas nei jau gimęs ar vyresnio amžiaus vaikas, tačiau tai nesudaro galimybės jo nelaikyti asmeniu, taigi, jei moteris yra nėščia, tai ją sudaro du kūnai, vienas iš jų – vaiko, kurio niekas neturi teisės „skaldyti į gabalus“³². Pagal šią teoriją, valstybė privalo apsaugoti pagrindines teises, todėl niekas neturi teisės atimti kito žmogaus gyvybės, jei jo gyvenimo kokybė gali būti žemesnio lygio³³. Tuo tarpu *pro choice* teorija teigia, kad, kol žmogaus gyvybės pradžia nėra įrodyta ir vaisiaus gyvybingumas nėra nustatytas iki tam tikro jo vystymosi laikotarpio, valstybė negali trukdyti moteriai pačiai apsispręsti dėl nėštumo nutraukimo³⁴; tai nėščios moters teisė kontroliuoti savo kūną bei vaisingumą³⁵. Manytina, kad aptariama teorija abortą traktuoja ne kaip gyvybės nutraukimą, bet kaip

²⁸ Gruodytė E. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste // Jurisprudencija. 2012, Nr. 19(2). P. 740.

²⁹ Head T. Pro-Life vs. Pro-Choice. <http://civilliberty.about.com/od/abortion/tp/Pro-Life-vs-Pro-Choice.htm>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

³⁰ Beyond Pro-Life and Pro-Choice. <https://www.saintmarys.edu/files/Laura%20PP.ppt>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

³¹ Fletcher Armstrong C. Pro Life Vs Pro Choice: An Introduction to the Debate. http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%20Introduction%20to%20the%20Debate&id=11; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

³² Ten pat.

³³ Ten pat.

³⁴ Head T. Pro-Life vs. Pro-Choice. <http://civilliberty.about.com/od/abortion/tp/Pro-Life-vs-Pro-Choice.htm>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

³⁵ Beyond Pro-Life and Pro-Choice. <https://www.saintmarys.edu/files/Laura%20PP.ppt>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

kontracepcijos priemone. Ši teorija taip pat postuluoja, jog pradėtas, bet negimęs vaikas yra tik audinys, o ne kūdikis; taip pat nėra žinoma, nuo kada vaisius tampa asmenybe, jis nejaučia skausmo, nerodo gyvybingumo³⁶. Minėta nuostata nebetenka reikšmės, kadangi šiandien mokslininkų atlikti genetiniai tyrimai pateikia vienareikšmį atsakymą dėl gyvybės pradžios – gyvybė atsiranda nuo zigotos susidarymo, kuomet susiformuoja ir naujas genetinis kodas. *Pro choice* teorija teigia, jog tai moters kūnas, su kuriuo ji gali daryti ką nori, o moters teisė apsispręsti bei jos autonomija nusveria negimusio vaiko teisę į gyvybę, todėl valstybė negali kištis į moters apsisprendimą šiuo moraliniu klausimu, kuris esti išimtinai moters asmeninio pobūdžio³⁷. Būtent moters autonomijos klausimas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 8 str., reglamentuojantis asmeninio ir šeimos gyvenimo gerbimą³⁸, išlieka aršių diskusijų objektu, kuris neišvengiamai turi būti aptartas nagrinėjant moters ir pradėto, bet negimusio vaiko santykį. Minėta teorija taip pat deklaruoja, jog abortas yra būtinybė tuomet, kai siekiama apsaugoti deformuotą vaisių nuo galimų kančių jo gyvenime; taip pat geriau nutraukti nėštumą nei auginti kaip nepageidaujamą vaiką, jei bus uždrausti abortai, tuomet mirs vis daugiau moterų nuo neteisėtų abortų uždraustų komplikacijų; abortas – vienas iš būdų kontroliuoti žmonių populiaciją, dėl kurios didėjimo planetos gyventojams gali nebeužtekti maisto, vandens ir pan.³⁹. Manytina, kad būtent *pro choice* teorijos pagrindu atsiranda *wrongful birth*, *wrongful conception* bei *wrongful life* bylos, dėl kurių nuvertinama negimusi gyvybė bei panaikinama bet kokia jos apsauga. Nuo vienos ar kitos teorijos pripažinimo, priklauso ir pradėto, bet negimusio vaiko statusas kiekvienos valstybės teisinėje bazėje.

Esti ir daugiau gyvybės pradžios teorijų. Yra autorių, teigiančių, jog egzistuoja trys gyvybės pradžios teorijos, t.y. gyvybė atsiranda nuo vaisiaus pradėjimo momento, nuo tam tikro vaisiaus vystymosi momento arba nuo gimimo momento⁴⁰. Visos šios teorijos tam tikra prasme viena kitą papildo, taip pat turi trūkumų bei privalumų. Gyvybės pradžios arba kitaip gimimo momento teoriją galima priskirti liberaliajai teorijai, besilaikančiai nuomonės, jog negimęs vaisius yra moters kūno dalis ir ji pati gali nuspręsti, kaip su juo elgtis⁴¹. Taigi liberalai deklaruoja, jog vaisius nėra žmogus, dėl ko jis negali turėti tokių pat teisių kaip ir suaugęs žmogus. Gimimo momento teorijos šalininkai teigia, jog gyvybės pradžia yra tuomet, kai prasideda fiziologinis

³⁶ Fletcher Armstrong C. Pro Life Vs Pro Choice: An Introduction to the Debate. http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%20Introduction%20to%20the%20Debate&id=11; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

³⁷ Ten pat.

³⁸ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

³⁹ Fletcher Armstrong C. Pro Life Vs Pro Choice: An Introduction to the Debate. http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%20Introduction%20to%20the%20Debate&id=11; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

⁴⁰ Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos aspektai nužudymo kontekste // Jurisprudencija. 2011, Nr. 18(3). P. 1125.

⁴¹ Čekanauskaitė A. Nėštumo nutraukimas. <http://bioetika.sam.lt/index.php?515062782>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

gimdymo procesas, nors naujagimis vis dar nėra išėjęs iš iščių, tačiau jis jau laikomas žmogumi⁴². Tuo tarpu vaisiaus pradėjimo momento teorija, kitaip konservatyvioji teorija, besilaikanti požiūrio, jog žmogus nuo pradėjimo momento vystosi palaipsniui ir tai nėra vienadienis procesas, kas suponuoja negalėjamą nustatyti to momento, nuo kurio vaisius gali būti laikomas žmogumi⁴³. Atitinkamai todėl reikalinga pripažinti nenutrūkstamą bei nedalomą žmogaus vystymosi kontinuumą nuo pat jo pradžios momento⁴⁴. Pasak D. Serapino ir D. Bartkevičienės, naujai susidariusi zigota turi savitą genetinį kodą, kuriame jau susiformavęs naujo žmogaus biologinis identitetas⁴⁵. E. Švedas taip pat laikosi šios pozicijos: „tiesa yra labai paprasta: žmogus prasideda tuomet, kai susilieja tėvo ir motinos lytinės ląstelės. <...> jis nėra mamos kūno dalis, nes mama neturi tokių chromosomų, lygiai taip pat jis nėra ir tėvo dalis“⁴⁶. Skandinavijos šalių katalikų vyskupai teigia, jog „nors negimęs kūdikis maisto, deguonies, sekrecijos ir apsaugos atžvilgiais priklauso nuo motinos, jis yra atskiras individas, turintis atskirą genetinį identitetą, atskirą kraujotaką ir atskirą imuninę sistemą“⁴⁷. Atsižvelgiant į tai, jog pradėtas, bet negimęs vaikas yra visiškai atskiro ir unikalaus organizmo pradžia – naujo žmogaus chromosomose yra susiformavusi vidinė gyvenimo programa⁴⁸. Čia, konservatyviojoje, priešingai nei liberaliojoje pozicijoje, yra sutapatinamas žmogus ir asmuo.

Išskiriama ir pasirodymo iš motinos iščių teorija, kuomet gyvybės pradžios momentu laikomas kūdikio visiškai atsiskyrimas nuo moters kūno⁴⁹. Dar viena teorija – gyvybės atsiradimas nuo vaisiaus vystymosi momento – kurios šalininkas S. Bojarovas, teigia, jog gyvybingumo savybę vaisius įgyja jau po 28 nėštumo savaičių, tačiau visiškai subręsta tik paties nėštumo pabaigoje⁵⁰, dėl to kalbėti apie pradėto, bet negimusio vaiko teisę į gyvybę iki atitinkamo nėštumo laikotarpio nėra įmanoma. Pabrėžtina, kad nacionaliniai teisės aktai, pvz., Lietuvoje iki dvyliktos nėštumo savaitės tolesnis vaisiaus egzistavimas priklauso nuo motinos ar tėvo norų, tačiau jau po dvyliktos nėštumo savaitės vaisius pagaliau tam tikra prasme įgauna teisę į gyvybę. Paminėtina ir pirmojo savarankiško įkvėpimo teorija, gyvybės pradžios momentu laikanti savarankišką naujagimio

⁴² Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos aspektai nužudymo kontekste // *Jurisprudencija*. 2011, Nr. 18(3). P. 1125.

⁴³ Čekanauskaitė A. Nėštumo nutraukimas. <http://bioetika.sam.lt/index.php?515062782>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Serapinas D., Bartkevičienė D. Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba // *Sveikatos mokslai*. 2006. Nr. 1-2. P. 148.

⁴⁶ Švedas E. Pirmoji nuotrauka gyvenimo albume // *Nėštumo nutraukimo etika*. Projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga. 2005, Kaunas. P. 5.

⁴⁷ Skandinavijos šalių katalikų vyskupų ganytojiškas laiškas dėl pagarbos negimusiam kūdikiui. 1999. <http://www.lcn.lt/bziniotis/bz0006/006ek2.html>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos aspektai nužudymo kontekste // *Jurisprudencija*. 2011, Nr. 18(3). P. 1125.

⁵⁰ Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos aspektai nužudymo kontekste // *Jurisprudencija*. 2011, Nr. 18(3). P. 1126. Op. cit.: Bojarov, S. Problemy opredelenija nachala zhizni cheloveka v ugolovnom prave. *Ugolovnoe pravo*. 2004, 4: 13–14.

įkvėpimą. Egzistuoja ir daugiau teorijų: „pirmojo judesio“, „apvaisinimo“, „virkštelės nukirpimo“ ir kt.⁵¹. „Pirmojo judesio“ teorija – žmogus, kuris juda, jau yra gyvas, todėl siūloma gyvybės pradžia laikyti primąjį vaisiaus judesį, kuris paprastai atsiranda keturioliktąją nėštumo savaitę. „Apvaisinimo“ teorija sutampa tiek su genetikų, tiek su katalikybės postuluojuama nuomone, jog gyvybė atsiranda nuo spermatozoido ir kiaušialąstės susiliejimo, t.y. zigotos susiformavimo. Tuo tarpu pagal „virkštelės nukirpimo“ teoriją gyvybės pradžia – tai momentas, kuomet nukerpama kūdikio virkštelė ir taip jis galutinai atskiriamas nuo motinos⁵².

Šiandien gydytojai, prieš pradėdami dirbti pagal savo profesiją, privalo duoti Hipokrato priesaiką. Tai suformuoja situaciją, jog Hipokrato priesaika neatsiejama nuo kiekvieno gydytojo profesinės veiklos pradžios. Egzistuojančioje atnaujintoje Hipokrato priesaikoje įtvirtinti žodžiai: „saugosiu žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki natūralios mirties“⁵³. Matyti, kad Hipokrato priesaikoje įtvirtinta viena iš gyvybės pradžios teorijų, jog gyvybė atsiranda nuo jos pradėjimo, t.y. *pro life* teorija. Tokia situacija, atrodytų, turėtų išspręsti visas problemas ir diskusijas, tačiau, deja, taip nėra. Tai skatina kelti klausimą, kaip gydytojas, davęs Hipokrato priesaiką, gali daryti nėštumo nutraukimo, t.y. vaisiaus nužudymo, operaciją. Paminėtina, kad Hipokrato priesaika – tai ne tik moralinis, bet ir teisinis įsipareigojimas, o šios priesaikos sulaužymas yra viena iš priežasčių nutraukti gydytojo profesinę praktiką, kurios esmė – saugoti ir ginti žmogaus gyvybę. Daroma išvada, jog šiandien Hipokrato priesaika pamažu netenka savo moralinio poveikio. Anot popiežiaus Jono Pauliaus II, „net tam tikrose medicinos srityse, dėl savo pašaukimo skirtose ginti žmogaus gyvybę ir ja rūpintis, vis dažniau regimas noras imtis prieš žmogų nukreiptų veiksmų. Šitai pati medikų profesija iškreipia savo esmę, ima sau prieštarauti ir žeminti savo atstovų orumą“⁵⁴. Galbūt todėl kitose valstybėse ši priesaika tam tikrais aspektais pakeista arba priimamas kitas – Ženevos gydytojo įžadas, kad būtų galima išvengti minėtų prieštaravimų. Ženevos gydytojo įžado požiūris į pradėtą, bet negimusį vaiką nėra absoliutus: „Stengsiuosi globoti žmogaus gyvybę nuo jos užuomazgos“⁵⁵ – būtent žodis „stengsiuosi“, manytina, sudaro prielaidas daryti išimtis žvelgiant į pradėtą, bet negimusį vaiką bei tam tikra prasme pateisinti gydytojų atliekamas nėštumo nutraukimo operacijas. Šį Ženevos gydytojo įžadą Lietuvoje duoda Vilniaus universiteto medicinos studentai. Tuo tarpu Lietuvos sveikatos mokslų

⁵¹ Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos aspektai nužudymo kontekste // *Jurisprudencija*. 2011, Nr. 18(3). P. 1126.

⁵² Ten pat.

⁵³ Atnaujinta Hipokrato priesaika. <http://provita.vdu.lt/pv/hip1.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

⁵⁴ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika *Evangelium vitae*. Vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms. Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą. 1995. [http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html#%E2%80%9EIE%C5%A1audei%20mane%20mano%20motinos%20%C4%AFs%C4%8Diose%E2%80%9C%20%28Ps%20138%20\[139\]](http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html#%E2%80%9EIE%C5%A1audei%20mane%20mano%20motinos%20%C4%AFs%C4%8Diose%E2%80%9C%20%28Ps%20138%20[139]); prisijungimo laikas: 2013-06-24.

⁵⁵ Liubarskienė Z., Mazerskytė L. *Medicinos etikos kodeksai ir jų teisinė apsauga*. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2007. P. 42.

universiteto medicinos studentai duoda Hipokrato priesaiką. Jau vien ši skirtybė suponuoja, manytina, nevieningą požiūrį į negimusios gyvybės apsaugą. Taigi tam tikra dalis gydytojų, t.y. davusių Hipokrato priesaiką, Lietuvoje laikosi *pro life* teorijos. Paradoksas: nors duodama Hipokrato priesaika, kuri saugo gyvybę nuo jos pradėjimo, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ (toliau – įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“) įtvirtina galimybę nėštumo nutraukimo operacijai iki 12 nėštumo savaitės⁵⁶. Galbūt todėl, pasak J. Juškevičiaus, „didžioji medikų dalis, sekdamą Hipokrato tradicija, atsiriboja nuo aborto, nes naujaisi mokslo duomenys neleidžia suabejoti pradėtos gyvybės žmogišku tapatumu“⁵⁷.

Su gyvybės pradžia glaudžiai siejasi ir paties embriono statusas, pozicija, nuo kada traktuojamas gyvybės pradžios momentas bei nuo kada ir ar išvis suteikiamas embrionui žmogaus statusas, orumas bei iš jo kylančios teisės. Galima išskirti kelias teorijas, suteikiančias skirtingą statusą embrionui. Pirmoji – empirinio funkcionalizmo teorija, kurios esmė – asmens egzistavimo pirminėse embrioninio vystymosi stadijose atmetimas, kitaip tariant, embrionas laikomas ne asmeniu, bet žmogiškąja būtybe⁵⁸. Vienas iš šios teorijos atstovų T. Engelhardtas, besilaikantis nuomonės, jog „tokios būtybės, kurios turi tik galimybę išsivystyti į asmenis, dar nėra asmenys“⁵⁹. Gemalai neturi asmens charakteristikų, tokių kaip: protas, mąstymas ir kt., kurios ir suteikia asmens statusą. Vis dėl to ši gyvybės teorija gali būti ginčijama, kadangi tam tikras asmens charakteristikas praranda tiek psichikos ligomis sergantys asmenys, tiek komos būsenoje esantys ligoniai, tačiau tai savaime nepanaikina jų asmens statuso.

Kita kryptis – utilitarizmo filosofija, besivadovaujanti principu „kuo daugiau gėrio kuo daugiau asmenų“. Pasak šios teorijos šalininkų, privalomi yra poelgiai, atitinkantys naudingumo principą⁶⁰. Laikomasi nuomonės, jog embriono sunaikinimas pateisinamas, jei iš to gautų naudos kiti⁶¹. Utilitarizmo atstovai išsako poziciją, jog prenatalinis testavimas neišvengiamas siekiant, kad visuomenėje gimtų kuo mažiau neįgalių vaikų, kuriems dėl jų ligos reikėtų skirti didelę sveikatos priežiūros lėšų dalį⁶². Taigi čia taip pat apie embriono apsaugą nėra galima kalbėti.

Dar viena gradualizmo teorija atspindi požiūrį, jog pats embriono statusas kinta jam vystantis, tačiau jam trūksta pagrindinių žmogiškumo savybių, todėl embriono statusas neprilygsta

⁵⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 18-299.

⁵⁷ Juškevičius J. Kai kurie teisė į gyvybę prenataliniu laikotarpiu probleminiai aspektai // Sveikatos mokslai. 2007, Nr. 2. P. 765.

⁵⁸ Jakušvaitė I., Vitkus A. Naujos technologijos medicinoje ir etikoje. <http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2002/04/04med.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Pranevičienė B. Utilitarizmo įtaka žmogaus teisių sistemai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 4(106). P. 37.

⁶¹ Tūzaitė E. Kamieninių ląstelių tyrimai. <http://bioetika.sam.lt/index.php?-1492740102>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

⁶² Širinskienė A. Narbekovas A. Medicinos etika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 28.

kitų asmenų moraliniam statusui⁶³. Vis dėlto E. Tūzaitės teigimu, embrionas nusipelno tam tikros pagarbos, kadangi jis yra potencialiai žmogus, o pačios specialios pagarbos statusas suprantamas kaip draudimas kurti embrionus tyrimų tikslams⁶⁴. Šiuo atveju vėlgi embrionas dar nėra žmogus, o tik kandidatas tapti žmogumi, ir būtent ši savybė lemia tam tikrą pagarbą embrionui, tačiau ne absoliučią jo apsaugą.

Nepaisant gyvybės pradžios teorijų gausos, galima išskirti dvi pagrindines grupes, t.y. *pro life* ir *pro choice*, kurios suskaidomos į smulkesnes. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos teisės aktai suteikia galimybę nutraukti nėštumą iki dvyliktos nėštumo savaitės bei pradėtas, bet negimęs vaikas nėra laikomas teisės subjektu, darytina išvada, jog Lietuvoje egzistuoja *pro choice* teorija, kuri manytina, turi daug bendrų bruožų su liberaliaja teorija. Nagrinėjant embriono statusą pagal nacionalinėje teisėje egzistuojančias normas, pažymėtina, jog tam tikra jo apsauga įtvirtinta Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 308¹ str. Taigi embriono apsaugos klausimu Lietuvą būtų galima priskirti prie gradualizmo teorijos šalininkų, besilaikančių nuomonės, jog embrionas nėra žmogus, tačiau turi tam tikrą apsaugą, kuri suformuoja ir pagarbą.

Visos aptartos teorijos turi savo specifinių bruožų, bandančių apspręsti pradėto, bet negimusio vaiko statusą bei jo atsiradimo momentą. Jos taip pat suskaido žmogaus gyvybės raidą. Primintina, jog žmogaus gyvybės raida lieka neskaidoma tik tuomet, jei žmogus laikomas žmogumi nuo pat apvaisinimo momento⁶⁵. Analogiškos nuomonės laikosi ir D. Serapinas, pasak kurio žmogus nuo apvaisinimo momento iki pat senatvės keičia tik savo išorinę formą, tačiau genetiniu požiūriu išlieka tas pats „aš“⁶⁶. Manytina, jog būtent vienos ar kelių teorijų valstybėje pripažinimas padaro įtaką teisinės bazės pradėto, bet negimusio vaiko statuso suformavimui bei padeda nuspręsti dėl gydytojo priesaikos pasirinkimo.

⁶³ Tūzaitė E. Kamieninių ląstelių tyrimai. <http://bioetika.sam.lt/index.php?-1492740102>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Liubarskienė Z., Peičius E., Blaževičienė A. ir kt. Medicinos etika. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2008. P. 45.

⁶⁶ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 70.

2. PRADĖTO, BET NEGIMUSIO VAIKO STATUSO REGLAMENTAVIMAS NORMINIU LYGMENIU

Teisės normos, nustatančios pradėto, bet negimusio vaiko statusą suponuoja ir pačios gyvybės pradžią bei momentą, nuo kurio ji pradedama saugoti. Norint tiksliau suvokti, koks yra reglamentavimas nacionaliniame lygmenyje, reikalinga aptarti apskritai žmogaus gyvybę ir teisę į gyvybę kaip teisinę vertybę ir, žinoma, jos apsaugą tarptautiniu mastu.

2.1. Žmogaus gyvybė (teisė į gyvybę) kaip teisinė vertybė. Žmogaus gyvybės apsauga Europos valstybėse, tarptautiniuose teisės aktuose ir teismų jurisprudencijoje

Nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo Lietuva siekė tapti tarptautinių organizacijų, saugančių žmogaus teises, nare. Per šį laikotarpį buvo ratifikuota ne viena tarptautinė konvencija, reglamentuojanti žmogaus teisės klausimus. Tarptautinio pobūdžio žmogaus teises ir jų apsaugą nustatantys teisės aktai bei Europos žmogaus teisių teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija padarė didelę įtaką ir Lietuvos Respublikos teisiniam reglamentavimui. Siekis atskleisti nacionalinio reglamentavimo problemas, prieštaravimus, spragas ir kitus kylančius neaiškumus, reikalauja išnagrinėti detaliau pavienių valstybių teisės normas, tarptautinius teisės aktus bei jų pagrindu priimamus teismo sprendimus.

Tarptautiniame lygmenyje nekvestionuojama žmogaus gyvybės vertė, svarba bei apsauga. Bene visi teisės aktai nustato, jog kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę. Ši teisė įtvirtinta ir Europos valstybių konstitucijose: Vokietijos Federacinės Respublikos konstitucijos 2 str. 2 d.: „Kiekvienas turi teisę į gyvybę ir fizinę neliečiamybę“⁶⁷, Suomijos Respublikos konstitucijos 7 str. 1 d.: „Kiekvienas turi teisę į gyvybę, asmens laisvę, neliečiamybę ir saugumą“⁶⁸, Latvijos Respublikos konstitucijos 93 str.: „Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“⁶⁹, Lenkijos Respublikos konstitucijos 38 str.: „Lenkijos Respublika kiekvienam žmogui užtikrina teisinę gyvybės apsaugą“⁷⁰ ir kt. Iš konstitucijos tekstų matyti, kad garantuojama teisė į gyvybę ir jos apsauga, tačiau keltinas klausimas, nuo kada ši teisė atsiranda ir nuo kada naujai užsimezgusi

⁶⁷ Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01.html; prisijungimo laikas: 2013-07-01.

⁶⁸ Jarašiūnas E., Mesonis G. Užsienio šalių konstitucijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 130.

⁶⁹ Ten pat, P. 209.

⁷⁰ Ten pat, P. 218.

gyvybė yra laikoma žmogumi. Kiekviena valstybė deklaruoja vis kitokią požiūrį dėl gyvybės pradžios bei statuso suteikimo pradėtam, bet negimusiam vaikui.

Lenkijoje nuo 1993 m. galioja Šeimos planavimo, žmogaus embrionų apsaugos ir nėštumo nutraukimo sąlygų įstatymas („*The Act on Family Planning, Human Embryo Protection and Conditions of Permissibility of Abortion*”), nustatantis griežtus kriterijus, tik kuriems esant gali būti vaisius abortuojamas: kai nėštumas kelia grėsmę nėščiosios gyvybei ar sveikatai ir tai yra patvirtinta gydytojo; atlikti prenataliniai tyrimai parodo negrįžtamą žalą embrionui; yra duomenų, kad nėštumas atsirado dėl lytinės prievartos panaudojimo⁷¹. Lenkijos konstitucinis teismas konstatavo, jog abortai atliekami dėl socialinių priežasčių, pvz., bloga finansinė situacija, prieštarauja konstitucijai, kadangi Lenkija, kaip demokratinė valstybė, ir teisės aktai turi užtikrinti gyvybės apsaugą kiekviename jos etape⁷². Tuo tarpu Italijos įstatymai blogą ekonominę padėtį nurodo kaip tinkamą priežastį pasidaryti moteriai abortą⁷³. Taigi Lenkija yra viena iš nedaugelio valstybių, nėštumo nutraukimą leidžianti tik išimtiniais atvejais. Paminėtina ir tai, kad Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, Maltoje ir Andoroje abortas apskritai negalimas ir jam nėra jokių pateisinančių priežasčių⁷⁴. Tuo tarpu Airijoje, kaip ir Lenkijoje, abortas galimas tik labai ribotais atvejais – Airijoje egzistuoja stiprios moralinės tradicijos pradėtos, bet negimusios gyvybės apsaugos atžvilgiu. Pastebėtina, jog per pastaruosius 20 metų Airijoje buvo surengti 5 referendumai dėl abortų, tačiau iki šiol pergalę pasiekdavo abortų draudimų šalininkai⁷⁵. Šioje valstybėje numatyta atsakomybė už nėštumo nutraukimo procedūros įgyvendinimą ne tik gydytojams, bet ir kūdikio besilaukiančiai moteriai⁷⁶. Vis dėlto 2013 m. liepos mėnesį Airijoje buvo priimtos įstatymo pataisos, leidžiančios atlikti abortą, kuomet kyla grėsmė motinos gyvybei bei jai grasinant nusižudyti dėl esamo nėštumo⁷⁷. Tokius pokyčius Airijos teisinėje sistemoje lėmė EŽTT 2010 m. priimtas sprendimas byloje *A, B, ir C prieš Airiją*, kurioje EŽTT pripažino Airiją pažeidus EŽTK 8 str. (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą), kadangi nebuvo sukurtas teisinis mechanizmas, leidžiantis pasidaryti abortą dėl nėštumo keliamos grėsmės moters gyvybei⁷⁸. Tuo tarpu Vokietijoje,

⁷¹ Abortion Law. Polish Federation for Women and Family Planning. <http://www.federa.org.pl/reproductive-rights-and-health/abortion-law>; prisijungimo laikas: 2013-08-18.

⁷² Ten pat.

⁷³ Apie dirbtinį apvaisinimą, nėštumo nutraukimą, šeimos planavimą reglamentuojančius įstatymus bei kitus teisės aktus, galiojančius Europos valstybėse. 2002. www3.lrs.lt/docs2/DVPNQBBC.DOC; prisijungimo laikas: 2013-08-18.

⁷⁴ Facts and figures about abortion in the European Region. World Health Organisation. <http://www.euro.who.int/en/what-we-do/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/activities/abortion/facts-and-figures-about-abortion-in-the-european-region>; prisijungimo laikas: 2013-08-18.

⁷⁵ Apie dirbtinį apvaisinimą, nėštumo nutraukimą, šeimos planavimą reglamentuojančius įstatymus bei kitus teisės aktus, galiojančius Europos valstybėse. 2002. www3.lrs.lt/docs2/DVPNQBBC.DOC; prisijungimo laikas: 2013-08-18.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. Apie nėštumo nutraukimo reglamentavimą kai kuriose Europos Sąjungos šalyse (Airija, Malta, Lenkija, Latvija, Danija, Vokietija, Didžioji Britanija, Prancūzija, Belgija, Italija, Graikija, Ispanija ir Portugalija). 2005.

⁷⁷ Irish abortion bill becomes law. 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-23507923>; prisijungimo laikas: 2013-08-18.

⁷⁸ Case of A, B and C v. Ireland. Judgment, 2010. Application no. 25579/05.

Danijoje, Prancūzijoje ir kt. Europos valstybėse nėštumą galima nutraukti iki 12 nėštumo savaitės. Šiose valstybėse, kaip ir Lietuvoje, nėštumas gali būti nutraukiamas ir praėjus daugiau nei 12 savaičių, jei yra rimtas ir realus pavojus moters fizinei ir/ar psichinei sveikatai ar gyvybei⁷⁹. Paminėtina, kad Švedijoje nėštumas gali būti nutraukiamas iki 18 savaitės, o Didžiojoje Britanijoje – net iki 24 nėštumo savaitės⁸⁰. Taigi Europos valstybės pradėto, bet negimusio vaiko atžvilgiu, deklaruoja skirtingus požiūrius, kas lemia ir sunkiai įmanomą teisinės bazės dėl pradėtos, bet negimusios gyvybės apsaugos harmonizavimą Europos lygiu. Dėl to reikalinga aptarti tarptautinių teisės aktų nustatytą reglamentavimą negimusios gyvybės apsaugos klausimais.

Nemenką įtaką Europos valstybių teisės normų kūrimui padarė **EŽTK**. EŽTK 2 str. 1 d. reglamentuoja, kad „kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo. Niekam negalima tyčia atimti gyvybės, išskyrus vykdant teismo nuosprendį už nusikaltimą, už kurį tokia bausmė įstatymo numatyta“⁸¹. Pabrėžtina, minėtos teisės normos negalima laikyti absoliučia, kadangi šio straipsnio 2 d. numatytos sąlygos, kuomet gyvybės atėmimas nebūtų laikomas prieštaraujančiu aptariamo straipsnio 1 d.⁸² Nagrinėjant minėto straipsnio 2 d., visų pirma, pastebima, kad joje nėra numatyta teisėto gyvybės atėmimo pradėtam, bet negimusiam vaikui. Taigi iš šios EŽTK normos išplaukia kiekvienos valstybės pareiga užtikrinti žmogaus gyvybės neliečiamumą. Pasak E. Kavoliūnaitės ir P. Ragauskos, EŽTK yra rėminis teisės aktas, nustatantis tik minimalius teisinės apsaugos standartus⁸³. Toks EŽTK vertinimas suteikia valstybėms tam tikrą, nors ir ribotą, diskrecijos laisvę. Taigi neverta stebėtis, kad pradėto, bet negimusio vaiko statuso pliuralizmą suponuoja ir tarptautinių teismų, šiuo atveju nagrinėjama EŽTT praktika. Ko gero, nebus suklysta išskiriant vieną bylą – *Vo prieš Prancūziją*⁸⁴, nagrinėtą EŽTT, kuomet buvo priimtas sprendimas, jog kiekviena valstybė gali pati apspręsti negimusiojo statusą. Byloje EŽTT pasisakė, jog nagrinėjant pradėto, bet negimusio vaiko teisės į gyvybę klausimą, reikalinga atsižvelgti į kiekvienos valstybės teisinius, filosofinius, medicininius, etinius bei religinius matmenis⁸⁵, kadangi teisė į gyvybę ir jos reglamentavimas priklauso nuo kiekvienos valstybės kultūros ir nacionalinių apsaugos standartų, kas suponuoja ir didelę diskrecijos laisvę. Akcentuota, kad dėl nesamo

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. Apie nėštumo nutraukimo reglamentavimą kai kuriose Europos Sąjungos šalyse (Airija, Malta, Lenkija, Latvija, Danija, Vokietija, Didžioji Britanija, Prancūzija, Belgija, Italija, Graikija, Ispanija ir Portugalija). 2005.

⁸⁰ Most liberal abortion limit in Europe. <http://www.dailymail.co.uk/health/article-341702/Most-liberal-abortion-limit-Europe.html>; prisijungimo laikas: 2013-09-01.

⁸¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

⁸² „Gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu šiam straipsniui, jeigu tai įvyko neviršijant tokio jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina: a) ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto; b) teisėtai suimant arba sutrukdant teisėtai sulaikytam asmeniui pabėgti; c) nustatyta tvarka atliekamais teisėtais veiksmais malšinant riaušes ar sukilimą“ (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987).

⁸³ Kavoliūnaitė E., Ragauskas P. Išvada dėl teisės į abortą apribojimo, siekiant apginti negimusio žmogaus gyvybę. www.infolex.lt/portal/papildomiok/ishvados_apie_abortu_draudima.doc; prisijungimo laikas: 2013-05-05.

⁸⁴ Case of *Vo v. France*. Judgment, 2004. Application no. 53924/00.

⁸⁵ Ten pat.

konsensuso tarp valstybių būtų netinkama sukurti bendrą moralės kodeksą, dėl ko nėra nei pageidautina, nei įmanoma atsakyti, ar negimęs vaikas patenka į EŽTK 2 str. apsaugą⁸⁶. Aptariant byloje *Vo prieš Prancūziją* pateiktą sprendimą, akivaizdu, kad nebuvo prieita vieningos nuomonės, o gyvybės pradžios reglamentavimo klausimai palikti spręsti pačioms valstybėms, kas manytina, sukėlė dar didesnę sumaištį bei užkirto kelią bendram valstybių sutarimui dėl gyvybės pradžios nustatymo bei jos teisinio reglamentavimo. Žinoma, galima kelti klausimą, kodėl vis dėlto EŽTT nesiryžo nuspręsti, nuo kada turėtų būti apsaugota pradėto, bet negimusio vaiko gyvybė ir tuo pačiu šiuo klausimu suharmonizuoti valstybių teisę. Šiuo atveju pritartina D. Vitkauskaitės-Meurice nuomonei, kad EŽTT susiduria ir vis dažniau susidurs su kliūtimis nustatant bendrus žmogaus teisių standartus dėl religijų, kultūrų, teisės aktų marginalizacijos, o tam tikri klausimai, į kuriuos EŽTT vengia pateikti atsakymą, pvz., negimusio vaiko statusas ir jo apsauga, ilgainiui tik kartosis⁸⁷. Vis dėlto šiandien EŽTT laikosi nuomonės, jog jei nacionalinė teisė tam tikrais atvejais leidžia daryti abortą, tai turi būti sukurti atitinkami teisiniai ir procedūriniai rėmai. Taigi ne teismo reikalas griebtis priemonių, nustatyti būklės sudėtingumui, kuriai esant įtariama būklė gali būti laikoma priešastimi pasidaryti legalų abortą⁸⁸. Kitaip tariant, EŽTT prerogatyva yra nagrinėti tik procedūrinius klausimus.

EŽTT neišsprendus kontroversiško klausimo dėl negimusio vaiko teisės į gyvybę, reikalinga žvelgti į tarptautinių teisės aktų reglamentavimą.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 3 str. reglamentuoja: „Kiekvienas turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą“⁸⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad šio dokumento preambulėje kalbama apie visų žmonių giminės prigimtinį orumą ir teises⁹⁰, o pasak EŽTT, negimęs vaikas priklauso žmonių giminei. Tai suponuoja išvadą, jog ir negimęs vaikas pripažįstamas tiek orumo, tiek ir iš jo kylančių teisių turėtoju. **Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto** 6 str. 1 d. nustato, kad „kiekvienas žmogus turi neatimamą teisę į gyvybę, kurią saugo įstatymas. Negalima savavališkai atimti niekieno gyvybės“⁹¹. Žmogaus teisės kyla būtent iš jam būdingo orumo – svarbiausio žmogaus teisių šaltinio⁹². Toks reglamentavimas vėlgi leidžia daryti prielaidą, jog negimęs vaikas turi būti apsaugotas ir jam suteikiamas atitinkamas teisinis statusas, tačiau šiuos aptartus teisės aktus galima būtų prisikirti *soft law* instrumentams, kadangi Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją dauguma valstybių „laikė palyginti tolimoje ateityje pasiekiamo idealo pareiškimu, kuriame nebuvo beveik nieko arba visiškai nieko, ką galima būtų laikyti teisiniais

⁸⁶ Case of *Vo v. France*. Judgment, 2004. Application no. 53924/00.

⁸⁷ Vitkauskaitė-Meurice D. Jungtinių Tautų žmogaus teisių sistemos reforma // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 3(3). P. 85.

⁸⁸ Case of *R.R. v. Poland*. Judgment 2011. Application no. 27617/04.

⁸⁹ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.

⁹² Ten pat.

įsipareigojimais”⁹³, nors vis dėlto kai kurios jos nuostatos galėjo tapti paprotine teisės norma. Paminėtina ir tai, kad Visuotinė žmogaus teisių deklaracija apskritai neturi jokio kontrolės mechanizmo⁹⁴, taip pat, anot V. Vadapalo, ji tėra rekomendacinis dokumentas⁹⁵. Atitinkamai todėl reikalingas tolesnis tarptautinių teisės aktų, priskirtų *hard law* teisei, analizavimas.

Bandoma ieškoti gyvybės pradžios bei teisės į gyvybę apsaugos negimusiojo atžvilgiu paaiškinimo **Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje** (toliau – Vaiko teisių konvencija). Šio dokumento preambulė atskleidžia Vaiko teisių konvencijos priėmimo siekius bei tikslus. Būtent preambulėje remiamasi Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija, kurioje aiškiai ir vienareikšmiškai teigiama, kad „vaikui, turint galvoje jo fizinį ir protinį nesubrendimą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, įskaitant atitinkamą teisinę apsaugą, ties iki gimimo, tiek ir po jo”⁹⁶. Matyti, kad vienas iš Vaiko teisių konvencijos tikslų yra apsaugoti pradėtą, bet negimusį vaiką, tačiau tik preambulėje kalbama apie negimusiojo apsaugą. Jau šio dokumento 1 str. reglamentuoja: „Vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau”⁹⁷. Minėta teisės akto norma nustato tik amžiaus ribą, iki kada asmuo laikomas vaiku, o apibrėžties dėl negimusio vaiko statuso, t.y. žemutinės ribos, nepateikia. Manytina, kad žemutinę ribą galima būtų rasti pagal lingvistinį preambulės aiškinimą, tačiau nagrinėjant Vaiko teisių konvencijos tekstą viskas tampa dar painiau ir su preambule nėra išlaikomas sistemiškumas. Vis dėlto tarsi tam tikrų užuomazgų dėl gyvybės pradžios ir apsaugos galima rasti Vaiko teisių konvencijos 6 str. 1 d.: „Valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko neatimamą teisę gyventi”⁹⁸. Tačiau šiuo atveju ir vėl reikia grįžti prie klausimo, nuo kada vaikas įgyja teisę gyventi ir apskritai nuo kada vaikas tampa vaiku. Įdomu tai, kad šios konvencijos 8 str. 1 d. reglamentuoja, jog „vaikas įregistruojamas tuoj po gimimo ir nuo gimimo momento turi teisę į vardą ir pilietybę <...>”⁹⁹. Ši norma gyvybę saugo tik nuo jos gimimo, nes tik gimęs vaikas įgyja tam tikrų teisių. Taigi darytina išvada, kad net ir toks tarptautinis dokumentas kaip Vaiko teisių konvencija vienareikšmiškai nesugeba reglamentuoti pradėto, bet negimusio vaiko statuso. Manytina, kad vienareikšmis reglamentavimas nebuvo priimtas dėl galimai kilsiančių problemų ratifikuojant aptariamą konvenciją: dėl skirtingų valstybių požiūrių ir jų nustatyto pradėto, bet negimusio vaiko statuso reglamentavimo bei dėl skirtingų valstybių etinių, kultūrinių, politinių, socialinių, ekonominių ir kitų ypatybių.

⁹³ Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 262-263.

⁹⁴ Vadapalas V. Tarptautinė t. – Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 268.

⁹⁵ Ten pat, P. 267.

⁹⁶ Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija. Paskelbta Generalinės Asamblėjos 1959 m lapkričio 20 d. 1/86 (XIV) rezoliucija.

⁹⁷ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.

⁹⁸ Ten pat.

⁹⁹ Ten pat.

Nagrinęjant negimusio vaiko statusą, svarbu aptarti ne tik *soft law* ir *hard law* šaltinius, bet ir apžvelgti nevyriausybinų organizacijų priimtus dokumentus.

1970 m. Pasaulio gydytojų asociacijos 24-oje generalinėje asamblėjoje priimtoje **Oslo deklaracijoje** Ženevos gydytojo įžado pagrindu deklaruojama, jog svarbiausias gydytojo moralės dėsnis yra dėmesys žmogaus gyvybei, tačiau ne jų uždavinys yra spręsti apie negimusio kūdikio statusą, nors viena iš jų pozicijų – užtarti negimusį kūdikį¹⁰⁰. Šioje deklaracijoje numatyta, kad nėštumas gali būti nutraukiamas tik gydomaisiais tikslais ir tik esant mažiausiai dviejų profesionalių gydytojų sprendimui¹⁰¹. Oslo deklaracijos požiūris yra vienareikšmis – saugoti pradėto, bet negimusio vaiko gyvybę, o jos nutraukimas yra galimas tik vienu atveju, t.y. gydomaisiais tikslais. Kita vertus, šioje deklaracijoje pasigendama aiškaus požiūrio dėl negimusio vaiko apsaugos ir laikantis nuomonės, jog ne gydytojų uždavinys spręsti apie negimusio vaiko statusą, suponuojama tarsi jų atsakomybės už negimusios gyvybės išsaugojimo atmetimą.

Svarbu paminėti ir **Tarptautinį medicinos etikos kodeksą**, kurio 2 str. 1 d. teigiama: „Medikų pašaukimas yra žmogaus sveikatos ir gyvybės apsauga“¹⁰², o 39 str. aiškiai nurodo gydytojo pareigą, jog „atliekant medicininės procedūras nėščiai moteriai, gydytojas yra taip pat atsakingas ir už vaiko sveikatą bei gyvybę. Gydytojo pareiga yra išsaugoti vaiko sveikatą bei gyvybę iki jam gimstant“¹⁰³. Iš šių nuostatų yra aišku, kad Tarptautinis medicinos etikos kodeksas saugo pradėto, bet negimusio vaiko gyvybę, tačiau vis dar lieka neaišku, ar ji saugoma nuo pat gyvybės pradžios ar nuo tam tikros nėštumo savaitės. Vis dėlto manytina, kad šis etikos kodeksas gyvybę saugo nuo pat jos užsimezgimo: nėra išskiriamas pradėto, bet negimusio vaiko amžius, kalbama tiesiog apie pradėtą vaiką, kurio sveikata ir gyvybė privalo būti apsaugota – taip suponuojant teisę į gyvybę nuo gyvybės atsiradimo momento.

Matyti, kad tarptautiniuose teisės aktuose taip pat neišvengiamai susiduriama su kontroversijomis dėl gyvybės pradžios momento bei negimusiojo teisinio statuso. Taigi darytina išvada, jei draudžiami tyrimai su embrionais bei gemalų kamieninių ląstelių tyrimai, tokiu atveju jie turi būti saugomi ne tik nuo tyrimų, bet ir nuo jų gyvybės sunaikinimo. Pasak Z. Liubarskienės ir L. Mazerskytės, gemalai yra tiesioginiai žmogaus palikuonys, kas reiškia galimybę tapti žmogumi¹⁰⁴.

Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (toliau – Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija) 18 str. nustato, kad „tais atvejais, kai įstatymai leidžia mokslinius tyrimus su embrionais *in vitro*, jie turi užtikrinti atitinkamą embriono

¹⁰⁰ Oslo deklaracija. 1970 m http://ismuni.lt/media/dynamic/files/84/helsinkio_deklaracija.pdf; prisijungimo laikas: 2013-07-01.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Tarptautinis medicinos etikos kodeksas. 1949. http://ismuni.lt/media/dynamic/files/105/tarptautinis_etikos_kodeksas.pdf; prisijungimo laikas: 2013-07-01.

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Liubarskienė Z., Mazerskytė L. Medicinos etikos kodeksai ir jų teisinė apsauga. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2007. P. 28.

apsauga. <...> Kurti žmogaus embrionus moksliniams tyrimams yra draudžiama¹⁰⁵. Antai Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje Papildomo protokolo dėl žmonių klonavimo uždraudimo, priimto 1998 m., preambulėje nurodoma, jog „embriono dalijimasis gali vykti natūraliai ir kartais dėl to gimsta genetiškai tapatūs dvyniai“¹⁰⁶ – taip pripažįstant, jog embrionas yra gyva būtybė, iš kurios galiausiai išsivysto žmogus. Tad sukuriant galimybę darytis abortą, pažeidžiamas esminis principas – teisė į gyvybę.

Nagrinėjama Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija, kurios 1 str. 1 d. deklaruoja, jog ši konvencija „gina visų žmonių orumą bei tapatybę ir nediskriminuodamos kiekvienam užtikrina pagarbą jo neliečiamumui“¹⁰⁷. Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos aiškinamojoje ataskaitoje pabrėžiama, jog ši konvencija neapibrėžia sąvokų „visiems“ ir „kiekvienam“, tačiau konvencija naudoja sąvoką „žmogus“ būtinybei apsaugoti visų žmonių orumą ir identitetą, o žmogaus orumas ir identitetas yra visuotinai pripažintas principas, kuris atsiranda nuo gyvybės pradžios¹⁰⁸. Pagal šią aiškinamąją ataskaitą matyti, kad gyvybės apsauga turi būti užtikrinta nuo pat apvaisinimo momento. Vis dėlto pabrėžtina, kad ši aiškinamoji ataskaita priskirtina *soft law* instrumentams, tad žmogaus orumo atsiradimo momentą reikalinga išnagrinėti detaliau.

Europos Sąjunga (toliau – ES) įkurta spręsti ir reglamentuoti ne žmogaus teisių klausimus, bet ekonominius klausimus. Vis dėlto ES priimtuose teisės aktuose, galima rasti užuomazgų ir dėl žmogaus teisės į gyvybę bei gyvybės apsaugą reglamentuojančių teisės normų. **Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos** 2 str. 1 d. reglamentuoja, kad „kiekvienas asmuo turi teisę į gyvybę“¹⁰⁹. Įdomu tai, kad nors ir netiesiogiai, ES taip pat reglamentuoja tam tikrą pradėtą, bet negimusio vaiko apsaugą, priimdama reglamentus ir direktyvas, pvz., Europos Parlamento ir Tarybos **direktyva 98/44/EB „Dėl teisinės biotechnologinių išradimų apsaugos“**, kurios 5 str. 2 d. nustato, kad „patentabiliu išradimu negali būti žmogaus kūnas jokiuose jo formavimosi ir raidos etapuose, nei paprasčiausias vieno iš jo elementų atradimas, nei geno seka ar jos dalis“¹¹⁰, ir šio straipsnio dalies papildoma apsauga – 6 str. 2 d. „<...> nepatentabilūs yra: a) žmonių klonavimo būdai; b) žmogaus lytinių ląstelių genetinės linijos tapatumo modifikavimo būdai; c) žmonių

¹⁰⁵ Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija) // Valstybės žinios. 2002, Nr. 97-4258.

¹⁰⁶ Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje Papildomas protokolas dėl žmonių klonavimo uždraudimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 97-4259.

¹⁰⁷ Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija) // Valstybės žinios. 2002, Nr. 97-4258.

¹⁰⁸ Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/164.htm>; prisijungimo laikas: 2013-09-01.

¹⁰⁹ Europos sąjungos pagrindinių teisių chartija. 2000. <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303LT.01000101.htm>; prisijungimo laikas: 2013-09-01.

¹¹⁰ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/44/EB „Dėl teisinės biotechnologinių išradimų apsaugos“. 1998. Oficialusis leidinys L 213, 30/07/1998. P. 0013 – 0021.

embrionų panaudojimas pramoniniais ar komerciniais tikslais”¹¹¹. Pabrėžtina, kad **Europos patentų išdavimo konvencijoje (Europos patentų konvencija)**¹¹², taip pat numatyti tie patys apribojimai, kaip ir minėtoje direktyvoje, t.y. kokiems biotechnologiniams išradimams nėra išduodami Europos patentai. Dėl minėtos direktyvos straipsnių Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) priėmė prejudicinį sprendimą byloje *Oliver Brüstle prieš Greenpeace e.V.*, kurioje ESTT pabrėžė, jog „žmogaus embriono apibrėžimas yra labai jautrus socialinis klausimas daugelyje valstybių narių, kuriam daro įtaką skirtingos jų vertybės ir tradicijos”¹¹³. Nepaisant to, ESTT, priešingai nei EŽTT *Vo prieš Prancūziją* ir kitose bylose, ryžosi apibrėžti embriono sąvoką: „žmogaus embrionas“ yra ir neapvaisinta žmogaus kiaušialąstė, į kurią iš subrendusios žmogaus ląstelės transplantuojamas branduolys, ir neapvaisinta žmogaus ląstelė, kuri partenogenezės būdu priverčiama dalytis ir vystytis”¹¹⁴, tad „žmogaus biologinės medžiagos turi būti naudojamos atsižvelgiant į žmogaus teises, ypač – į žmogaus orumą”¹¹⁵. Pasak ESTT, žmogaus embrionas turi orumą ir jo paties sąvoka turi būti aiškintina plačiai. Taigi žvelgiant iš ES pozicijų, kuomet suteikiamas embrionui orumas, nėštumo nutraukimas turėtų būti uždraustas arba paliekamas tik kraštutiniais atvejais. Jau minėta, kad tarptautinė teisė deklaruoja, jog žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės, t.y. kylančios iš žmogaus prigimties. Tuo tarpu orumas nėra žmogaus teisė, priešingai – iš paties orumo ir kyla teisės, tad suteikus embrionui žmogiškąjį orumą, jam turi būti suteikiamos ir visos kitos teisės bei užtikrinta negimusio vaiko teisės į gyvybę apsauga.

Pastebėtina, jog Europos Taryba nėštumo nutraukimo klausimu išsako kiek kitokią poziciją – ji iškelia moters teisę pasirinkti negimusiojo gyvybę palikdama antrame plane. Europos Tarybos parlamentinės asamblėjos metu 2008 m. buvo priimta **rezoliucija Nr. 1607 „Leidimas saugiam ir teisėtam abortui Europoje“** („*Access to safe and legal abortion in Europe*”), kurioje pabrėžiama, jog abortas negali būti laikomas šeimos planavimo metodu, tačiau jis neturėtų būti uždraustas per tam tikrą nėštumo laikotarpį, kadangi kiekviena moteris turi teisę kontroliuoti savo kūną ir apsisprendimas dėl aborto nutraukimo yra tik moters reikalas. Uždraudus abortus, pasak šios rezoliucijos, padaugėtų neteisėtų abortų, padidintų nėščių moterų mirtingumą, prasidėtų vadinamasis abortų turizmas¹¹⁶. Įdomu tai, kad skatinama vykdyti švietimą seksualinio aktyvumo, kontracepcijos ir saugaus aborto klausimais¹¹⁷ – taip paneigiant negimusio vaiko teisę į gyvybę. Kartu aptartina ir Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos **Seksualinių ir reprodukinių teisių**

¹¹¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/44/EB “Dėl teisinės biotechnologinių išradimų apsaugos“. 1998. Oficialusis leidinys L 213, 30/07/1998. P. 0013 – 0021.

¹¹² Europos patentų išdavimo konvencija (Europos patentų konvencija) // Valstybės žinios. 2004, Nr. 147-5325.

¹¹³ Court of Justice of the European Union. Judgment in Case C-34/10 Oliver Brüstle v Greenpeace e.V. 2011.

¹¹⁴ Ten pat.

¹¹⁵ Ten pat.

¹¹⁶ Council of Europe Parliamentary Assembly Resolution Nr. 1607 Access to safe and legal abortion in Europe. 2008. <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta08/eres1607.htm>; prisijungimo laikas: 2013-09-28.

¹¹⁷ Ten pat.

chartija, kurioje deklaruojama, jog „visi asmenys turi teisę būti laisvi nuo priverstinio nėštumo, sterilizacijos ir aborto”¹¹⁸. Minėtoje chartijoje abortas priskiriamas prie sveikatos priežiūros paslaugų: „visi asmenys turi teisę į visapusišką sveikatos priežiūrą, <...> įskaitant abortą”¹¹⁹. Tai, ko gero, vienintelis dokumentas, numatantis moters teisę į saugų abortą. Apskritai šią chartiją reikėtų vertinti pakankamai atsargiai, kadangi jos deklaratyvios nuostatos ne tik prieštarauja katalikiškam požiūriui, bet ir valstybėms privalomiems tarptautiniams teisės aktams, dėl ko šios chartijos nuostatos gali būti pagrįstai kvestionuojamos. Be to, šios tarptautinės nevyriausybinės organizacijos priimtas dokumentas neturi jokios privalomosios teisinės galios, t.y. priskirtinas *soft law* dokumentams.

Visuotinėje žmogaus genomo ir žmogaus teisių deklaracijoje žmogaus genomas grindžiamas pagrindine visų žmonių vienybe, jų prigimtinio orumo ir įvairovės pripažinimo¹²⁰. Pasak šios deklaracijos 2 str. a) dalies, kiekvienas žmogus turi teisę į pagarbą jo orumui, nepriklausomai nuo jo genetinių savybių¹²¹. Visuotinėje žmogaus genomo ir žmogaus teisių deklaracijoje, kaip ir Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijoje ypatinga svarba skiriama žmogaus orumui, kuris yra visų vertybių pagrindas, kadangi orumas atsiranda anksčiau nei žmogus gimsta. Pasak E. Venckienės, orumo apsauga reiškia valstybės pozityvius įsipareigojimus pripažinti tokią teisę kiekvienam sukuriant atitinkamą teisinę bazę; orumas – tai universalī žmogaus teisė, išreiškianti savaiminę žmogaus vertę¹²². A. Vaišvila taip pat laikosi nuomonės, jog „orumas lyg ir gatavu pavidalu suteikiamas žmogui iš šalies, kad jis yra tarsi biologinė žmogaus savybė, kurios negalima nei suteikti, nei susikurti arba prarasti, kuria pasižymi „net ir negimusi gyvybė motinos kūne”¹²³. Ypatinga orumo svarba išskiriama Tarptautinio žmogaus orumo komiteto 2008 m. priimtoje **Visuotinėje žmogaus orumo deklaracijoje**: „ignoruodami kiekvieno žmogaus gyvybės begalinės vertės pagrindą, pasaulio įstatymų leidėjai šiuo metu dirba pagal pavojingą darbotvarkę, paremta iškreiptu žmogaus asmens supratimu, kuris yra tikrąja to žodžio prasme mirtinai ydingas”¹²⁴. Apskritai orumas siejamas su žmogaus verte, su besąlyginiu jos vertingumu, tad pripažinus pradėtą, bet negimusį vaiką kaip orumo turėtoją, nėštumo nutraukimas yra žmogaus orumo pažeidimas.

¹¹⁸ Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos Seksualinių ir reprodukinių teisių chartija. http://www.spa.lt/1_chartija.phtml; prisijungimo laikas: 2013-11-08.

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights. 1997. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13177&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html; prisijungimo laikas: 2013-09-01.

¹²¹ Ten pat.

¹²² Venckienė E. Žmogaus orumas – probleminiai terminologijos aspektai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 10(112). P. 47.

¹²³ Vaišvila A. Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančiojo orumo sampratos) // Jurisprudencija. 2005, Nr. 71(63). P. 51.

¹²⁴ Visuotinė žmogaus orumo deklaracija. 2008. [http://www.dignitatushumanae.com/documents/Universal%20Declaration%20of%20Human%20Dignity\(LT\).pdf](http://www.dignitatushumanae.com/documents/Universal%20Declaration%20of%20Human%20Dignity(LT).pdf); prisijungimo laikas: 2013-09-07.

Bandant reglamentuoti pradėto, bet negimusio vaiko statusą ir jo gyvybės apsaugą, neišvengiamai susiduriama ir su kita problema – moters teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, t.y. teisė, kuri yra suteikta ne tik konstituciniu lygmeniu, bet ir saugoma EŽTK 8 str. Keliamas klausimas – kas yra svarbiau: negimusio asmens teisė į gyvybę ar moters teisė į privatų gyvenimą. Yra aišku, kad teisinis ribojimas pasidaryti abortą tam tikra prasme riboja ir moters teisė į privatų gyvenimą, kadangi negimęs vaikas glaudžiai siejamas (bet netapatinamas!) su moters kūnu. Šiuo atveju paminėtina EŽTT nagrinėta byla *R.R. prieš Lenkiją*, kurioje pakartotas ir kitų bylų metu (*Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, *Dudgeon prieš Jungtinę Karalystę* ir kt.) atskleistas privataus gyvenimo apibrėžimas – privatus gyvenimas yra plati sąvoka, apimanti asmens autonomiją ir asmenybės raidą, taip pat seksualinio gyvenimo aspektus¹²⁵. Tuo tarpu byloje *Evans prieš Jungtinę Karalystę*, EŽTT konstatavo, kad privataus gyvenimo sąvoka taikoma ir sprendimui būti ar nebūti tėvais¹²⁶. Byloje *R.R. prieš Lenkiją* EŽTT taip pat pažymėjo, kad vaisius ir motina yra neatskiriama tarpusavyje susiję, dėl ko negimusio vaisiaus apsauga yra susijusi su motinos teisėmis¹²⁷. Kitoje byloje – *Bruggeman and Scheuten prieš Vokietiją* – konstatuota, kad nėštumo metu vaisiaus būklė yra moters sveikatos elementas¹²⁸. Pasak M. Jankauskaitės, kol vaisius vystosi jis yra neatsiejama moters kūno dalis, o moteris turi absoliučią teisę į savo kūno integralumą ir neliečiamybę. Todėl prievartinis apvaisinimas, prievartinis nėštumo nutraukimas ar vertimas gimdyti prieš moters valią yra grubus jos žmogaus teisių pažeidimas (Priedas Nr. 2). B. Obelenienė oponuoja minėtai nuomonei – kuomet pastojimas ar nėštumas yra laikoma lyg liga ar anomalija, tuomet embrionas ir vaisius sutapatinami su nereikalinga moters kūno dalimi¹²⁹. Nepaisant to, kad su kiekviena nagrinėjama byla EŽTT vis labiau praplečia asmens privataus gyvenimo sąvoką, tačiau pabrėžtina, kad nė vienoje byloje EŽTT neminėjo, jog į privataus gyvenimo gerbimo apimtį įeina ir teisė į nėštumo nutraukimą. Netgi priešingai – byloje *Vo prieš Prancūziją* EŽTT konstatavo, jog nėštumas ir jo nutraukimas nėra vien tik moters privataus gyvenimo sritis¹³⁰, o byloje *A, B, ir C prieš Airiją* konstatuota, jog į EŽTK 8 str. reglamentavimą ir aiškinimą nepatenka moters teisė į abortą¹³¹.

Nėštumo nutraukimas, nepriklausomai nuo atsiradusių neigiamų pasekmių, yra moters žalojimas, o ne gydymas. Abortas – tai tam tikra smurto išraiška. Atrodo, jog smurtas vertinamas neigiamai, tačiau įteisintas abortas, t.y. smurtas prieš negimusį vaiką. B. Obelenienė teigia, jog tarp aborto ir smurto prieš moterį yra stiprios sąsajos, todėl nesuprantama, kodėl organizacijos,

¹²⁵ Case of *R.R. v. Poland*. Judgment, 2011. Application no. 27617/04.

¹²⁶ Case of *Evans v. United Kingdom*. Judgment, 2007. Application no. 6339/05.

¹²⁷ Case of *R.R. v. Poland*. Judgment, 2011. Application no. 27617/04.

¹²⁸ Case of *Bruggeman and Scheuten v. Germany*. Decision, 1976. Application no 6959/75.

¹²⁹ Obelenienė B. Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai // Nėštumo nutraukimo etika. Projekto „Susitikimo vieta“ mokomoji medžiaga. Kaunas, 2005. P. 8.

¹³⁰ Case of *Vo v. France*. Judgment, 2004. Application no. 53924/00.

¹³¹ Case of *A, B and C v. Ireland*. Judgment, 2010. Application no. 25579/05.

pasisakančios prieš moterų smurtą, gina moters teisę pasirinkti abortą¹³², kitaip tariant, tęsti smurto ratą. Atrodo, kad beveik visame pasaulyje šiandien uždrausta mirties bausmė, tačiau abortuoti negimusį vaiką yra etiška, moraliai pateisinama ir teisėta. Byloje *R.R. prieš Lenkiją* teisėjas Vincent A. De Gaetano pateikė atskirąją nuomonę, atskleidžiančią situaciją: viename spektro gale mirties bausmė buvo panaikinta, kitame gale negimusio vaiko gyvybė išlieka limbo¹³³ padėtyje¹³⁴.

Apžvelgus tarptautinius teisės aktus, matyti, kad nėra vieningo požiūrio į pradėtą, bet negimusį vaiką, dėl ko pasireiškia ir skirtingas teisinis reglamentavimas. Daugelyje Europos valstybių, teisinė žmogaus gyvybės apsauga tiesiogiai siejasi su jos pradžios nustatymu¹³⁵ bei vyrauja tendencijos, jog abortas moters prašymu gali būti padaromas iki tam tikros nėštumo savaitės, kadangi negimęs vaikas nėra laikomas teisės subjektu, dėl ko jis ir neturi teisės į gyvybę. Be to, moters teisė į privatų gyvenimą pastatoma prieš negimusio vaiko teisę į gyvybę, pamirštant, kad negimęs vaikas taip pat turi teisę į privatų gyvenimą, fizinį kūno neliečiamumą, kas sukelia dar daugiau diskursų dėl vertybių svarbos. Nepaisant to, kad nė viename tarptautiniame teisės akte bei teismų jurisprudencijoje nėra įtvirtintos teisės į abortą, jis yra legalizuotas daugumoje Europos valstybių.

2.2. Pradėto, bet negimusio vaiko statuso Lietuvos teisės sistemoje reglamentavimas bei probleminiai aspektai

Apžvelgus tarptautinius teisės aktus, taip pat aptarus kitų Europos valstybių teisinį reglamentavimą bei EŽTT kuriamą teisinę praktiką pradėto, bet negimusio vaiko statuso klausimais, reikalinga išanalizuoti paties asmens statusą bei reglamentavimo aspektus Lietuvos teisės sistemoje nuo Lietuvos valstybės susikūrimo iki šių dienų.

2.2.1. Asmens statuso samprata

Statusas, pagal Lietuvių kalbos žodyną, apibrėžiamas kaip: „dalykų būklė, teisinė padėtis“¹³⁶; pagal Tarptautinių žodžių žodyną – „asmens teisinė padėtis“¹³⁷, reiškianti asmens padėtį visuomenėje. Anot K. Meiliaus ir R. Trimako, asmens statusas – kompleksinė sąvoka, dažniausiai

¹³² Obelenienė B. Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai // Nėštumo nutraukimo etika. Projekto „Susitikimo vieta“ mokomoji medžiaga. Kaunas, 2005. P. 13.

¹³³ Limbo (*angl.*) – varžtai, kalėjimas, nežinojimas.

¹³⁴ Case of R.R. v. Poland. Judgment 2011. Application no. 27617/04.

¹³⁵ Pranevičienė B., Amilevičius D. Žmogaus teisių samprata krikščionybėje ir utilitaristinėje pasaulėžiūroje // SOTER. 2012, Nr. 41(69). P. 64.

¹³⁶ Lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2013-10-20.

¹³⁷ Tarptautinių žodžių žodynas. <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Statusas&wid=18629>; prisijungimo laikas: 2013-10-20.

aiškinama kaip pareigų ir teisių visuma¹³⁸. Asmens statuso kitimas priklausomas nuo visuomenėje vykstančių pokyčių. Taigi paneigiant religijos svarbą ir iškeliant į pirmą vietą finansinę ir ekonominę gerovę, moralinių ir etinių asmens statuso aspektų reikšmė smarkiai sumažėja. Tiksliau tariant, asmens statuso suvokimas nėra statiškas, jis laipsniškai kinta¹³⁹, dėl ko kinta požiūris ir į negimusio asmens teisinę padėtį.

Nagrinėjant asmens statusą, privalu kalbėti apie patį asmens subjektiškumą, susidedantį iš civilinio teismo ir veiksnio. Veiksnio įgijimas siejamas su tam tikru amžiumi, t.y. su pilnametyste, tai „galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas“¹⁴⁰. Nagrinėjant asmens statuso suteikimą negimusiam vaikui, ši asmens statuso dalis detaliau nebus analizuojama. Kadangi civilinės teisės subjektui esminę reikšmę turi tik teisnumas¹⁴¹, t.y. galėjimas turėti civilines teises ir pareigas¹⁴², reikalinga šį asmens statuso sudedamąjį elementą išanalizuoti išsamiau. Būtent teismo turėjimas ir padaro asmenį teisės subjektu, o kartu ir teisinių santykių dalyviu. Civilinis teisnumas neatskirama žmogaus teisinio statuso dalis, kuri negali būti nei atimama, nei perleidžiama¹⁴³. Paminėtina, kad civilinis teisnumas yra pripažįstamas visiems žmonėms nepriklausomai nuo asmens amžiaus, sveikatos būklės ir kitokių aplinkybių¹⁴⁴. Čia reiktų atkreipti dėmesį į sąvokas „visiems žmonėms“ bei „nepriklausomai nuo asmens amžiaus“. Toks žodžių vartojimas, pagrįstai leidžia daryti prielaidą, kad teisnumas turėtų būti suteikiamas nuo apvaisinimo momento. Vis dėlto Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau –LR CK) 2.2. str. 1 d. nustato, jog fizinio asmens teisnumas atsiranda tik jam gimus¹⁴⁵, tiksliau tariant, „atsiranda kartu su žmogumi“¹⁴⁶. Vadinasi, pagal LR CK, pradėtas, bet negimęs vaikas nėra laikomas žmogumi, dėl ko jis ir neturi asmens statuso. Pabrėžtina, kad asmuo, neturintis teismo yra tarsi „už įstatymo ribų“¹⁴⁷, tai reiškia, kad negimęs vaikas negali būti civilinių teisinių santykių subjektu, dėl ko apskritai negali turėti jokių teisių, įskaitant ir teisės į gyvybę. Vis dėlto Lietuvos teisės aktuose įtvirtinta bendroji romėnų teisės tradicijos taisyklė, pagal kurią įstatymai gali pripažinti tam tikras teises ir pradėtam, bet negimusiam vaikui, pvz., teisė paveldėti, tačiau šių teisių atsiradimas priklauso nuo jo gimimo¹⁴⁸. Šiuo atveju reiktų paminėti romėnų teisės *commodum* principą, pagal

¹³⁸ Meilius K. Trimakas R. Šiuolaikinė asmens statuso transformacija: sisteminės krizės paradigma ir atsako paieška // SOTER, 2007. Nr. 24(52). P. 75.

¹³⁹ Ten pat.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴¹ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 64.

¹⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴³ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002. P. 16.

¹⁴⁴ Ten pat.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴⁶ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002. P. 17.

¹⁴⁷ Ten pat., P. 15.

¹⁴⁸ Juškevičius J. Kai kurie teisės į gyvybę prenataliniu laikotarpiu probleminiai aspektai // Sveikatos mokslai, 2007. Nr. 2. P. 766.

kurį „vaiko išlikimas, jo gyvenimas ir asmens pripažinimas buvo gerbtini ir saugomi“¹⁴⁹, t.y. negimęs vaikas prilyginamas jau gimusiam. Kitaip tariant, pagal *commodum* principą negimusiam vaikui turėtų būti suteikiama tiek subjektiškumo, kiek reikalinga jo interesams patenkinti, o kitais atvejais jį laikyti teisinės apsaugos objektu. Kita vertus, kiekvienas subjektas kito gyvybę turi laikyti tikslu, o ne priemone¹⁵⁰. Remiantis LR CK aiškinimu, negimęs vaikas yra tik teisinės apsaugos objektas¹⁵¹, o pagal S. Arlauską, jei negimęs vaikas yra teisinės globos objektas, tai jis nėra faktinė gamtinė socialinė būtybė, kuri laikoma tikslu, o ne priemone¹⁵². Naujai užsimezgusi gyvybė pasižymi kitoniškumu¹⁵³, t.y. atskiru genetiniu kodu, individualia išvaizda ir kitais tik jam būdingais požymiais. Tuo tarpu Lietuvos teisės aktuose vengiama suteikti pradėtam, bet negimusiam vaikui teisinį subjektiškumą ir taip užtikrinti moters teisę apsispręsti dėl nėštumo nutraukimo, kita vertus, bandoma išsaugoti embriono bei vaisiaus teisinę apsaugą bei jo žmogiškąją prigimtį¹⁵⁴. Tokiu reglamentavimu Lietuvos teisės aktai paneigia negimusio vaiko kitoniškumą bei natūralią jo laisvę. Taip tarsi sąmoningai vengiama nurodyti gyvybės pradžios momentą, kuris tiesiogiai siejasi su teisės į gyvybę apsauga bei įgyvendinimu¹⁵⁵.

Pabrėžtina, kad asmens statuso suteikimas kartu lemia ir teisių suteikimą, įskaitant ir teisę į gyvybę. Pagal LRK, teisės ir laisvės yra prigimtines, vadinasi, jos kyla iš prigimties, kas suponuoja ir tai, kad ne valstybė suteikia teises, dėl ko ne valstybė sprendžia ir asmens teismo atsiradimą. Preziumuojant, jog teisės ir laisvės yra prigimtines, daroma išvada, civilinis teismus taip pat turėtų būti prigimtinis, kadangi teisės yra sudėtinis teismo elementas. Kitaip tariant, teismus yra prielaida subjektinei teisei atsirasti.

Apibendrinant, Lietuvos Respublikos kuriamas teisinis reglamentavimas nei paneigia nei pagrindžia pradėto, bet negimusio vaiko statuso. Pastebėtina, kad būtent konkretaus statuso negimusiojo atžvilgiu nebuvimas sudaro galimybes dekriminalizuoti abortą ir iškelti moters teises. Vis dėlto Lietuvos teisėje pradėtas, bet negimęs vaikas yra teisės apsaugos objektas, o ne subjektas. Tuo tarpu žvelgiant per *commodum* principo prizmę, kuomet subjektiškumas negimusiajam suteikiamas tik dėl tam tikrų teisių ir tik tenkinant jo interesus, o gimęs vaikas įgyja jau visą subjektiškumą, pagrįstai daroma išvada, jei objektas tik vėliau tampa subjektu, tuomet žmogaus

¹⁴⁹ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 357.

¹⁵⁰ Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijų metmenys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004. P. 133.

¹⁵¹ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002. P. 18.

¹⁵² Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijų metmenys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004. P. 135.

¹⁵³ Ten pat, P. 137.

¹⁵⁴ Juškevičius J. Kai kurie teisės į gyvybę prenataliniu laikotarpiu probleminiai aspektai // Sveikatos mokslai, 2007. Nr. 2. P. 767.

¹⁵⁵ Ten pat.

orumas negali būti prigimtinis¹⁵⁶. Atitinkamai pagal tai siūlytina pradėtam, bet negimusiam vaikui iš karto nuo apvaisinimo momento suteikti jam priklausančią subjektiškumą.

2.2.2. Teisės į gyvybę ir gyvybės apsaugos reglamentavimas Lietuvos konstitucijose ir baudžiamuosiuose įstatymuose iki 1990 m.

Nuo seno teisės aktai suteikdavo daug lengvatų nėščioms moterims. Antai Lietuvos statutuose vaiko interesų apsauga prasidėdavo nuo jo pradėjimo, o nėščioms moterims buvo atidedama mirties bausmė, iki kol jos pagimdys¹⁵⁷. Paminėtina, kad to meto Lietuvos teisės kūrėjai, remiantis kanonų teise, apvaisinimo momentą prilygino žmogaus gyvybės pradžiai¹⁵⁸. Tuo tarpu kalbant apie nepriklausomos Lietuvos nuo 1918 m. tendencijas, įdomu pastebėti, kad beveik nė viena to meto konstitucija iki pat 1992 m. nėra įtvirtinusi teisės į gyvybę, išskyrus 1938 m. konstituciją ir Lietuvos Respublikos Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą: 1938 m. konstitucijoje įtvirtinta gyvybės apsauga, t.y. „valstybė saugo piliečio laisvę, garbę, sveikatą, gyvybę ir turtą“¹⁵⁹; Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo 36 str. 2 d. reglamentuoja, kad „Lietuvos piliečiai turi teisę į <...> gyvybę ir sveikatą“¹⁶⁰, tačiau matyti, kad saugoma tik piliečio gyvybė, o pilietybė įgijama gimimu. Tad šiuo atveju negali būti nė kalbos apie negimusio vaiko teisę į gyvybę bei jos apsaugą, nes jis dar nėra šios valstybės pilietis. Vis dėlto pabrėžtina, kad visos konstitucijos išskiria motinystės svarbą ir būtiną jos teisinę apsaugą, bet ne teisės į gyvybę apsaugą. 1922 m. ir 1928 m. konstitucijose nustatyta, kad „Motinystė yra ypatingoje Valstybės globoje“¹⁶¹, 1938 m. konstitucijoje apie motinystę kalbama šiek tiek plačiau: „Motinystė gerbiama, saugoma ir globojama. Globodama motinystę, vaiką ir jaunuolį, Valstybė siekia, kad augančioji karta būtų sveiko kūno ir stiprios dvasios“¹⁶². Pagal 1938 m. konstitucijos pateiktą normą, matyti, kad apie negimusio vaiko apsaugą nėra net užsimenama, kadangi išskiriamas tik vaikas ir jaunuolis. Tuo tarpu 1940 m. konstitucijoje minima, jog valstybė užtikrina motinos ir kūdikio interesų apsaugą¹⁶³, tad ginamas tik kūdikis, o negimusio vaiko teisės ir interesai paneigiami; 1978 m. konstitucijoje taip pat kalbama apie motinystės ir vaikų teisių gynimą, jų materialinį ir moralinį rėmimą¹⁶⁴. Paminėtina, kad tokia pati nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme. Tiesa, 1978 m. konstitucijoje randamas valstybės įsipareigojimas „ypatingas rūpinimasis

¹⁵⁶ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 250.

¹⁵⁷ Andriulis V. Lietuvos statutų (1529, 1566, 1588) šeimos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P. 144.

¹⁵⁸ Ten pat, P. 171.

¹⁵⁹ Valančius K. L. Lietuvos valstybės konstitucijos. Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2001. P. 43.

¹⁶⁰ Valančius K. L. Lietuvos valstybės konstitucijos. Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2001. P. 128.

¹⁶¹ Ten pat, P. 32; 41.

¹⁶² Ten pat, P. 45.

¹⁶³ Ten pat, P. 71.

¹⁶⁴ Ten pat, P. 80.

augančios kartos sveikata¹⁶⁵, tačiau sistemiškai žvelgiant į visas konstitucijos nuostatas, manytina, jog negimęs vaikas nepatenka į augančios kartos sąvoką. Taigi konstituciniu lygmeniu žmogaus gyvybės apsauga tarsi ir nebuvo suformuluota, jau nekalbant apie pradėtą, bet negimusį vaiką, – šios formuluotės Europos konstitucijų tekstuose atsirado po karo, tačiau tai neleidžia teigti, kad žmogaus gyvybė teisiškai nebuvo saugoma. Nors Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatiniuose dėsniuose (1918 m., 1919 m.) nėra reglamentuojama asmens teisė į gyvybę bei gyvybės apsauga, tačiau recepuotas 1903 m. Rusijos baudžiamasis statutas, nuo 1918 m. tapęs pagrindiniu baudžiamosios teisės šaltiniu, pagal kurį, nors žmogaus gyvybės pradžia buvo laikoma žmogaus gimimas, o ne pradėjimas¹⁶⁶, vaisiaus nužudymas kvalifikuotas kaip atskira nužudymo rūšis – Baudžiamojo statuto 465 str.: „Motina, kuri nusikalto padariusi galą savo gemalui“¹⁶⁷ ir 466 str. 1 d.: „Kas nusikalto padaręs galą nėščios moteriškės gemalui“¹⁶⁸. Čia vaisiaus nužudymas skirstomas pagal tai, kas jį atlieka, t.y. vaisiaus motina ar kiti žmonės. Nusikaltimo objektas šiuo atveju yra vaisiaus gyvybė nuo jo prasidėjimo iki gimimo¹⁶⁹. Atkreiptinas dėmesys, jog „nėra, žinoma, nusikaltimo, kai reikia padaryti abortas nėščios motinos gyvybei gelbėti“¹⁷⁰. Taigi abortas tuo laikotarpiu buvo laikytas nusikaltimu, tačiau numatyta išimtis, kuomet jis galimas esant grėsmei nėščios moters gyvybei, tačiau ne sveikatai.

Kitas baudžiamasis įstatymas, t.y. RTFSR baudžiamasis kodeksas (toliau – RTFSR BK), įsigaliojo Lietuvoje 1940 m. lapkričio mėn., kuriame už abortų darymą buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė. Antai RTFSR BK 140 str. 1 d. numatė, kad „abortų darymas ligoninėje ar gimdykloje, išskyrus atvejus, kai nėštumo tęsa yra pavojinga gyvybei ar gresia sunkiu nuostoliu nėščios moteries sveikatai, taip pat tėvams sergant sunkiomis paveldimomis ligomis“¹⁷¹. Analizuojant šį straipsnį matyti, kad abortas buvo galimas kuomet moteriai gresia pavojus gyvybei arba sveikatai, taip pat esant tėvų genetinėms ligoms (pastarųjų dviejų kriterijų Baudžiamajame statute nebuvo). Paminėtinas ir RTFSR BK 140-b str.: „Aborto darymas, išskyrus įstatymu leistus atvejus, pačiai nėščiai moteriai“¹⁷², pagal kurį buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė ir pačiai moteriai, pasidariusiai abortą. Tačiau jau 1955 m. buvo priimtas įsakymas, įteisinantis abortą ir reglamentuojantis nėštumo nutraukimo tvarką.

¹⁶⁵ Valančius K. L. Lietuvos valstybės konstitucijos. Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2001. P. 81.

¹⁶⁶ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakulteto leidinys, 1925. P. 134.

¹⁶⁷ Jablonskis K. Baudžiamasis statutas su papildymais. Kaunas: „Literatūros“ knygyno leidinys, 1930. P. 130.

¹⁶⁸ Ten pat.

¹⁶⁹ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakulteto leidinys, 1925. P. 140.

¹⁷⁰ Kavolis M., Beliackinas S. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų. Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934. P. 392.

¹⁷¹ RTFSR BK su pakeitimas iki 1940 m. lapkričio 15 d. Kaunas: Lietuvos TSR Teisingumo liaudies komisariato leidinys, 1941. P. 87.

¹⁷² Ten pat.

1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – LTSR BK) draudė taikyti mirties bausmę nėščiai moteriai¹⁷³. Nagrinėjamo kodekso 106 str. numatė motinai baudžiamąją atsakomybę, jei ji nužudo savo kūdikį „gimdymo metu ar tuoju po gimdymo“¹⁷⁴. Iš šios normos matyti, kad motinai, sunaikinus dar negimusį vaiką, baudžiamoji atsakomybė negrėsė. Vadinasi, ir pagal LTSR BK nebuvo saugoma negimusio vaiko teisė į gyvybę. Kalbant apie neteisėto aborto kvalifikavimą, atkreiptinas dėmesys, kad LTSR BK 124 str. numatė atsakomybę už gydytojo neteisėto aborto padarymą, aborto padarymą „antisanitarinėmis sąlygomis arba neturint aukštojo medicinos mokslo“¹⁷⁵; aborto padarymą pakartotinai arba sukėlusį „nukentėjusiajai ilgalaikį sveikatos sutrikimą ar mirtį“¹⁷⁶. Veikos kriminalizavimas skirtas ne apsaugoti negimusį vaiką, tačiau užtikrinti, jog nėštumo nutraukimo procedūra vyktų pagal teisės normų nustatytą tvarką.

Konstitucijų ir baudžiamųjų įstatymų apžvalga leidžia daryti prielaidą, jog pradėtas, bet negimęs vaikas iki Antrojo pasaulinio karo buvo ginamas baudžiamųjų įstatymų pagrindu, t.y. Baudžiamuoju statutu, vėliau atsirado baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą abortą, tačiau nenurodant priklausomybės tarp nėštumo trukmės ir jo nutraukimo – taip ilgainiui abortas tapo paprasčiausia socialine praktika, neanalizuojant jo tikrosios reikšmės bei sukeliama pasekmių.

2.2.3. Pradėto, bet negimusio vaiko teisinės padėties reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose

Lietuvos teisės sistema priklauso romanų-germanų teisės sistemai, todėl pradėto, bet negimusio vaiko statusas, įtvirtintas teisės aktuose, bus nagrinėjamas pagal norminių teisės aktų juridinę galią.

Priėmus 1992 m. **LRK** ir atsiradus žmogaus (o ne piliečio!) teisei į gyvybę, kas buvo iki minėtos konstitucijos priėmimo, manytina, šia norma turėjo būti įtvirtinta ir negimusiojo teisė į gyvybę.

Žmogaus gyvybė kaip aukščiausia vertybė Lietuvos Respublikoje įtvirtinta aukščiausiu – konstituciniu – lygmeniu. LRK 19 str. reglamentuoja, jog „žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“¹⁷⁷. Žmogaus teisė į gyvybę bei gyvybės vertė taip pat konstatuojama ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – LR KT) nutarimuose. Šiuo atveju paminėtinas LR KT 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas, kuriame konstatuota, kad „svarbiausia prigimtinė žmogaus teisė

¹⁷³ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo // Vyriausybės žinios, 1961, Nr.: 18 -148.

¹⁷⁴ Ten pat.

¹⁷⁵ Ten pat.

¹⁷⁶ Ten pat.

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

yra teisė į gyvybę. Pagal Konstitucijos 19 straipsnį žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. Vadinasi, įstatymų, leidžiančių atimti žmogaus teisę į gyvybę, neturėtų būti”¹⁷⁸. Tokia LR KT pozicija leidžia daryti prielaidą, jog žmogaus gyvybė turėtų būti ginama nuo pat jos pradėjimo momento ir atitinka anksčiau aptartų konstitucijų pokyčius, o ne tik nuo tam tikros savaitės ar juo labiau tik tuomet, kuomet vaikas atsikiriamas nuo moters iščių, nes „gyvybė, kaip subjektyviosios teisės kategorija, negali būti laipsniuojama“¹⁷⁹. Atsižvelgiant į tai, pagrįstai galima teigti, jog egzistuojantys teisės aktai prieštarauja LR KT pateiktai nuomonei, kadangi šiandien gyvybė yra aiškiai laipsniuojama, t.y. ką tik užsimezgusi gyvybė nėra laikoma asmeniu ar žmogumi, leidžiama šią gyvybę sunaikinti padarant abortą ir taip atimti ką tik pradėtam vaikui teisės į gyvybę įgyvendinimą.

Teisė į gyvybę bei gyvybės vertė glaudžiai sąveikauja su žmogaus orumu. LR KT nutarimuose ši sąveika taip pat nagrinėjama. LR KT sprendamas žmogaus orumo problematiką, remiasi ir cituoja tarptautinius teisės aktus, pvz., Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių paktą: kiekvienas žmogus turi prigimtinį orumą – visų žmogaus teisių pagrindą¹⁸⁰. LR KT 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime konstatuoja, kad „gyvybė ir orumas yra neatimamos žmogaus savybės, todėl negali būti traktuojamos atskirai. <...> žmogaus gyvybė ir orumas, kaip išreiškiantys žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę, yra aukščiau įstatymo. <...> žmogaus gyvybė ir orumas vertintini kaip ypatingos vertybės“¹⁸¹. Taigi, kaip minėta, Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra numatytos teisės į abortą, o nagrinėjant LR KT nutarimus, manytina, kad tokios teisės įstatyme įtvirtinimas prieštarautų LRK.

Pabrėžtina, kad nors LRK įtvirtina žmogaus gyvybės kaip aukščiausios ir absoliučios vertybės statusą, tačiau gyvybės vertingumo pradžią apsprendžia ne tik teisės aktai, bet ir visuomenėje susiformavę papročiai, puoselėjamos vertybės bei moralės normos. Šiuo atveju pritartina A. Vaišvilos nuomonei, jog „negimusi gyvybė motinos kūne“ turėtų teisę į orumą, tas „motinos kūnas“ turi egzistuoti į valstybę susiorganizavusioje visuomenėje, išpažįstančioje atitinkamas vertybes ir jų hierarchiją¹⁸². Taigi nesant šių vertybių sunku kalbėti apie bet kokias pradėto, bet negimusio vaiko teises, o svarbiausia jų – teisę į gyvybę.

Aptarus tarptautinių teisės aktų bei EŽTT išsakytą požiūrį į dvi vertybes – vaiko teisę gyventi ir moters apsisprendimo teisę, reikalinga išnagrinėti šią poziciją nacionaliniu lygmeniu.

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties baudmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.

¹⁷⁹ Ten pat.

¹⁸⁰ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties baudmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.

¹⁸² Vaišvila A. Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančiojo orumo sampratos) // Jurisprudencija. 2005. Nr. 71(63). P. 52.

LRK 22 str. 1 d. įtvirtina, jog „žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas”. Privatus gyvenimas – tai „individo asmeninis gyvenimas: gyvenimo būdas, šeimyninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais žmonėmis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė bei psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt.“¹⁸³. Paminėtina, kad ši teisė nėra absoliuti ir ji gali būti ribojama: „riboti konstitucinę žmogaus teisę į privatumą galima, jeigu yra laikomasi iš Konstitucijos kylančių žmogaus teisių ir laisvių ribojimo bendrųjų reikalavimų <...> ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis bei jos esmė“¹⁸⁴. Pagal šį LR KT nutarimą, galima daryti išvadą, kad norint apsaugoti negimusį vaiką, ir pagal EŽTT žvelgiant į jį kaip į žmogaus giminę, galima remtis LRK teisės į gyvybę apsauga, ir taip riboti moters pasirinkimą dėl nėštumo nutraukimo, kadangi pati teisė į privatų gyvenimą nėra pažeidžiama ar paneigiama, o sukuriama apsauga negimusiojo teisei į gyvybę. Reikalinga atsižvelgti ir į tai, kad moters privatus gyvenimas ir negimusio vaiko privatus gyvenimas yra dvi skirtingos ir visiškai nepriklausomos moralinės konstantos, dėl to „moteris negali naudoti kūdikio kaip priemonės savo įsivaizduojamam privatumui užtikrinti“¹⁸⁵. Šiuo atveju paminėtinas ir LR KT 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas, kuriame konstatuojama, kad „žmogaus prigimtis yra pirminis prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių šaltinis“¹⁸⁶. Prigimtinės žmogaus teisės – tai teisės, kylančios iš kiekvieno žmogaus prigimties. Taigi asmens teisių ir laisvių šaltinis yra ne įstatymai, o būtent žmogaus prigimtis, atsižvelgiant į tai, kad žmogaus gyvybė nuo pat apvaisinimo momento iki mirties yra vientisas, tęstinis ir nepertraukiamas procesas. Todėl įstatymai turi užtikrinti prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, įskaitant ir negimusio vaiko prigimtinę teisę – teisę į gyvybę. Pabrėžtina, kad orumas pripažįstamas ir negimusiam vaikui, o iš orumo kyla visos teisės, tad darytina išvada, kad ir negimęs vaikas turi visas prigimtines teises.

LR CK 2.3. str. 1 d. reglamentuoja, kad „fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas“¹⁸⁷. Būtent gimimo momentas yra būtina sąlyga

¹⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 1-7.

¹⁸⁵ Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijų metmenys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004. P. 140.

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2643.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

civiliniam teisnumui atsirasti¹⁸⁸. Paminėtina, kad detalesnius gimimo kriterijus ir tvarką LR CK palieka nustatyti **Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymui** (toliau – Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas), kurio 4 str. 1 d. reglamentuoja: „Vaiko gimimo momento konstatavimo kriterijai yra viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo“¹⁸⁹. Pagal tokį reglamentavimą Lietuvą galima būtų priskirti prie pasirodymo iš motinos iščių teorijos šalininkų, pasak kurių, gyvybės pradžios momentu yra laikomas kūdikio visiškas atsiskyrimas nuo moters. Šiuose dviejuose gimimo pradžios momentuose galima rasti ir neatitikimų. Anot A. Milinio, A. Baranskaitės ir A. Abramavičiaus, LR CK žmogaus gyvybės pradžia laikomas savarankiškas naujagimio įkvėpimas, tuo tarpu Vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme žmogaus gyvybės pradžia pripažįstamas viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo, o tai suponuoja ir sąvokų „žmogaus gimimo momentas“ ir „žmogaus gyvybės pradžia“ skirtingumą¹⁹⁰. Paminėtina ir tai, kad remiantis Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo 2 str. 2 d. įtvirtintais vaiko gyvybingumo požymiais, t.y. savarankišku kvėpavimu ar širdies plakimu¹⁹¹, sprendžiama, ar vaikas gimė gyvas ar ne. Visa tai suponuoja, kad žmogus tampa gyvu organizmu tik tuomet, kai atitinka du jau minėtus gyvybingumo požymius. Tuo tarpu A. Milinis, A. Baranskaitė ir A. Abramavičius siūlo pradiniu žmogaus gyvybės momentu laikyti visišką kūdikio atsiskyrimą nuo motinos iščių, nepriklausomai nuo to, ar perkirpta virkštelė ir atsiskyrė placenta, ir kai yra pastebėtas kvėpavimas ar kiti gyvybės požymiai – širdies plakimas, virkštelės pulsavimas ar raumenų judėjimas¹⁹². Taigi pagal šiuos pateiktus apibrėžimus tarsi būtų galima teigti, jog Lietuvoje gyvybės pradžia ir tapsmas žmogumi yra būtent vaiko gimimo momentas, t.y. jo pasirodymas iš moters iščių. Tai reiškia, kad civilinis teisnumas atsiranda tik kartu su gimusiu žmogumi, nes tik gimęs žmogus tampa civilinių teisinių santykių subjektu¹⁹³. Atitinkamai pagal tai civilinės teisės požiūriu embrionas negali turėti civilinio teisnumo, o apie fizinį asmenį galima kalbėti tik tuomet, kai jis jau yra gimęs. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad iki vaikai gimstant, vaisius laikomas ne teisės subjektu, bet teisinės apsaugos objektu, pvz., draudžiami biomedicininiai tyrimai su embrionais. LR CK 2.2. str. 2 d. taip pat pabrėžia teisių atsiradimą tik gimusiam vaikui: „teisių, kurias įstatymai pripažįsta pradėtam, bet dar negimusiam vaikui, atsiradimas priklauso nuo jo gimimo“¹⁹⁴. Vis dėlto manytina, kad ši norma, iš pirmo žvilgsnio nustatanti gyvybės pradžios

¹⁸⁸ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002. P. 20.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1602.

¹⁹⁰ Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste // Jurisprudencija. 2011, Nr. 18(3). P. 1133.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1602.

¹⁹² Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste // Jurisprudencija. 2011, Nr. 18(3). P. 1134.

¹⁹³ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002. P. 17.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

momentą bei teisinio subjektiškumo atsiradimą, nėra absoliuti. Antai LR CK 3.143 str. numato galimybę vyrui, laikančiam save pradėto, bet negimusio vaiko tėvu, pateikti pareiškimą dėl tėvystės pripažinimo. Ši norma suponuoja tai, kad pradėtas, bet negimęs vaikas (nepaisant jo amžiaus) turi teisę turėti tėvą ir motiną. Pabrėžtina, kad tai yra jo teisė dar negimus, todėl kontrastuoja su kitomis LR CK normomis, numatančiomis civilinių teisių ir pareigų atsiradimą tik vaikui gimus. Pradėtas, bet negimęs vaikas yra atskiras subjektas, turintis atskirą genetinį kodą bei pradedantis įgyti teises, t.y. teisę turėti tėvą ir motiną, ir svarbiausia ši norma patvirtina, kad vaisius nėra moters kūno dalis. Pagal tokį reglamentavimą, darytina išvada, jog Lietuvos teisėje pradėtam, bet negimusiam vaikui turėtų būti taikomas jau minėtas *commodum* principas, suteikiantis negimusiam vaikui teises, kurios jam yra naudingos ir tenkina jo interesą, ir taip prilyginant negimusį vaiką jau gimusiajam, o kitais atvejais laikant negimusį vaiką teisinės apsaugos objektu.

Kitas nagrinėtinas aspektas – LR CK numatyta galimybė palikti turtą pradėtam, bet negimusiam vaikui. Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į LR CK 5.5 str. 1 d. 2 p. – įpėdiniais gali būti: fiziniai asmenys, <...>, kurie buvo pradėti jam esant gyvam ir gimė po jo mirties¹⁹⁵. Pagal šią normą pradėtas, bet negimęs vaikas tarsi yra priskiriamas fiziniam asmeniui, kas leidžia, pasak J. Juškevičiaus, diskutuoti apie negimusio vaiko subjektiškumą¹⁹⁶. LR CK 5.19 str. 2 d. reglamentuoja, jog „testatorius gali palikti visą savo turtą arba jo dalį <...> dar nepradėtiems, negimusiems fiziniams asmenims“¹⁹⁷. Tokiu atveju testatorius turi nustatyti palikimo priėmimo, jo valdymo iki gimstant įpėdiniui tvarką bei numatytą kitą įpėdinį, paveldėsiantį turtą, jei laukiamas įpėdinis negims¹⁹⁸. Vadinasi pradėtas, bet negimęs vaikas turi teisę paveldėti, o ši teisė išnyksta tik tuomet, jei jis negimsta. Tai, kad galima pripažinti tėvystę dar negimusiam vaikui bei tokio vaiko teisę paveldėti tik patvirtina EŽTT sprendime *Vo v. France* deklaruotą nuostatą, jog negimęs vaikas priklauso žmonių giminei.

Siekiant detaliau atskleisti pradėto, bet negimusio vaiko statusą reikalinga tikslingai išanalizuoti **LR BK** atitinkamus straipsnius. Pirmiausia, LR BK 129 str. 2 d. 4 p., numatanti sunkesnes baudžiamosios atsakomybės formas, už nėščios moters nužudymą. Pabrėžtina, kad šiuo atveju nėštumo stadija nusikaltimo kvalifikavimui reikšmės neturi¹⁹⁹. Tai reiškia, kad nepriklausomai nuo to, ar moteris yra nėščia pirmą ar paskutinę nėštumo savaitę, nusikaltimas būtų kvalifikuojamas pagal minėto straipsnio dalį – taip suteikiant apsaugą ir negimusiam vaikui. Analogiška situacija yra ir su LR BK 135 bei 138 str., kuriuose taip pat didesnė atsakomybė

¹⁹⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹⁶ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 258.

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹⁸ Vileita A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2) // Justitia. 2003, Nr. 3-4. P. 27.

¹⁹⁹ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 115.

taikoma už nėščios moters sveikatos sutrikdymą bei pabrėžiama: „nėštumo netekimas yra nėštumo nutraukimas arba jis nutraukiamas dirbtinai dėl sužalojimo arba susargdinimo nepriklausomai nuo nėštumo trukmės“²⁰⁰. Šių normų dviprasmiškumas atsiskleidžia dviem aspektais: viena vertus, tarsi minėtais straipsniais saugoma moters sveikata ir gyvybė; kita vertus, nėštumo trukmė nusikaltimo kvalifikavimui reikšmės neturi, tad darytina išvada, kad netiesiogiai suteikiama apsauga ir negimusiam vaikui. Tokią nuostatą sustiprina ir LR BK 308¹ str., draudžiantis biomedicininis tyrimus su žmogumi ar žmogaus embrionu²⁰¹. Embrionas, pagal **Lietuvos Respublikos biomedicininį tyrimų etikos įstatymą** (toliau – Biomedicininį tyrimų etikos įstatymas) 2 str. 4 d., – „žmogaus organizmo vystymosi stadija nuo apvaisinimo momento (zigotos susidarymo) iki moters aštuntos nėštumo savaitės pabaigos“²⁰². Minėtas straipsnis suteikia teisinę apsaugą tik žmogaus embrionui, tad kyla klausimas, kodėl LR BK gina embrioną, tačiau negina vaisiaus, o pati gyvybės pradžia ir tapimas žmogumi, t.y. fiziniu asmeniu, pagal LR CK laikomas jo gimimo momentas.

Kita problema – neaiški teisinė padėtis pradėto, bet negimusio vaiko, esančio tarp devintos ir dvyliktos nėštumo savaitės. Pagal Biomedicininį tyrimų etikos įstatymo 2 str. 15 d., vaisius – „žmogaus organizmo vystymosi stadija nuo moters devintos nėštumo savaitės pradžios iki gimimo“²⁰³. Pasitelkiant pažodinį šių normų aiškinimą, matyti, kad nuo zigotos susidarymo pradžios nauja gyvybė laikoma embrionu, su kuriuo pagal LR BK yra draudžiama daryti bet kokius bandymus, tuo tarpu praėjus embriono stadijai, pereinama į vaisiaus stadiją, kuomet jo teisinis statusas pasidaro dar painesnis. LR BK 35 str. 3 d. nustato, jog „mokslinis eksperimentas draudžiamas, išskyrus įstatymų numatytus atvejus, su nėščia moterimi, jos vaisiumi, <...>“²⁰⁴, tačiau apie embrioną nėra užsimena. Įdomu tai, kad šis straipsnis įrašytas LR BK V skyriuje „Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės“, dėl ko tokios nusikalstamos veikos kvalifikavimas lieka neaiškus. Taigi įstatymiškai, o šiuo atveju LR BK, tam tikrais atvejais nedraudžia mokslinių eksperimentų su vaisiumi, tačiau net ir perėjus į vaisiaus stadiją, nėštumo nutraukimas vis dar nėra draudžiamas. Vadinasi, pagal Lietuvos teisės aktus embrionas labiau saugomas nei vaisius nuo 9 iki 12 nėštumo savaitės, kadangi embriono apsaugai suteikiama didesnė teisinė apsauga bei numatyta aiški baudžiamoji atsakomybė. Įdomu ir tai, kad nėščioji moteris pati sau pasidariusi abortą, baudžiamąją tvarką apskritai neatsako²⁰⁵. Tokiu atveju pagrįstai galima teigti, kad moteris pati sau gali pasidaryti abortą bet kurioje nėštumo stadijoje, kadangi baudžiamoji atsakomybė pagal LR BK

²⁰⁰ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 134.

²⁰¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

²⁰² Lietuvos Respublikos biomedicininį tyrimų etikos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 44-1247.

²⁰³ Ten pat.

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

²⁰⁵ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 147.

142 str. „Neteisėtas abortas“ gali būti taikoma, visų pirma, tik esant pačios moters prašymui, ir tik ji atliekantiems subjektams t.y. gydytojui, turinčiam teisę daryti aborto operacijas, jeigu buvo kontraindikacijų arba tai padaryta ne sveikatos priežiūros įstaigoje, sveikatos priežiūros specialistui, neturinčiam teisės daryti aborto operacijų, sveikatos priežiūros įstaigoje, asmeniui, neturinčiam teisės daryti aborto operacijas²⁰⁶. Pabrėžtina, kad šis straipsnis saugo ne vaisiaus gyvybę, o nėščios moters sveikatą ir gyvybę. Toks reglamentavimas suponuoja tai, kad moteris pati sau pasidariusi abortą neatitinka nusikalstamos veikos požymių dėl ko negali būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn. Taigi pagal LR BK, pradėtas, bet negimęs vaikas priklauso moters autonomijos sričiai ir nėra išskiriamas kaip atskiras subjektas, išskyrus tyrimų su embrionais klausimu. Čia vėlgi įžvelgiamas prieštaravimas, jog įstatymai draudžia eksperimentus su embrionais, bet pačios moters elgesys vaisiaus atžvilgiu išreiškiamas per plačią jai suteiktą diskreciją, taip prieinant išvados, kad pradėtas, bet negimęs vaikas yra motinos kūno dalis ir jokių savarankiškų teisių jis neturi. Tokia egzistuojanti dviprasmiška teisinio reglamentavimo padėtis tik dar labiau pabrėžia šios problemos aktualumą bei atskleidžia akivaizdžius teisinio reglamentavimo neatitikimus.

Kitas teisės aktas, kuriame galima rasti pradėto, bet negimusio vaiko apsaugos užuomazgų, – Biomedicininų tyrimų etikos įstatymas. Šis įstatymas skirtingai nei LR BK aptaria tiek embriono, tiek ir vaisiaus apsaugą. Nagrinėjamo teisės akto 2 d. nustato, kad su žmogaus embrionais galima atlikti tik klinikinius stebėjimus, t.y. neinvazinius tyrimus, o visi kiti biomedicininiai tyrimai su žmogaus embrionais, tame tarpe ir jų kūrimas biomedicininų tyrimų tikslais yra draudžiami²⁰⁷. Panašią nuostatą įtvirtina ir **Lietuvos Respublikos patentų įstatymo** 5 str. 2 d. 3 p.: „patentai neišduodami *inter alia* <...> žmogaus embrionų naudojimui pramoniniais arba komerciniais tikslais“²⁰⁸. Šią nuostatą galima sieti su LR BK 308¹ str., kuomet pažeidus Biomedicininų tyrimų etikos įstatymą, atsiranda nusikalstama veika. Vaisius taip pat yra išskiriamas kaip teisinės apsaugos objektas – minėto įstatymo 3 str. 1 d. nustato, kad vaisius biomedicininų tyrimų objektu gali būti tik turint atitinkamų neklinikinių tyrimų išsamius duomenis, o to paties straipsnio 2 d. leidžia su vaisiumi atlikti „tik tuos biomedicininus tyrimus, kurių numatoma nauda tiriamam vaisiui viršija medicinę riziką“²⁰⁹. Tačiau šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė dėl vaisiaus apsaugos pažeidimo nėra numatyta. Pagal tai siūlytina papildyti BK 308¹ str. įtraukiant į apsaugos objektą ir vaisių – draudžiami biomedicininiai tyrimai su žmogumi, žmogaus embrionu ar vaisiumi.

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

²⁰⁷ Lietuvos Respublikos biomedicininų tyrimų etikos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 44-1247.

²⁰⁸ Lietuvos Respublikos patentų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 8-120.

²⁰⁹ Lietuvos Respublikos biomedicininų tyrimų etikos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 44-1247.

2.2.3.1. Pradėto, bet negimusio vaiko statusas nėštumo nutraukimo ir dirbtinio apvaisinimo atvejais

Dar vienas aptartinas teisinio reguliavimo aspektas – nėštumo nutraukimas (abortas). Daugumoje Europos valstybių nėštumo nutraukimas yra paprasčiausiai šeimos planavimo priemonė. Paminėtina, kad mediciniškai abortu yra pripažįstami ir tie nėštumo pabaigos atvejai, nepriklausantys nuo žmogaus valios, pvz., persileidimas²¹⁰. Šiame magistro baigiamajame darbe kalbama tik apie sąmoningus moters apsisprendimu daromus abortus, paneigiančius negimusio vaiko teisę į gyvybę, P. Rudalevičienės įvardinamus kaip pasirinktinius abortus²¹¹.

Įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ buvo priimtas iškart po Nepriklausomybės atkūrimo ir praktiškai dar neturint jokios teisinės bazės be sovietinės teisės „šešėlio“. Tokios nuomonės laikosi ir T. Tomilinas, pasak kurio, toks siauras požiūris į nėštumo nutraukimą susiformavęs iš totalitarinės santvarkos, nėštumo nutraukimo operaciją laikant tik medicininio veiksmu²¹². Tad tuo metu priimtas minėtas įsakymas, atsižvelgiant į ankstesnes konstitucijas, kuriose nebuvo įtvirtintos teisės į gyvybę, neturėjo prieštaravimų su kitomis teisės normomis. Tačiau įsigaliojus 1992 m. LRK ir atsiradus teisei į gyvybę, kurią saugo įstatymas, manytina, kad šiandien įsakymo „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ teisėtumu galima pagrįstai abejoti, dėl ko jis neturėtų būti taikomas.

Įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“, reglamentuojantis nėštumo nutraukimo tvarką, yra poįstatyminis teisės aktas. Tuo tarpu LRK 19 str. reglamentuoja, jog „žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“, tačiau, kaip minėta, įstatymo dėl abortų įteisinimo nėra. Pabrėžtina, kad kiekvieno asmens gyvybė yra saugoma įstatymu, tad nėštumo nutraukimo reglamentavimas poįstatyminiu lygmeniu prieštarauja protingumo bei teisėtumo principams. Anot J. Juškevičiaus, įstatymas dėl nėštumo nutraukimo nėra priimamas dėl politinės valios stokos bei teisinio negalėjimo kreiptis dėl minėto įsakymo į LR KT dėl jo konstitucingumo patikrinimo²¹³, kadangi LR KT sprendžia, ar įstatymai, kiti Lietuvos Respublikos Seimo aktai neprieštarauja LRK, Lietuvos Respublikos Prezidento ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės aktai neprieštarauja LRK ar įstatymams²¹⁴. Kaip matyti, Sveikatos apsaugos ministro įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ nepatenka į konstitucinės kontrolės kompetencijos ribas, dėl ko tampa sudėtinga nustatyti jo atitikimą LRK. Vis dėl to minėtas įsakymas turėtų būti pripažintas

²¹⁰ Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P. 345.

²¹¹ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 118.

²¹² Tomilinas T. Pradėtas, bet dar negimęs. 2008. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-02-07-tomas-tomilinas-pradetas-bet-dar-negimes/14538/print>; prisijungimo laikas: 2013-09-15.

²¹³ Juškevičius J. Kai kurie teisės į gyvybę prenataliniu laikotarpiu probleminiai aspektai // Sveikatos mokslai, 2007. Nr. 2. P. 770.

²¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

negaliojančiu remiantis **Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu** (toliau – Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas), kurio 4 str. 4 d. reglamentuoja: „kiekvienam vaikui - tiek iki gimimo, tiek ir po jo - turi būti garantuota galimybė būti sveikam ir normaliai vystytis fiziškai bei protišcai”²¹⁵. Iš įstatymo nuostatos pagrįstai galima daryti prielaidą, kad vaiku laikomas dar ir negimęs asmuo, kuriam privalo būti sudarytos visos sąlygos augti ir vystytis. Akivaizdu, kad šis įstatymas prieštarauja daugeliui prieš tai aptartų teisės aktų, kas suponuoja ir akivaizdžiai skirtingą negimusio vaiko statuso reglamentavimą. Privalu paminėti, kad pagal teisės teoriją, poįstatyminiai teisės aktai, šiuo atveju įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“, negali prieštarauti įstatymams. Taigi pagrįstai galima teigti, jog nagrinėjamas įsakymas negali būti taikomas dėl prieštaravimo Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymui. Šią nuostatą dar labiau sustiprina tai, kad įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ buvo priimtas 1994 m., o 1995 m. Lietuvos Respublika ratifikavo Vaiko teisių konvenciją, kurios preambulėje, prisimenant, nurodyta, jog vaikui turi būti suteikiama apsauga tiek iki gimimo, tiek ir po jo – taip pripažįstant į vaiko sąvoką patenkantį ir negimusį asmenį. Būtent nagrinėjamas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas – Vaiko teisių konvencijos rezultatas, siekiant sustiprinti vaiko teisių apsaugą Lietuvos Respublikoje bei suderinant su LRK ir tarptautinės teisės normomis dėl vaiko teisių ir laisvių apsaugos bei gynimo²¹⁶. Atsižvelgiant į tai, kad įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ buvo priimtas prieš minėtos konvencijos ratifikavimą bei įstatymo, besiderinančio su konvencija priėmimą, nagrinėjamas įsakymas akivaizdžiai prieštarauja aptartiems teisės aktams, dėl ko jis neturėtų būti taikomas.

Nepriklausomai nuo to, jog pagrįstai galima abejoti įsakymo „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ teisėtumu, dėl jo plataus taikymo, reikalinga išnagrinėti jo kuriamą teisinį reglamentavimą. Nagrinėjamame įsakyme nustatyta, kad leidžiama nutraukti nėštumą iki 12 nėštumo savaitės, jei nėra šiai operacijai kontraindikacijų, o didesnę nei 12 savaičių nėštumą leidžiama nutraukti, tik tuomet, kai jis gresia moters gyvybei ir sveikatai, pvz., AIDS, psichikos ligos, tokios kaip: narkomanija, šizofrenija, vidutinio sunkumo ir sunkus protinis atsilikimas ir kt.²¹⁷. Įdomu pastebėti tai, kad nagrinėjamo įsakymo 2.1. punkte nustatyta, jog nėštumas gali būti nutraukiamas tik atsiradus realiai grėsmei motinos sveikatai ir gyvybei²¹⁸. Taigi remiantis lingvistiniu ir gramatiniu aiškinimu, abortas galimas tik esant pavojui abiems vertybėms²¹⁹. Vadinasi, esant grėsmei tik sveikatai ar tik gyvybei, abortas pagal šią galiojančią tvarką nėra

²¹⁵ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.

²¹⁶ Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita. 1998.

²¹⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 18-299.

²¹⁸ Ten pat.

²¹⁹ Gruodytė E. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste // Jurisprudencija. 2012, Nr. 19(2). P. 746.

galimas. Pabrėžtina, kad nepaisant to, jog negimęs vaikas neturi teisės į gyvybę ir jam nėra suteikiamas atitinkamas statusas, nėštumo tvarkoje nurodoma, jog „grėsmingų motinos ir vaisiaus gyvybei bei sveikatai <...> moterys turi būti dispanserizuotos“²²⁰. Tai reiškia, kad siekiama apsaugoti ir vaisiaus sveikatą, kas jį paverčia sveikatos priežiūros subjektu, kitaip tariant pacientu, turinčiu paciento teisinį statusą. Rūpinimasis vaisiaus sveikatos apsauga leidžia daryti prielaidą, kad jis turi teisę į gyvybę.

Norint geriau suvokti, kokios pozicijos Lietuva laikosi savanoriško nėštumo nutraukimo atveju reikalinga aptarti tris egzistuojančius požiūrius į nėštumo (gyvybės) nutraukimą:

- 1) nėštumo nutraukimas nėra blogis pats savaime, dėl to teisės į abortą ribojimai nėra galimi;
- 2) nėštumo nutraukimas gali būti pateisinamas tik tam tikrais atvejais;
- 3) nėštumo nutraukimas yra nusikaltimas ir negali būti pateisinamas jokiais atvejais²²¹.

Pirmuoju atveju laikomasi nuomonės, jog vaisius neturi ir negali turėti jokių teisių, kadangi jis nėra asmuo; motina šiuo atveju turi visišką teisę pati apspręsti pradėto, bet negimusio vaiko likimą, o nėštumo nutraukimas – paprasčiausia kontracepcijos priemonė bei viešojo intereso įgyvendinimas ribojant gyventojų skaičių²²². Tuo tarpu antruoju atveju postuluoju, jog abortų laisvė nuvertina pačią žmogaus gyvybę, jie sukelia neigiamų fizinių ir psichologinių padarinių moteriai, dėl to abortas galimas tik iki teisės aktais nustatyto nėštumo laikotarpio²²³. Vis dėlto manytina, kad nepriklausomai nuo nėštumo trukmės abortas sukelia neigiamas fizines ir/ar dvasines pasekmes moteriai. Paskutinišios nuomonės šalininkai kategoriškai išreiškia poziciją, jog gyvybė prasideda nuo zigotos susidarymo ir nėštumo nutraukimas nepriklausomai nuo nėštumo laikotarpio yra žmogžudystė, gyvybės vertė yra nekvestionuojama, todėl tik Dievas gali atimti gyvybę²²⁴. Matyti, kad Lietuvos Respublikos teisinė bazė prieštarauja pirmajam požiūriui, kadangi yra nustatytas konkretus laikas, iki kada galimas nėštumo nutraukimas bei numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą tokios operacijos atlikimą. Manytina, kad Lietuvos teisės aktuose vyrauja antrasis požiūris, jog nėštumo nutraukimo galimybės turi būti griežtai sureglamentuotos teisės normomis bei pripažįstama, jog ši procedūra sukelia moteriai fizines ir psichines kančias. Galimybė nutraukti nėštumą iki nustatyto laikotarpio suteikia moteriai tam tikrą autonomiją. Kalbant apie trečiąjį požiūrį reiktų paminėti, kad jo atkakliai laikosi katalikų bažnyčia ir abortai griežtai ribojami tokiose valstybėse, kaip: Lenkija, Airija, Malta ir kt.

²²⁰ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 18-299.

²²¹ Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009. P. 346.

²²² Ten pat, P. 346-347.

²²³ Ten pat, P. 347.

²²⁴ Ten pat.

Dirbtinis (pagalbinis) apvaisinimas – kitas nagrinėtinas aspektas, atskleidžiantis negimusio vaiko statuso reglamentavimo būtinumą. Lietuvos Respublikos teisės aktai įteisina nėštumo nutraukimą, lyg ir nesuteikdami negimusiajam teisės į gyvybę, o gyvybės tęstinumą apspręsti palieka pačiai moteriai, neva tai jos kūno dalis. Tuo tarpu **Lietuvos Respublikos pagalbinio apvaisinimo įstatymo projekto** 3 str. 1 d. nustato, jog „visi klausimai, susiję su pagalbinio apvaisinimu, privalo būti sprendžiami teikiant pirmenybę pagalbinio apvaisinimo būdu pradėto vaiko interesams“²²⁵. Taigi čia vaiko interesai yra svarbiausi. Kitas aspektas – „visus sprendimus <...> priima šiuo būdu apvaisinama moteris ir jos sutuoktinis ar sugyventinis. <...> Visi sprendimai <...> priimami vadovaujantis sutuoktinių ar sugyventinių lygiateisiškumo principu“²²⁶. Ižvelgiamas paradoksas: taikant dirbtinį apvaisinimą, svarbiausi yra vaiko interesai, tuo tarpu gyvybei atsiradus natūralaus lytinio akto būdu moters privataus gyvenimo teisė iškeliamą prieš negimusiojo teisę į gyvybę; taip pat dirbtinio apvaisinimo metu, negimusio vaiko likimą sprendžia abu tėvai, tuo tarpu natūralaus pastojimo būdu nėštumo nutraukimas tėra moters diskrecija, kadangi vaisius yra jos kūno dalis, o vyro sutikimas šiuo atveju tik pageidautinas. Manytina, kad tokio prieštaravimo būti negali – tiek natūraliu būdu, tiek ir dirbtinio apvaisinimo būdu atsiradus naujai gyvybei turi būti suteikiama tokia pati apsauga bei įtvirtintas tiek moters, tiek ir vyro lygiateisiškumas. Šiuo atveju pritartina V. Tomaševski nuomonei, jog klausimai, susiję su gyvybės apsauga, privalo būti sprendžiami teikiant prioritetą pradėto, bet negimusio vaiko teisėms (Priedas Nr. 1). Privalu paminėti, kad lieka neaišku, kas prisiima atsakomybę, jei dirbtinio apvaisinimo metu sukurta nauja gyvybė turi fizinę ir/ar psichinę negalią, dėl ko, pasak S. Arlausko, dirbtinis apvaisinimas yra pernelyg nehumaniškas negimusio kūdikio atžvilgiu²²⁷. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad esant abortų teisėtumui, neturėtų kilti klausimas ir dėl perteklinių embrionų dirbtinio apvaisinimo metu sunaikinimo, kadangi pagal šią dieną galiojančią tvarką embrionas praktiškai nėra saugomas, nes embriono sunaikinimas negali būti kvalifikuojamas pagal LR BK 308¹ str. Nepaisant to, klausimas dėl perteklinių embrionų bei embrionų redukcijos yra etinių ir teisinių diskusijų objektas, dėl ko pagalbinio apvaisinimo įstatymas Lietuvos Respublikoje vis dar nėra priimtas.

Minėta, kad nėštumo nutraukimo galimybės ir procedūra yra įtvirtinta beveik kiekvienos valstybės teisės aktuose, numatančiuose, kad šią procedūrą privalo atlikti atitinkamą kvalifikaciją turintis gydytojas. Tokio gydytojo veikla, visų pirma, kontrastuoja su aptarta Hipokrato priesaika. Pagal **Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymo** (toliau – Medicinos praktikos įstatymas) 2 str. 1 d., gydytojas – tai „medicinos gydytojas, gydytojas rezidentas, šeimos gydytojas

²²⁵ Lietuvos Respublikos pagalbinio apvaisinimo įstatymo projektas. 2011, Nr. XIP-2502(3). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401583&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-09-28.

²²⁶ Ten pat.

²²⁷ Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijų metmenys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004. P. 139.

ar gydytojas specialistas”²²⁸, o pagal Lietuvių kalbos žodyną, gydytojas – „kas gydo, gydymo specialistas“²²⁹. Abiem atvejais matyti, kad gydytojas yra specialistas, užsiimantis medicinos praktika, t.y. „gydytojo pagal įgytą profesinę kvalifikaciją ir nustatytą kompetenciją atliekama sveikatos priežiūra, apimanti asmens sveikatos būklės tikrinimą, ligų profilaktiką, diagnozavimą ir ligonių gydymą“²³⁰; asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurias teikia gydytojai, – tai „veikla, įskaitant tyrimus ir su asmeniu tiesiogiai susijusius patarimus, kuomet stengiamasi asmenį išgydyti, apsaugoti nuo susirgimo ar įvertinti jo sveikatos būklę. Ši sąvoka taip pat apima paciento slaugą ir su ja susijusią priežiūrą bei tiesioginį paciento materialinį aprūpinimą, kuris reikalingas asmens sveikatos priežiūros veiklai vykdyti, išskyrus farmacinę veiklą”²³¹. Gydytojai taip pat turi teikti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas, t.y. prieinamas, saugias, veiksmingas sveikatos stiprinimo, ligų prevencijos, diagnostikos, ligonių gydymo ir slaugos paslaugas, kurias suteikia tinkamas sveikatos priežiūros specialistas ar sveikatos priežiūros specialistų komanda²³². Pabrėžtina, kad pats nėštumas pagal tarptautinių ligų klasifikaciją nėra laikomas liga, nekalbant apie nėštumo komplikacijas, įvairius sutrikimus ir kitus nenormalaus pastojimo darinius²³³. Vadinasi, gydytojas nėščiai moteriai gali patikrinti sveikatą, atlikti ligų profilaktiką ir jų diagnozavimą, bet ne nėštumo nutraukimą, kuris neįeina į kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas. Paminėtina, kad tam tikrais atvejais, t.y. kai moteriai ar jos vaisiui gresia pavojus sveikatai, privalomas gydymas. Taigi jei yra sveikas nėštumas (negrėsia pavojus nei mamos, nei vaiko sveikatai ar gyvybei ir abu yra sveiki), tuomet nėštumo nutraukimo operacija nepatenka į medicinos praktikos ir sveikatos priežiūros paslaugų sąvokas.

Apžvelgiant, kas pasakyta, pastebėtina, jog nėštumo nutraukimas yra sureglamentuotas Sveikatos apsaugos ministro įsakymu, t.y. poįstatymiu aktu, kurio taikymo teisėtumu pagrįstai galima abejoti, o nėštumo nutraukimas neįeina į gydytojo teikiamų paslaugų sąvoką; egzistuojantis skirtingas požiūris į pradėtą, bet negimusį vaiką natūraliu būdu ir dirbtinio apvaisinimo būdu, kas lemia prieštaravimus nustatinėjant ir negimusiojo statusą. Dėl to rekomenduotina pradėto, bet negimusio vaiko atžvilgiu nustatyti abiejų tėvų lygiateisiškumą bei išryškinti negimusiojo interesų svarbą.

²²⁸ Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2313.

²²⁹ Lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2013-08-16.

²³⁰ Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2313.

²³¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

²³² Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2317.

²³³ Tarptautinė statistinė ligų ir susijusių sveikatos sutrikimų klasifikacija, dešimtas peržiūrėtas ir pataisytas leidimas Australijos modifikacija. TLK-10-AM sisteminis ligų sąrašas 2008 m. liepos 1 d. http://www.vlk.lt/vlk/pag/files/icd10/TLK10AM_SAM20101215.pdf; prisijungimo laikas: 2013-08-16.

2.2.3.2. Pradėto, bet negimusio vaiko statusas prenatalinių tyrimų metu

Prenatalinė fazė – tai vienas iš žmogaus egzistencijos etapų²³⁴, kurį privalu teisiškai apsaugoti. Prenataliniai tyrimai (vaisiaus tyrimai), dėl kurių negimusį vaiką galima laikyti pacientu. Prenatalinė diagnostika reikalinga iš anksto nustatyti vaisiaus sveikatos būklę, o tam tikrais atvejais nustatčius ligą, suteikti gydymą jam dar negimus. Prenatalinė diagnostika pasižymi etiniais aspektais: prenataliniai tyrimai atliekami, kuomet kyla abejonių dėl vaisiaus sveikatos bei galimų apsigimimų, o išaiškėjus jų esamumui, dažniausiai daromas abortas; kitu atveju – prenataliniai tyrimai, pasak D. Serapino, gali atlikti terapinę funkciją embrionui ir net visai šeimai, kadangi išaiškinama, jog embrionas neturi sklaidos sutrikimų²³⁵. Etiniai prenataliniai tyrimai yra tie, kurie daromi su tikslu diagnozuoti susirgimą ir jį gydyti, o ne su tikslu abortuoti vaisių, kitaip tariant, reikia „nuraminti nėsčiąsias, turinčias nepagrįstų abejonių dėl galimų embriono ar vaisiaus defektų, taip išsaugant nėštumą, arba užtikrinti gydymą dar prieš gimdymą arba iškart po jo“²³⁶. Pastebėtina, kad vaisiui yra atliekami tyrimai, o esant ligai, jis gydomas, t.y. vaisius ar embrionas tampa pacientu. Tai reiškia, kad „panaudojus šiuolaikinę prenatalinę diagnostiką ir vis tobulesnę techniką, negimusiam kūdikiui patikrinti sveikatos apsauga pripažino jį pacientu su savo poreikiais ir teisėmis“²³⁷. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gegužės 29 d. įsakymas „Dėl Valstybinės šeimos sveikatos 2008-2010 metų programos patvirtinimo“, tik patvirtina, jog negimęs vaikas laikomas pacientu: „Sveikatos priežiūros paslaugų teikimo šeimos nariams uždavinys – užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą visiems šeimos nariams ir gyvenimo kokybės gerinimą visais žmogaus amžiaus tarpsniais – nuo gimimo iki mirties, o remiantis Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija ir iki gimimo“²³⁸. Paradoksalu: Sveikatos apsaugos ministras priima įsakymą dėl galimo teisėto nėštumo nutraukimo, o kitu įsakymu pabrėžia vaiko sveikatos ir gyvybės apsaugą iki jo gimimo. Manytina, pradėtas, bet negimęs vaikas įgyja tam tikras teises tapdamas pacientu, dėl ko jam turi būti suteikiamos visos garantijos, kaip ir kiekvienam pacientui su iš to išplaukiančia atsakomybe už galimą gyvybės nutraukimą bei žalos sveikatai padarymą gydymo proceso metu.

Kalbant apie prenatalinės diagnostikos terapinę funkciją, reikia paminėti naują prenatalinės diagnostikos metodą – echoskopinį tyrimą (3D), kurio metu galima pamatyti vaiko

²³⁴ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 250.

²³⁵ Serapinas D. Prenatalinės diagnostikos medicininiai ir etiniai aspektai // Sveikatos mokslai. 2012, Nr. 3. P. 134.

²³⁶ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 80.

²³⁷ Skandinavijos šalių katalikų vyskupų ganytojiškas laiškas dėl pagarbos negimusiam kūdikiui. 1999. <http://www.lcn.lt/bzinios/bz0006/006ek2.html>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.

²³⁸ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gegužės 29 d. įsakymas Nr. V-513 „Dėl Valstybinės šeimos sveikatos 2008-2010 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2008. Nr. 65-2475.

veiduką dar iki gimimo. Anot D. Serapino, galimybė pamatyti besiformuojantį žmogų, šeimą paskatina atsisakyti nėštumo nutraukimo operacijos, jei ji buvo tokia planuojama²³⁹. Antai Jungtinėje Karalystėje gyvenanti šeima, supratusi, kad jų dar negimusio vaiko smegenys netinkamai vystosi, nusprendė pasidaryti abortą, tačiau prieš tai buvo atliktas echoskopinis tyrimas (3D), kurio metu tėvai pamatė savo sūnaus šypseną, - tai pakeitė jų apsisprendimą dėl nėštumo nutraukimo²⁴⁰. Naujos technologijos ne tik sukūrė galimybę diagnozuoti pradėto, bet dar negimusio vaiko sveikatos būklę, tėvams pamatyti savo vaiką, bet ir galimybę atlikti žmogaus vertės nustatymą pagal jam diagnozuotą ar nediagnozuotą ligą. Kitaip tariant, atsiveria gyvybės ir gyvenimo kokybės klausimai, kuomet pradedamas diskursas, kas vertas gyventi, o kas – ne.

Gyvenimo kokybės apibrėžimų literatūroje galima rasti įvairių²⁴¹, tačiau šis terminas bet koku atveju apima ekonominę, socialinę, politinę, kultūros ir aplinkos sritis. Akivaizdu, kad nėra įmanoma kalbėti apie pradėto, bet negimusio vaiko gyvenimo kokybę; tai gali būti įmanoma tik žvelgiant į jo ateitį. Vis dėlto vargiai ar galima apspręsti kito žmogaus gyvenimo kokybę, išskyrus jį patį, kadangi žinomas „negalios paradoksas“, kuomet neįgalus žmogus savo gyvenimo kokybę vertina geriau nei sveikas asmuo. Šį reiškinį, pasak T. Furmonavičiaus, bandoma paaiškinti psichologiniu adaptavimusi, kuomet priklausomai nuo sveikatos būklės įvyksta suvokimo, elgsenos, vidinių standartų ir vertybių pasikeitimas²⁴². Vadinasi, prenatalinės diagnostikos metu nustatytas vaiko apsigimimas negali būti traktuojamas kaip blogos gyvenimo kokybės pavyzdys ir tuo remiantis vaisius abortuojamas. Tai, jog gyvenimo kokybę galima nustatyti tik ateičiai, pritaria ir R. Mačiulevičienė bei I. Jakušovaitė, teigiančios, kad diagnozuota ir neišgydoma liga priverčia susimąstyti, ar negimęs vaikas vertas gyventi, kadangi „bet kokie „nukrypimai nuo normos“ mažina būsimojo gyvenimo vertę“²⁴³. Šiuo atveju privalu kalbėti ne tik apie gyvenimo kokybę, bet ir apie gyvybės kokybę, kuri, pasak A. Narbekovo, yra neišmatuojama vertybė, esanti „pagrindinis, pirminis ir neliečiamas gėris, kuris yra visų kitų žmogaus gėrių ir teisių šaltinis“²⁴⁴, todėl žudyti dėl blogos gyvenimo kokybės yra moraliai nepateisinama.

²³⁹ Serapinas D. Prenatalinės diagnostikos medicininiai ir etiniai aspektai // Sveikatos mokslai. 2012, Nr. 3. P. 134.

²⁴⁰ UK parents reject abortion after seeing their disabled son smile on ultrasound. <http://www.lifesitenews.com/news/uk-parents-reject-abortion-after-seeing-their-disabled-son-smile-on-ultraso>; prisijungimo laikas: 2013-05-26.

²⁴¹ „Gyvenimo kokybė atskleidžia žmonių materialinių bei kultūrinių gyvenimo sąlygų ypatybes bei savybes, lyginant jas su standartu arba tam tikru lygiu, šių sąlygų tinkamą patenkinimą“ (Janušauskaitė G. Gyvenimo kokybės tyrimai: problemos ir galimybės // Filosofija. Sociologija. 2008. T. 19. Nr. 4. P. 37); „Gyvenimo kokybės terminas išsiskiria iš kitų gero gyvenimo konceptų, tokių kaip gerovė, gerbūvis, gyvenimo standartas, platesne gero gyvenimo samprata ir savo komponentais (apima objektyvius, subjektyvius, materialinius, nematerialinius, individo, visuomenės gerbūvio komponentus)“ (Krutulienė S. Gyvenimo kokybė: sąvokos apibrėžimas ir santykis su gero gyvenimo terminais // KULTŪRA IR VISUOMENĖ. 2012, Nr. 3 (2). P. 127).

²⁴² Furmonavičius T. Gyvenimo kokybės tyrimai medicinoje // BIOMEDICINA. 2001, Nr. 2. P. 131.

²⁴³ Mačiulevičienė R., Jakušovaitė I. Medicinos etikos problemos prenatalinėje diagnostikoje // Lietuvos akušerija ir ginekologija. 2008, Nr. 3. P. 219.

²⁴⁴ Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012. P. 146.

Apžvelgus nacionalinius teisės aktus bei jų įtvirtintą reglamentavimą pradėto, bet negimusio vaiko atžvilgiu, pastebėtina, kad: pirma – Lietuvos Respublikos įstatymai nepripažįsta embriono kaip teisės į gyvybę turėtojo, o tik užtikrina minimalią jo apsaugą nuo galimų tyrimų, kadangi leidžiami abortai iki 12 nėštumo savaitės; antra – negimusio vaiko statusas po 12 nėštumo savaitės lieka neaiškus, kadangi dar įmanoma padaryti abortą dėl atitinkamų kontraindikacijų; trečia – nesant kontraindikacijų po 12 nėštumo savaitės nėštumo nutraukimas baudžiamas ir taip tarsi suteikiama vaisiui teisė į gyvybę, kuri turėtų būti saugoma, bet jis vis dar nelaikomas teisės subjektu, o moteris gali pati sau pasidaryti abortą; ketvirta – vaisius teisės normomis visiškai nėra apsaugotas, jei yra sunaikinamas nesant BK įtvirtinto neteisėto aborto nusikalstamos veikos sudėties. Dar kartą pabrėžtina tai, kad įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ yra poįstatyminis teisės aktas, o Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas reglamentuoja, kad apsauga vaiko vystymuisi ir sveikatai turi būti suteikiama ne tik po gimimo, bet ir iki gimimo – taip suponuojant prielaidą, jog minėtas įsakymas negalioja ir neturėtų būti taikomas, nes prieštarauja įstatymui. Nepaisant to, jis plačiai taikomas, o kitų teisės aktų reglamentavimas pradėto, bet negimusio vaiko statuso atžvilgiu lieka komplikuoatas. Taigi darytina išvada, kad nepaisant LR KT konstatavimo, jog egzistuoja gyvybės ir orumo vienovė, pradėtas, bet negimęs vaikas yra akivaizdžiai skirstomas į vystymosi etapus, kuriuose tarsi įgyja skirtingą statusą, neturintį aiškaus reglamentavimo. Pagal tai reikalinga išanalizuoti Lietuvos Respublikoje bandymus reglamentuoti pradėto, bet negimusio vaiko statusą ir taip suteikti aiškumą atitinkamos teisinės bazės srityje.

2.3. Bandymai sureglamentuoti pradėto, bet negimusio vaiko statusą Lietuvos teisės sistemoje

Lietuvos Respublikos Seimas (toliau – LRS) nuo Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo svarstė ne vieną įstatymo projektą, turintį įtvirtinti pradėto, bet negimusio vaiko statusą. Tokie bandymai sukėlė visuomenės pasidalijimą į dvi dalis, kadangi negimusiojo statuso teisinis reglamentavimas turi ypatingą reikšmę: visų pirma, jis yra moraliai jautrus dėl gyvybės vertingumo, antra – konkuruoja su moters pasirinkimu gimdyti ar ne, trečia – kontrastuoja tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtinta teise į šeimos ir privataus gyvenimo neliečiamumą. Reikalinga paminėti ir tai, kad pradėto, bet negimusio vaiko statuso teisinio reglamentavimo įtvirtinimas reikalauja pakeisti ir/ar papildyti ne vieną teisės aktą bei visiškai sukurti naują tvarką bene visiškai priešingą dabar galiojančiam reglamentavimui. Tai suponuoja visuomenėje nuomonių išsiskyrimą bei daugybę kontroversijų.

Problemos aktualumą nagrinėjamu klausimu atskleidžia du visiškai skirtingi teisės aktų projektai – **Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas** (toliau – Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas) ir **Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas** (toliau – Reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas).

Reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas parengtas pagal Kairo konferencijoje priimtą veiksmų programą, kitaip – pasaulinės reprodukcijos ideologijos programą²⁴⁵. Šio įstatymo tikslas – nustatyti „žmogaus reprodukinių teisių, kaip konstitucinių teisių į gyvybę, laisvės ir asmens neliečiamumą, apsaugą ir įgyvendinimą žmogaus reprodukcinės sveikatos srityje“²⁴⁶. Pastebėtina, kad vienas iš tikslų – apsaugoti konstitucinę teisę į gyvybę, tačiau tuo pat metu įstatymo projekte sukuriama moters teisė į abortą: „Pagrindinės žmogaus reprodukcinės teisės <...> Teisė į medicininį abortą“²⁴⁷. Tokios teisės įtvirtinimas visiškai paneigia bet kokią pradėto, bet negimusio vaiko teisę į gyvybę. Pažymėtina, kad nėštumo nutraukimas laikomas „draugiška procedūra“, t.y. „vartotojui palankios, specifinius jo poreikius atitinkančios paslaugos“²⁴⁸, o prie šeimos planavimo priemonių priskiriami bet kokie būdai ir priemonės, „kuriais gali naudotis moterys ir vyrai, norėdami išvengti moters nėštumo“²⁴⁹, įskaitant ir abortą. Įstatyme naudojamos tokios sąvokos, kaip: gemalas, vaisius, šeimos planavimas, draugiškos procedūros ir t.t. – taip visiškai nekalbant apie negimusį vaiką, apie naujai užsimezgusią gyvybę. Pritartina B. Obelenienės ir K. Pukelio nuomonei, jog rūpinamasi ne kaip apsaugoti negimusį vaiką, suteikiant jam teisę gyventi, gydyti ar atkurti žmogaus vaisingumo funkcijas, bet kaip jas slopinti pasitelkiant kontraceptines priemones, darant abortus ar sterilizacijas²⁵⁰. 2002 m. vykusiame Barselonos kongrese deklaruota, jog abortų prieinamumo sumažinimas ar panaikinimas gali turėti neigiamų pasekmių moterų sveikatai, kadangi ne abortų uždraudimas, o prieinamos kontraceptinės priemonės ir teikiama informacija apie jas bei tinkamas lytinis auklėjimas mažina abortų skaičių²⁵¹. Remiantis šia nuostata, keltinas klausimas, kodėl Reprodukcinės sveikatos įstatymo projekte išplečiamos nėštumo nutraukimo leistinos ribos tam tikru laiko tarpu, tačiau visiškai dėmesio neskiriama į lytiškumo ugdymą. Akivaizdu, kad šiame įstatymo projekte apie pradėto, bet negimusio vaiko statusą nėra užsimenama, jis paprasčiausiai paneigiamas, tad reikalinga analizuoti Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektus,

²⁴⁵ Obelenienė B., Pukelis K. Lytinis švietimas Lietuvoje ir pasaulinė reprodukcinė ideologija // SOTER, 2004. Nr. 13(41). P. 112.

²⁴⁶ Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas. 2002, Nr. IXP-1775. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170862&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-08.

²⁴⁷ Ten pat.

²⁴⁸ Ten pat.

²⁴⁹ Ten pat.

²⁵⁰ Obelenienė B., Pukelis K. Lytinis švietimas Lietuvoje ir pasaulinė reprodukcinė ideologija // SOTER, 2004. Nr. 13(41). P. 113.

²⁵¹ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos analizės skyrius. Apie kai kuriuos reprodukinių teisių ir reprodukcinės sveikatos aspektus. 2001. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5490&p_d=69904&p_k=1; prisijungimo laikas: 2013-11-08.

priešingus Reprodukcinės sveikatos įstatymo projektui bei bandančius apibrėžti ir įtvirtinti pradėto, bet negimusio vaiko statusą.

Pirmasis bandymas 2005 m. – LRS narys V. Tomaševski pateikė Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektą, nustatantį žmogaus gyvybės pradžią nuo apvaisinimo momento bei negimusio vaiko apsaugą²⁵². Minėtu įstatymo projektu siekta užtikrinti nėščioms moterims valstybinių institucijų teikiamą medicininę, socialinę ir teisinę globą, kartu apimant ir katalikų bažnyčią bei kitas visuomenines organizacijas. Pabrėžtina, kad šiame projekte aborto draudimas nėra absoliutus – nurodomos aplinkybės, kuomet galimas nėštumo nutraukimas: medicininės indikacijos – kai dėl nėštumo kyla grėsmė moters gyvybei ar sveikatai; eugeninės indikacijos – kai prenataliniai tyrimai rodo vaisių sergant nepagydoma liga; humaniškos indikacijos – jei nėštumas yra prievartinių lytinių santykių pasekmė²⁵³. Paminėtinas Dėl Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Teisės departamento išvadoje Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektui padarytas pastebėjimas, jog „projekto nuostatų turinys, vartojamos formuluotės, projekto struktūra sudaro prielaidas manyti, kad šis projektas parengtas Lenkijos Respublikos įstatymo „Dėl šeimos planavimo, žmogaus vaisiaus apsaugos ir nėštumo nutraukimo sąlygų“²⁵⁴ pagrindu. Analogiškos nuomonės laikosi ir tik jau 2007 m. įstatymo projektą aptardamas Žmogaus teisių stebėjimo institutas: „siūlomas projektas iš esmės atitinka Lenkijos abortų draudimo įstatymo modelį“²⁵⁵. Minėtą pastebėjimą patvirtina ir pats V. Tomaševski, anot kurio, įstatymo projektas panašus į įstatymą, nuo 1993 m. galiojantį Lenkijoje, ir į tuos šį klausimą reglamentuojančius teisės aktus, kurie galioja kitose pasaulio šalyse (Priedas Nr. 1). Manytina, kad remtis kitų šalių patirtimi teikiant ir priimant nacionalinius teisės aktus nėra ydinga, kaip nurodoma Teisės departamento išvadoje ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto pažymoje. Juolab, kad Lenkijoje vienam milijonui gyventojų tenka 0,25 nužudyto vaiko, tuo tarpu Lietuvoje – 2 vaikai; taip pat Lenkijoje ir Lietuvoje padaromų nelegalių abortų skaičius yra panašus²⁵⁶. Dėl šio įstatymo projekto ir jo griežto reglamentavimo negimusio vaiko atžvilgiu susiformavo aršios diskusijos, kas, manytina, ir lėmė tokio įstatymo nepriėmimą.

²⁵² Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas. 2005, Nr. XP-432. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=254261; prisijungimo laikas: 2013-09-08.

²⁵³ Ten pat.

²⁵⁴ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento Išvada “Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto”. 2005, Nr. XP-432. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=255034; prisijungimo laikas: 2013-09-08.

²⁵⁵ Pažyma dėl Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XP-423(3). Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2008. http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/Pazyma_del_abortu_20080117.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-08.

²⁵⁶ Aktualijos ir argumentai. 2008. http://www.tikejimometai.lt/w/pdf/aktualijos-argumentai_2008-01_gvybe-prenatalineje-fazeje.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-14.

Kitas bandymas nustatyti negimusio asmens statusą – 2006 m. Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas²⁵⁷. Įstatymo projektą pateikė LRS nariai V. Tomaševski, I. Degutienė, R. Baškienė, V. Aleknaitė Abramikienė ir P. Baguška. Šiame įstatymo projekte nesikeičia gyvybės pradžia bei jos apsauga nuo pat apvaisinimo momento. Pastebėtina, kad lieka mažiau galimybių moteriai laisvu apsisprendimu pasidaryti abortą, t.y. galimi vaiko apsigimimai ar diagnozuota nepagydoma liga nėra priežastis nėštumo nutraukimui. Ir tik 2008 m. pateiktas pasiūlymas Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektui, jog reiktų įtraukti ir trečią galimo legalaus aborto priežastį: „prenataliniai tyrimai arba kitos medicinos prielaidos rodo didelę tikimybę, jog vaisius bus sunkiai ir nepagydomai pažeistas arba sirgs nepagydoma, jo gyvybei gresiančia liga”²⁵⁸. Minėtas įstatymo projektas taip pat nebuvo priimtas.

Šiandien ypatingai daug diskusijų sukeliantis dar vienas Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas, pateiktas 2013 m. kovo mėnesį. Pagrindiniai šio įstatymo projekto iniciatoriai Lietuvos lenkų rinkimų akcijos nariai. Čia, kaip ir anksčiau pateiktuose projektuose, siūloma nustatyti, jog „žmogaus gyvybė prasideda nuo moters apvaisinimo”²⁵⁹, apibrėžiama gyvybė prenatalinėje fazėje – gyvybė iki gimimo, numatoma jos apsauga. Įdomu tai, kad kaip ir 2006 m. projekte, numatytos tik dvi tos pačios priežastys, kurioms esant galimas teisėtas nėštumo nutraukimas, neįskaitant negimusio vaiko apsigimimų ir/ar diagnozuotų nepagydomų ligų. Vėlgi labai svarbi sąlyga, jog „nutraukti nėštumą <...> leidžiama, jeigu nuo nėštumo pradžios praėjo ne daugiau nei 12 savaičių”²⁶⁰. Matyti, kad šiame įstatymo projekte nebelieka jokios galimybės nutraukti nėštumą praėjus daugiau nei 12 savaičių nuo apvaisinimo. Manytina, kad toks reglamentavimas nėra tikslingas, kadangi pavojus nėščios moters gyvybei ir/ar sveikatai gali grėsti ne tik pirmąjį nėštumo trimestrą. Atitinkamai pagal tai siūlytina panaikinti terminą nėštumo nutraukimui, jei tai gresia nėščios moters gyvybei ir/ar sveikatai, pasimokant iš jau aptartos Airijos praktikos. Be to, Europos teisės departamento pateikto išvadoje dėl minėto įstatymo projekto teigiama, jog lyginant motinos gyvybės ir sveikatos bei negimusio vaiko gyvybės interesų svarbą, remiantis EŽTT praktika, „pirmenybė yra teikiama moters gyvybei ir sveikatai”²⁶¹.

²⁵⁷ Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas. 2006, Nr. XP-432(3). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=271639; prisijungimo laikas: 2013-09-08.

²⁵⁸ Pasiūlymas Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektui. 2008, Nr. XP-432(3). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=318479; prisijungimo laikas: 2013-09-08.

²⁵⁹ Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas. 2013, Nr. XIIP-337. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444122&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-09-08.

²⁶⁰ Ten pat.

²⁶¹ Europos teisės departamento išvada įstatymų projektams reg. Nr. XIIP-337 - XIIP-339 „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 125, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-338, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-339”. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445148&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07. Op. cit.: EŽTT 1992 m. spalio 29 d. sprendimas *Open Door and Dublin Well Woman prieš Airiją*, nr. 14234/88, nr. 14235/88.

Jau minėta, kad negimusio vaiko teisė į gyvybę dažnai paneigiama prieš moters teisę į kūno integralumą ir vientisumą, privatų ir šeimos gyvenimą bei apsisprendimą dėl gimdymo. Anot M. Jankauskaitės, uždraudus abortus, moters teisės bus pažeistos pačiu grubiausiu būdu, nes moteris turi teisę į savo kūno integralumą ir neliečiamybę, taip pat į atsakingą pasirinkimą (Priedas Nr. 2). Būtent siekiant užtikrinti moters teises į jos privatų ir šeimos gyvenimą bei laisvą apsisprendimą, pateiktas Reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas. Tuo tarpu V. Tomaševski laikosi priešingos nuomonės, jog būtent šiuo įstatymu siekiama saugoti moterį nuo asmenų, verčiančių ją daryti abortą. Priėmus įstatymą moteris bus apsaugota nuo vyrų ar kitų asmenų veiksmų, kurie neatitinka jos interesų ir netgi jai kenkia (Priedas Nr. 1). Taigi negimusį vaiką traktuojant tik moters kūno sudėtine dalimi, moteris turi teisę viena pati apspręsti negimusio vaiko likimą. Taip moteris, gindamos savo teisę į savo kūną ir joms priklausantį negimusį vaiką, pradeda pačios vykdyti teisingumą. Šiuo atveju galima paminėti A. Šaulauskienės žodžius: „Abortinio mentaliteto visuomenėse vyrauja „Dievo kompleksas“: „Tai aš sprendžiu, kas gims, o kas ne“²⁶². Tai tarsi mirties bausmė, kuri buvo taikoma įgyvendinant vadinamąjį teisingumą ir taip diegiant visuomenėje prievartos šaknis. Tad keltinas klausimas, kokį teisingumą vykdo moteris abortuodama vaisių?

Nagrinėjant pradėto, bet negimusio vaiko statuso reglamentavimą, aptartinas Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto 9 str.: „Vaikas prenatalinėje fazėje turi visas civilinės teisės saugomas turtines ir asmenines neturtines teises, tačiau turtinės teisės ir pareigos jam atsiranda nuo gimimo momento“²⁶³. Šiuo straipsniu tarsi bandoma apibrėžti pradėto, bet negimusio vaiko statusą, sukuriant blanketinę normą į LR CK, kuriame turėtų būti koreguojamas teismo įgijimo momentas. Tačiau pagal Europos teisės departamento išvadą, ši „nuostata yra nelogiška bei turi būti tikslinama, nes vaikas prenatalinėje fazėje negali turėti *visų* civilinės teisės saugomų turtinių teisių ir dar *papildomai* jas įgyti nuo gimimo momento“²⁶⁴. Tuo tarpu Teisės departamento išvadoje siūloma apskritai atsisakyti šio straipsnio, kadangi „jis savo turiniu nesiderina su <...> apibrėžta įstatymo projekto paskirtimi“, o šios nuostatos neatsisakius, derinti ją su LR CK²⁶⁵. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2013 m. spalio 14 d. nutarime taip pat laikosi pozicijos, jog 9 str. vertintinas kaip perteklinis, „9 straipsnio nuostatos yra ne šio įstatymo projekto reguliavimo

²⁶² Šaulauskienė A. Galėję gyventi negimsta // Sveikatos mokslai, 2007, Nr. 2. P. 781.

²⁶³ Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas. 2013, Nr. XIIP-337. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444122&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

²⁶⁴ Europos teisės departamento išvada įstatymų projektams reg. Nr. XIIP-337 - XIIP-339 „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 125, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-338, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-339“. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445148&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

²⁶⁵ Teisės departamento išvada Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektui. 2013, Nr. XIIP-337. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445008&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

dalykas, nes jomis reguliuojamas subjektų civilinis teisnumas ir veiksnumas²⁶⁶, kuris reglamentuojamas LR CK normomis. Pritartina, jog nuostatos dėl civilinio veiksnumo perkėlimo į Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektą yra perteklinės, dėl ko reikalinga tikslinti LR CK dėl civilinio teisnumo atsiradimo momento. LR CK 2.2. str. atitinkamas dalis siūloma keisti taip: „Fizinio asmens civilinis teisnumas visa apimtimi atsiranda asmens gimimo momentu ir išnyksta, jam mirus. <...> Pradėtas, bet dar negimęs vaikas, turi tokį pat civilinį teisnumą kaip ir gimęs, tačiau turinės teisės jam atsiranda nuo gimimo momento²⁶⁷. Teisės departamento išvadoje pateikiama kategoriška nuomonė dėl civilinio teisnumo suteikimo pradėtam, bet negimusiam vaikui: „teisnumą gali turėti tik teisės subjektas. <...> teisės subjekto požymiai: autonomiškumas, galimybė jį identifikuoti (nustatyti tapatybę), sugebėjimas išreikšti valią, buvimas socialinių santykių dalyviu. Negimęs vaikas negali būti teisės subjektu, <...>, nes neatitinka nurodytų požymių. Jis negali egzistuoti savarankiškai be motinos, negali būti identifikuojamas, neturi valios ir pan.²⁶⁸. Vis dėlto nesutiktina su tokia pozicija, kadangi tiek psichinę negalią turintys asmenys, tiek ir komos ištikti ligoniai, tiek patys naujagimiai taip pat praktiškai neatitinka nė vieno teisės subjekto požymio, tačiau dėl to iš jų neatimamas civilinis teisnumas. Paminėtina ir tai, kad negimusio asmens tapatybę taip pat galima identifikuoti nustatant tiek jo lytį, tiek tėvui pripažįstant tėvystę, tiek ir pasitelkiant echoskopinį tyrimą (3D), kurio metu aiškiai matomas vaiko žmogiškasis pavidalas, pvz., veidas, kūnas.

Pritariant pradėto, bet negimusio vaiko statuso nustatymui ir sutinkant su tuo, kad teisnumas turėtų atsirasti ir negimusiam vaikui, reikalinga koreguoti ir LR BK atitinkamus straipsnius. Nors Teisės departamento išvadoje pabrėžiama, kad „civilinės ir baudžiamosios teisės prasme vaisius tampa vaiku nuo gimimo. Baudžiamosios teisės doktrinai ir principams prieštarauja toks teisinis reguliavimas, kuomet baudžiama už gyvybės atėmimą, jai dar neprasidėjus <...>, ar už dar negyvo žmogaus sužalojimą ar susargdinimą²⁶⁹, vis dėlto diskutuotina dėl šio teiginio, kadangi pritarus, jog gyvybė bei teisnumas atsiranda nuo apvaisinimo momento, nebūtų prieštaraujama nei doktrinai, nei jos principams. Atitinkamai dėl siekio apsaugoti negimusį vaiką ir turėtų būti keičiamas reglamentavimas tiek civilinėje teisėje, tiek ir baudžiamojoje.

²⁶⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 920 „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-338, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-339“. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=457720&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

²⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-339. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444125; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

²⁶⁸ Teisės departamento išvada Civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP – 339. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445009; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

²⁶⁹ Teisės departamento išvada Baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektui Nr. XIIP-338. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444647; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

LRS iniciatyvinės grupės siūlymas papildyti LR BK 131¹ str.: „Gyvybės atėmimas vaikui prenatalinėje fazėje: 1. Tas, kas atėmė gyvybę vaikui prenatalinėje fazėje <...> 2. Už šiame straipsnyje numatytą veiką neatsako vaiko motina, taip pat gydytojas įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka atlikęs nėštumo nutraukimo (aborto) operaciją”²⁷⁰; taip pat papildyti LR BK 135 str., numatant baudžiamąją atsakomybę už vaiko, esančio prenatalinėje fazėje, sunkų sveikatos sutrikdymą, bei pakoreguoti neteisėto aborto kvalifikavimą: „Gydytojas, turintis teisę daryti nėštumo nutraukimo (aborto) operacijas, padaręs abortą pacientės prašymu, jeigu tai padaryta ne įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka”²⁷¹. Įdomu pastebėti tai, kad LR BK siūlomuose pakeitimuose numatyta baudžiamoji atsakomybė tik už sunkų pradėto, bet negimusio vaiko sveikatos sutrikdymą. Tokiu atveju, jei negimusiojo sveikata sutrikdyta nesunkiai, arba sunkiai, bet dėl neatsargumo, tai nebus neteisėtas veiksmas, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę. Tokiu reglamentavimo pakeitimu neišsprendžiama negimusio vaiko apsaugos problema baudžiamajame lygmenyje, be to, pritartina, kad tai yra privilegijuota nuskalstama veika²⁷², dėl ko reikalingas atskiras straipsnis dėl pradėto, bet negimusio vaiko sveikatos sutrikdymo.

Aptartina ir pačios moters, pasidariusios abortą, atsakomybė, kuri pagal siūlomus LR BK pakeitimus nėra numatyta. Gyvybės apsauga nuo pat apvaisinimo momento įpareigoja numatyti bet kurio asmens atsakomybę, kėsiantis į negimusio vaiko sveikatą ar gyvybę, jį sužalojus ar įvykdžius abortą, nepriklausomai nuo to, ar tai atliko gydytojas ar pati motina. Pripažįstant negimusį vaiką atskiru teisės subjektu, turinčiu civilinį teisnumą, atskirą genetinį kodą bei lytį, baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumas turėtų būti taikomas kiekvienam subjektui.

Įdomu pastebėti, kad Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, ne nėštumo nutraukimo operacijos padarymą, bet jos uždraudimą laiko absoliučiu blogiu: „Nors nėštumo nutraukimas ne dėl medicininių priežasčių iš esmės laikytinas nepriimtiniu, teisė į nėštumo nutraukimą yra viena iš reprodukcinų teisių ir glaudžiai siejasi su teise į asmens neliečiamumą bei privataus gyvenimo apsaugą, todėl tai yra neišvengiamas blogis”²⁷³. Vadinasi, negimusio vaiko gyvybės sunaikinimas yra viso labo tik nepriimtinas, o moters apsisprendimas yra didesnė vertybė už žmogaus gyvybę. Šiuo atveju pritartina Lietuvos Vyskupų konferencijos išsakytai pozicijai, kad „valstybė, siekdama apsaugoti ir užtikrinti pamatines žmogaus teises, neturėtų prioretizuoti vienu gėrių, visiškai nuvertindama ar ignoruodama visus kitus. Žmogaus gyvybė – vienas iš tokių

²⁷⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-338. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444123; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

²⁷¹ Ten pat.

²⁷² Teisės departamento išvada Baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektui Nr. XIIP-338. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444647; prisijungimo laikas: 2013-11-07.

²⁷³ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 2013 m. spalio 10 d. raštas “Dėl nutarimo projekto”. http://www.lrv.lt/Posed_medz/2013/131014/02.pdf; prisijungimo laikas: 2013-11-08.

pamatinių gėrių. <...> kiti gėriai <...> neatstoja ir nepakeičia žmogaus gyvybės <...> Nėra jokios moraliniu ir doriniu požiūriu pateisinamos priežasties negimusio kūdikio nelaikyti žmogumi ir neginti jo gyvybės²⁷⁴. Iš šių skirtingų požiūrių matyti, jog Lietuvoje taip pat esama nesutarimų tarp įstatymų vykdomosios bei leidžiamosios valdžios atstovų ir Katalikų bažnyčios.

Apžvelgus bandymus sureguliuoti pradėto, bet negimusio vaiko statusą, visų pirma, pastebimi du visiškai skirtingi reglamentavimai, t.y. paneigiant bet kokias negimusio vaiko teises ir suabsoliutinant moters teisę į privatų ir šeimos gyvenimą pateikiant Reprodukcinės sveikatos įstatymo projektą, kitu atveju – pateikiant Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektą, siekiant suteikti pradėtam, bet negimusiam vaikui civilinį teisingumą ir taip užtikrinti jo teisę į gyvybę bei gyvybės apsaugą bet kuriuo metu, tiek iki gimimo, tiek ir po jo. Matyti, kad nuomonių išsiskyrimas ir lemia valstybės bejėgiškumą rasti kompromisą tarp dviejų svarbių teisių – moters teisės į privatų gyvenimą ir kūno neliečiamumą bei vaisiaus teisės į gyvybę – dėl ko pradėto, bet negimusio vaiko statusas Lietuvos teisės sistemoje išlieka *limbo* padėtyje.

²⁷⁴ Lietuvos vyskupų konferencijos 2013 m. rugpjūčio 26 d. raštas „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto“. http://www.lrv.lt/Posed_medz/2013/131014/02.pdf; prisijungimo laikas: 2013-11-08.

IŠVADOS

1. Nekintančios katalikybės skleidžiamos tiesos ir vertybės pradeda vis labiau kontrastuoti su sparčiai besikuriančiomis naujomis teisės normomis, prieštaraujančiomis religijai. Ne išimtis ir kalbant apie pradėtą, bet negimusį vaiką – katalikybės pozicija aiški: egzistuoja besąlygiška gyvybės vertė, negimusiojo traktavimas atskiru asmeniu, gyvybės šventumas ir, žinoma, jos nedalomumas nuo apvaisinimo iki pat natūralios mirties, tad bet koks gyvybės sunaikinimas yra nepateisinamas, o toks veiksmas turi būti laikomas nusikaltimu. Katalikų bažnyčia taip pat remiasi ir mokslininkų genetikų nuomone, jog ką tik užsimezgusi nauja gyvybė turi atskirą genetinį kodą, lytį, pasižyminti unikalumu ir kitoniškumu, todėl negali būti laikoma moters kūno dalimi.
2. Galima išskirti dvi pagrindines gyvybės pradžios teorijų grupes: *pro life* teorija ir *pro choice* teorija, kurios susiskaido į smulkesnes teorijas. Priklausomai nuo valstybėje egzistuojančios teorijos ar kelių teorijų sąveikos reglamentuojamas ir pradėto, bet negimusio vaiko statusas. Šiandien Lietuvoje vyrauja *pro choice* požiūris, kadangi įtvirtinta galimybė nutraukti nėštumą iki dvyliktos nėštumo savaitės, nors gydytojais duoda Hipokrato priesaiką, kuri remiasi *pro life* teorija.
3. Tarptautiniame lygmenyje nekvestionuojama žmogaus gyvybės vertė bei garantuojama jos apsauga, taip pat pripažįstama, jog orumas atsiranda nuo apvaisinimo momento, o iš orumo kyla ir prigimtinių teisės, įskaitant ir teisę į gyvybę. Vis dėlto Europos valstybės pradėto, bet negimusio vaiko atžvilgiu, deklaruoja skirtingus požiūrius dėl savitų etinių, kultūrinių, politinių, socialinių, ekonominių ir kitų ypatybių, kas lemia ir sunkiai įmanomą teisinės bazės minėtu klausimu harmonizavimą. Tarptautiniai teisės aktai taip pat nevienareikšmiškai reglamentuoja teisės į gyvybę atsiradimo momentą, dėl ko susiformuoja ir skirtinga teismų, šiuo atveju EŽTT, praktika, suteikusi galimybę kiekvienai valstybei apspręsti gyvybės pradžios momentą bei jos apsaugą. Vis dėlto pagal EŽTT kuriamą praktiką, į privataus gyvenimo sąvoką nepatenka teisė į abortą bei negimęs vaikas priklauso žmonių giminei ir tam tikrais atvejais gali patekti į EŽTK 2 str. apsaugą.
4. LRK reglamentuoja, jog žmogaus teisės ir laisvės prigimtinių, kurių negali suteikti nei visuomenė, nei valstybė, nes jos kyla iš prigimtinio orumo, o pasak LR KT, žmogaus gyvybė ir orumas tarpusavyje neatsiejami ir yra ypatingos vertybės. Asmens teisių ir laisvių šaltinis yra ne įstatymai, o žmogaus prigimtis, tad žmogaus gyvybė nuo pat apvaisinimo momento iki mirties yra vientisas, tęstinis ir nepertraukiamas procesas, daroma išvada – LRK saugo negimusiojo teisę į gyvybę. Kiti teisės aktai negimusįjį vertina nevienodai: vaisius laikomas ne teisės subjektu, bet teisinės apsaugos objektu; LR BK nenumato atsakomybės, jei nėščia moteris pati pasidaro abortą; LR CK numato galimybę pripažinti tėvystę dar negimusiam vaikui, taip pat jo

galimybę paveldėti, įvardinant jį „fiziniu asmeniu“; įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ yra poįstatyminis teisės aktas, o Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas reglamentuoja, kad apsauga vaiko vystymuisi ir sveikatai turi būti suteikiama ne tik po gimimo, bet ir iki gimimo – taip suponuojant prielaidą, jog minėtas įsakymas negalioja ir neturėtų būti taikomas, nes prieštarauja įstatymui. Tokiu reglamentavimu nėra nei paneigiamas, nei patvirtinamas pradėto, bet negimusio vaiko subjektiškumas.

5. Istorijos tėkmėje abortas tapo paprasčiausia socialine praktika, dėl ko ilgą laiką nebuvo analizuota jo tikroji reikšmė negimusiojo atžvilgiu. Šiandien Lietuvos teisės sistemoje vyrauja chaosas, kadangi pateikti visiškai skirtingi įstatymų projektai, kuomet vienu iš jų iškeliamos moters teisės ir paneigiama bet kokia negimusiojo teisė į gyvybę (Reprodukcinų teisių įstatymo projektas), kitu atveju – bandoma apsaugoti negimusį vaiką įteisinant jo subjektiškumą (Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas). Dėl vyraujančių dviejų, atrodytų, kraštutinių nuomonių, pradėto, bet negimusio vaiko statusas lieka neaiškus.
6. Magistro baigiamajame darbe iškeltas ginamasis teiginys: žmogaus gyvybės teisinės apsaugos pradžia turėtų atsirasti nuo apvaisinimo momento – patvirtintas.

REKOMENDACIJOS

Bendro sutarimo visuomenėje bei politinėje erdvėje dėl pradėto, bet negimusio vaiko statuso reglamentavimo nebuvimas suponuoja skirtingą reglamentavimą Lietuvos teisės sistemoje. Siekiant suteikti negimusiojo statuso aiškumą, siūlytina pradėtam, bet negimusiam vaikui iš karto nuo apvaisinimo momento suteikti jam priklausantį subjektiškumą.

Rekomenduotina padaryti šių teisės aktų pakeitimus:

1. LR CK pakeisti civilinio teisnumo atsiradimo momentą – nustatant, jog civilinis teisnumas atsiranda nuo apvaisinimo momento;
2. LR BK numatyti baudžiamąją atsakomybę už sveikatos sutrikdymą ar gyvybės atėmimą pradėtam, bet negimusiam vaikui į baudžiamųjų subjektų ratą įtraukiant ir pačią moterį;
3. LR BK 308¹ str. papildyti įtraukiant į apsaugos objektą ir vaisių – draudžiami biomedicininiai tyrimai su žmogumi, žmogaus embrionu ar vaisiumi.
4. Pripažinti įsakymą „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ prieštaraujančiu Vaiko teisių konvencijai bei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymui ir jį panaikinti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės aktai

1. Council of Europe Parliamentary Assembly Resolution Nr. 1607 Access to safe and legal abortion in Europe. 2008. <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta08/eres1607.htm>; prisijungimo laikas: 2013-09-28.
2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/44/EB "Dėl teisinės biotechnologinių išradimų apsaugos". 1998. Oficialusis leidinys L 213, 30/07/1998. P. 0013 – 0021.
3. Europos patentų išdavimo konvencija (Europos patentų konvencija) // Valstybės žinios. 2004, Nr. 147-5325.
4. Europos sąjungos pagrindinių teisių chartija. 2000. <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm>; prisijungimo laikas: 2013-09-01.
5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
6. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija. Paskelbta Generalinės Asamblėjos 1959 m lapkričio 20 d. 1/86 (XIV) rezoliucija.
7. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.
8. Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija) // Valstybės žinios. 2002, Nr. 97-4258.
9. Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje Papildomas protokolai dėl žmonių klonavimo uždraudimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 97-4259.
10. Oslo deklaracija. 1970 m http://ismuni.lt/media/dynamic/files/84/helsinkio_deklaracija.pdf; prisijungimo laikas: 2013-07-01.
11. Tarptautinis medicinos etikos kodeksas. 1949. http://ismuni.lt/media/dynamic/files/105/tarptautinis_etikos_kodeksas.pdf; prisijungimo laikas: 2013-07-01.
12. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 77-3288.
13. Tarptautinės planuotos tėvystės federacijos Seksualinių ir reprodukcinų teisių chartija. http://www.spa.lt/1_chartija.phtml; prisijungimo laikas: 2013-11-08.
14. Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights. 1997. <http://portal.unesco.org/en/ev.php->

URL ID=13177&URL DO=DO TOPIC&URL SECTION=201.html; prisijungimo laikas: 2013-09-01.

15. Visuotinė žmogaus orumo deklaracija. 2008.
[http://www.dignitishumanae.com/documents/Universal%20Declaration%20of%20Human%20Dignity\(LT\).pdf](http://www.dignitishumanae.com/documents/Universal%20Declaration%20of%20Human%20Dignity(LT).pdf); prisijungimo laikas: 2013-09-07.
16. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2497.

Nacionaliniai teisės aktai

17. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
18. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
19. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
20. Lietuvos Respublikos biomedicininų tyrimų etikos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 44-1247.
21. Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2313.
22. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 102-2317.
23. Lietuvos Respublikos patentų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 8-120.
24. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 43-1602.
25. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-807.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 920 „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-338, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-339“. 2013.
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=457720&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
27. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ // Valstybės žinios. 1994, Nr. 18-299.

28. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gegužės 29 d. įsakymas Nr. V-513 „Dėl Valstybinės šeimos sveikatos 2008-2010 metų programos patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2008. Nr. 65-2475.
29. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo // Vyriausybės žinios, 1961, Nr.: 18 -148.

Teisės aktų projektai ir su jais susiję dokumentai

30. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-339. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=444125; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
31. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir Kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-338. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=444123; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
32. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas. 2005, Nr. XP-432. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=254261; prisijungimo laikas: 2013-09-08.
33. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas. 2013, Nr. XIIP-337. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=444122&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-09-08.
34. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas. 2006, Nr. XP-432(3). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=271639; prisijungimo laikas: 2013-09-08.
35. Lietuvos Respublikos pagalbinio apvaisinimo įstatymo projektas. 2011, Nr. XIP-2502(3). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=401583&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-09-28.
36. Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas. 2002, Nr. IXP-1775. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=170862&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-08.
37. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento Išvada “Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto”. 2005, Nr. XP-432. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc l?p_id=255034; prisijungimo laikas: 2013-09-08.

38. Pasiūlymas Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektui. 2008, Nr. XP-432(3). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=318479; prisijungimo laikas: 2013-09-08.
39. Europos teisės departamento išvada įstatymų projektams reg. Nr. XIIP-337 - XIIP-339 „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 125, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-338, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-339”. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445148&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
40. Europos teisės departamento išvada įstatymų projektams reg. Nr. XIIP-337 - XIIP-339 „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XIIP-337, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 125, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-338, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-339”. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445148&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
41. Teisės departamento išvada Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektui. 2013, Nr. XIIP-337. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445008&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
42. Teisės departamento išvada Civilinio kodekso 2.2 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP – 339. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=445009; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
43. Teisės departamento išvada Baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektui Nr. XIIP-338. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444647; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
44. Teisės departamento išvada Baudžiamojo kodekso 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131(1) straipsniu įstatymo projektui Nr. XIIP-338. 2013. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=444647; prisijungimo laikas: 2013-11-07.
45. Pažyma dėl Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto Nr. XP-423(3). Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2008. [http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/Pazyma del abortu 20080117.pdf](http://www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/Pazyma%20del%20abortu%2020080117.pdf); prisijungimo laikas: 2013-09-08.

46. Lietuvos vyskupų konferencijos 2013 m. rugpjūčio 26 d. raštas „Dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto“. http://www.lrv.lt/Posed_medz/2013/131014/02.pdf; prisijungimo laikas: 2013-11-08.
47. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 2013 m. spalio 10 d. raštas „Dėl nutarimo projekto“. http://www.lrv.lt/Posed_medz/2013/131014/02.pdf; prisijungimo laikas: 2013-11-08.

Teismų praktika

48. Case of A, B and C v. Ireland. Judgment, 2010. Application no. 25579/05.
49. Case of Bruggeman and Scheuten v. Germany. Decision, 1976. Application no 6959/75.
50. Case of Evans v. United Kingdom. Judgment, 2007. Application no. 6339/05.
51. Case of R.R. v. Poland. Judgment 2011. Application no. 27617/04.
52. Case of Vo v. France. Judgment, 2004. Application no. 53924/00.
53. Court of Justice of the European Union. Judgment in Case C-34/10 Oliver Brüstle v Greenpeace e.V. 2011.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

54. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2643.
55. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.
56. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198¹ straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.
57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 1-7.

Knygos, moksliniai straipsniai, publikacijos

58. Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
59. Akehurst M., Malanczuk P. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2000.
60. Andriulis V. Lietuvos statutų (1529, 1566, 1588) šeimos teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
61. Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Pagrindinių subjektinių teisių teorijų metmenys. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2004.
62. Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Justitia, 2002.
63. Furmonavičius T. Gyvenimo kokybės tyrimai medicinoje // BIOMEDICINA. 2001, Nr. 2.
64. Gruodytė E. Aborto teisinio reglamentavimo aspektai Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijos kontekste // Jurisprudencija. 2012, Nr. 19(2).
65. Jakušvaitė I., Vitkus A. Naujos technologijos medicinoje ir etikoje. <http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2002/04/04med.html>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.
66. Jarašiūnas E., Mesonis G. Užsienio šalių konstitucijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
67. Juškevičius J. Kai kurie teisė į gyvybę prenataliniu laikotarpiu probleminiai aspektai // Sveikatos mokslai. 2007, Nr. 2.
68. Liubarskienė Z., Mazerskytė L. Medicinos etikos kodeksai ir jų teisinė apsauga. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2007.
69. Liubarskienė Z., Peičius E., Blaževičienė A. ir kt. Medicinos etika. Kaunas: Kauno medicinos universitetas, 2008.
70. Mačiulevičienė R., Jakušvaitė I. Medicinos etikos problemos prenatalinėje diagnostikoje // Lietuvos akušerija ir ginekologija. 2008, Nr. 3.
71. Meilius K., Trimakas R. Šiuolaikinė asmens statuso transformacija: sisteminės krizės paradigma ir atsako paieška // SOTER, 2007. Nr. 24(52).
72. Mikelėnas V. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2009.
73. Milinis A., Baranskaitė A., Abramavičius A. Probleminiai žmogaus gyvybės pradžios ir pabaigos klausimo aspektai nužudymo kontekste // Jurisprudencija. 2011, Nr. 18(3).
74. Narbekovas A. Pasyvios eutanazijos ir užsispyrėliško gydymo netaikymo skirtumas. www.mruni.eu/mru.lt/dokumentai/katedros/.../Skirtumas.doc; prisijungimo laikas: 2013-02-03.
75. Narbekovas A., Obelenienė B., Juškevičius J. ir kt. Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, 2012.

76. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. – Vilnius: Justitia, 1999.
77. Obelenienė B. Moters apsisprendimą nutraukti nėštumą lemiantys veiksniai // Nėštumo nutraukimo etika. Projekto „Susitikimo vieta“ mokomoji medžiaga. Kaunas, 2005.
78. Obelenienė B., Pukelis K. Lytinis švietimas Lietuvoje ir pasaulinė reprodukcinė ideologija // SOTER, 2004. Nr. 13(41).
79. Pranevičienė B. Utilitarizmo įtaka žmogaus teisių sistemai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 4(106).
80. Pranevičienė B., Amilevičius D. Žmogaus teisių samprata krikščionybėje ir utilitaristinėje pasaulėžiūroje // SOTER. 2012, Nr. 41(69).
81. Ralys K. Katalikų bažnyčios požiūrio į šeimą edukacinis įgyvendinimas // Pedagogika. 2009, Nr. 96.
82. Serapinas D., Bartkevičienė D. Prenatalinės žmogaus raidos svarba. Gyvybės teisinės apsaugos svarba // Sveikatos mokslai. 2006. Nr. 1-2.
83. Serapinas D. Prenatalinės diagnostikos medicininiai ir etiniai aspektai // Sveikatos mokslai. 2012, Nr. 3.
84. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakulteto leidinys, 1925.
85. Šaulauskienė A. Galėję gyventi negimsta // Sveikatos mokslai, 2007, Nr. 2.
86. Širinskienė A., Narbekovas A. Medicinos etika. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
87. Širinskienė A., Narbekovas A. Vaisiaus bei anencefalo kūdikio audinių ir organų paėmimo persodinimui etika. www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/.../SirNAr.doc; prisijungimo laikas: 2013-02-03.
88. Švedas E. Pirmoji nuotrauka gyvenimo albume // Nėštumo nutraukimo etika. Projekto „Susitikimo vieta etika“ mokomoji medžiaga. 2005, Kaunas.
89. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
90. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2006.
91. Vaišvila A. Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančiojo orumo sampratos) // Jurisprudencija. 2005, Nr. 71(63).
92. Valančius K. L. Lietuvos valstybės konstitucijos. Vilnius: UAB „Ekonomikos mokymo centras“, 2001.
93. Venckienė E. Žmogaus orumas – probleminiai terminologijos aspektai // Jurisprudencija. 2008, Nr. 10(112).

94. Vileita A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė (2) // Justitia. 2003, Nr. 3-4.
95. Vitkauskaitė-Meurice D. Jungtinių Tautų žmogaus teisių sistemos reforma // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 3(3).

Internetiniai šaltiniai

96. Abortion Law. Polish Federation for Women and Family Planning. <http://www.federa.org.pl/reproductive-rights-and-health/abortion-law>; prisijungimo laikas: 2013-08-18.
97. Aktualijos ir argumentai. 2008. http://www.tikejimometai.lt/w/pdf/aktualijos-argumentai_2008-01_gyvybe-prenatalineje-fazeje.pdf; prisijungimo laikas: 2013-09-14.
98. Apie dirbtinį apvaisinimą, nėštumo nutraukimą, šeimos planavimą reglamentuojančius įstatymus bei kitus teisės aktus, galiojančius Europos valstybėse. 2002. www3.lrs.lt/docs2/DVPNQBBC.DOC; prisijungimo laikas: 2013-08-18.
99. Atnaujinta Hipokrato priesaika. <http://provita.vdu.lt/pv/hip1.htm>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.
100. Beyond Pro-Life and Pro-Choice. <https://www.saintmarys.edu/files/Laura%20PP.ppt>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.
101. Congregation for the doctrine of the faith „Instruction on respect for human life in its origin and on the dignity of procreation replies to certain questions of the day“. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19870222_respect-for-human-life_en.html; prisijungimo laikas: 2012-12-26.
102. Čekanauskaitė A. Nėštumo nutraukimas. <http://bioetika.sam.lt/index.php?515062782>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.
103. Dievo Apvaizdos Lietuvių Katalikų Bažnyčia. 2012. http://divineprovidencechurch.com/en/Weekly_Bulletins/Bulletin_2012_09_23.pdf; prisijungimo laikas: 2013-08-03.
104. Evangelium vitae. http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html; prisijungimo laikas: 2012-12-26.
105. Facts and figures about abortion in the European Region. World Health Organisation. <http://www.euro.who.int/en/what-we-do/health-topics/Life-stages/sexual-and-reproductive-health/activities/abortion/facts-and-figures-about-abortion-in-the-european-region>; prisijungimo laikas: 2013-08-18.

106. Fletcher Armstrong C. Pro Life Vs Pro Choice: An Introduction to the Debate. http://www.prolifeoncampus.com/dynamic_pages?page=Pro%20Life%20Vs%20Pro%20Choice%3A%20An%20Introduction%20to%20the%20Debate&id=11; prisijungimo laikas: 2013-06-24.
107. Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybą. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai. Lietuvos statistikos departamentas. 2013. http://web.stat.gov.lt/uploads/docs/gyv_kalba_tikyba.pdf?PHPSESSID=8b5aa07c65bb43d3f8dac7006bce2970; prisijungimo laikas: 2013-08-03.
108. Head T. Pro-Life vs. Pro-Choice. <http://civilliberty.about.com/od/abortion/tp/Pro-Life-vs-Pro-Choice.htm>; prisijungimo laikas: 2013-06-24.
109. Irish abortion bill becomes law. 2013. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-23507923>; prisijungimo laikas: 2013-08-18.
110. Lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2013-10-20.
111. Most liberal abortion limit in Europe. <http://www.dailymail.co.uk/health/article-341702/Most-liberal-abortion-limit-Europe.html>; prisijungimo laikas: 2013-09-01.
112. Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium vitae. Vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms. Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą. 1995. [http://www.lcn.lt/bzinios/bz0006/006ek2.html](http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html#%E2%80%9E%C5%A1audei%20mane%20mano%20motinos%20%C4%AFs%C4%8Diose%E2%80%9C%20%28Ps%20138%20[139],; prisijungimo laikas: 2013-06-24.</p><p>113. Skandinavijos šalių katalikų vyskupų ganytojiškas laiškas dėl pagarbos negimusiam kūdikiui. 1999. <a href=); prisijungimo laikas: 2013-06-24.
114. Šeima ir gyvenimas Europoje. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20030614_family-europe-trujillo_en.html; prisijungimo laikas: 2012-12-26.
115. Tarptautinių žodžių žodynas. <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Statusas&wid=18629>; prisijungimo laikas: 2013-10-20.
116. Tomilinas T. Pradėtas, bet dar negimęs. 2008. <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-02-07-tomas-tomilinas-pradetas-bet-dar-negimes/14538/print>; prisijungimo laikas: 2013-09-15.
117. Tūzaitė E. Kamieninių ląstelių tyrimai. <http://bioetika.sam.lt/index.php?-1492740102>; prisijungimo laikas: 2013-02-03.

118. UK parents reject abortion after seeing their disabled son smile on ultrasound. <http://www.lifesitenews.com/news/uk-parents-reject-abortion-after-seeing-their-disabled-son-smile-on-ultraso>; prisijungimo laikas: 2013-05-26.

Kiti šaltiniai

119. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/164.htm>; prisijungimo laikas: 2013-09-01.
120. Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01.html; prisijungimo laikas: 2013-07-01.
121. Jablonskis K. Baudžiamasis statusas su papildymais. Kaunas: „Literatūros“ knygyno leidinys, 1930.
122. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje ataskaita. 1998.
123. Katalikų bažnyčios katekizmas. 2005. http://www.vatican.va/archive/compendium_ccc/documents/compendium_catech_lit.pdf; prisijungimo laikas: 2013-06-24.
124. Kavolis M., Beliackinas S. Baudžiamasis statusas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų. Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934.
125. Kavoliūnaitė E., Ragauskas P. Išvada dėl teisės į abortą apribojimo, siekiant apginti negimusio žmogaus gyvybę. www.infolex.lt/portal/papildomiok/ismados_apie_abortu_draudima.doc; prisijungimo laikas: 2013-05-05.
126. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos analizės skyrius. Apie kai kuriuos reprodukcinę teisių ir reprodukcinės sveikatos aspektus. 2001. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5490&p_d=69904&p_k=1; prisijungimo laikas: 2013-11-08.
127. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija. Informacijos analizės skyrius. Apie nėštumo nutraukimo reglamentavimą kai kuriose Europos Sąjungos šalyse (Airija, Malta, Lenkija, Latvija, Danija, Vokietija, Didžioji Britanija, Prancūzija, Belgija, Italija, Graikija, Ispanija ir Portugalija). 2005.
128. Pastoracinė konstitucija apie bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *GAUDIUM ET SPES*. Priimta 1965 m. gruozio 7 d. Visuotiniame Vatikano II Susirinkime.

129. Popiežiškoji sveikatos apsaugos darbuotojų pastoracijos tarnyba. Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija. Kaunas: Leidykla Farmacija, 1997.
130. Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika Evangelium vitae. Vyskupams, kunigams ir diakonams, vienuoliams ir vienuolėms, Kristų tikintiems pasauliečiams ir visiems geros valios žmonėms. Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą. 1995. [http://www.vlk.lt/vlk/pag/files/icd10/TLK10AM_SAM20101215.pdf](http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html#%E2%80%9EI%C5%A1audei%20mane%20mano%20motinos%20%C4%AFs%C4%8Diose%E2%80%9C%20%28Ps%20138%20[139],; prisijungimo laikas: 2013-06-24.</p><p>131. RTFSR BK su pakeitimas iki 1940 m. lapkirčio 15 d. Kaunas: Lietuvos TSR Teisingumo liaudies komisariato leidinys, 1941.</p><p>132. Tarptautinė statistinė ligų ir susijusių sveikatos sutrikimų klasifikacija, dešimtas peržiūrėtas ir pataisytas leidimas Australijos modifikacija. TLK-10-AM sisteminis ligų sąrašas 2008 m. liepos 1 d. <a href=); prisijungimo laikas: 2013-08-16.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas pradėto, bet negimusio vaiko statusas Lietuvos teisės sistemoje. Yra žinoma, kad žmogaus gyvybė bei jos apsauga reglamentuojama tarptautiniu ir nacionaliniu teisės lygmenimis. Gyvybės pradžios aktualumas ypatingai išryškėjo sparčiai besivystant technologijoms, leidžiančioms manipuliuoti žmogaus gyvybe. Todėl šiandien viena aktualiausių problemų bei ypatingas diskusijų objektas gyvybės tema – kada prasideda gyvybė, kada įgijama teisė į gyvybę ir nuo kada ši teisė turi būti saugoma įstatyminiu lygmeniu. Problemos aktualumą pabrėžia ir tai, kad kiekvienos valstybės teisinis, kultūrinis, religinis požiūris skirtingai vertina gyvybės pradžią bei apsaugą, kas nulemia nevienodą teisinį reglamentavimą.

Pagal keliamą problematiką, darbe aptariamas katalikybės požiūris į gyvybės apsaugą bei jos įtaka teisiniam reglamentavimui, analizuojamos gyvybės pradžios etinės ir teisinės teorijos, nagrinėjamas Europos valstybių reglamentavimas negimusiojo atžvilgiu, taip pat *hard law* ir *soft law* tarptautiniai teisės aktai bei Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija ir, žinoma, atskleidžiamas Lietuvos teisinis reglamentavimas, įskaitant bandymus įtvirtinti pradėto, bet negimusio vaiko statusą.

Darbe keliamas tikslas – išanalizuoti bei atskleisti Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintą pradėto, bet negimusio vaiko statusą ir aptarti egzistuojančias problemas. Pagal tikslą formuluojami šie uždaviniai: atskleisti katalikybės požiūrį į gyvybės pradžią; išnagrinėti gyvybės pradžios etines ir teines teorijas; išanalizuoti tarptautinius teisės aktus, reglamentuojančius pradėto, bet negimusio vaiko statusą, tarptautinių teismų jurisprudenciją bei užsienio valstybių teisinį reglamentavimą; išanalizuoti nacionalinius teisės aktus ir teisės aktų projektus, reglamentuojančius pradėto, bet negimusio vaiko statusą. Uždaviniams pasiekti pasitelkiami empirinis, dokumentų analizės, alternatyvų, lyginimo, apibendrinimo metodai, taip pat anketinis metodas – oficiali anketa, siekiant atskleisti visuomenėje kylančias kontroversijas dėl pradėto, bet negimusio vaiko statuso esamo ir galimo reglamentavimo.

Išnagrinėjus kuriamą reglamentavimą padarytos išvados, jog Lietuvos teisės aktai nevienodai vertina pradėto, bet negimusio vaiko statusą – Lietuvos Respublikos Konstitucija, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas tarsi saugo negimusio vaiko gyvybę, kita vertus, egzistuoja įsakymas „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“, kuris vis dėlto turėtų būti pripažintas negaliojančiu dėl prieštaravimo aukštesnės galios teisės aktams. Lietuvos kuriamas teisinis reglamentavimas nei paneigia, nei patvirtina pradėto, bet negimusio vaiko subjektiškumą. Dėl šių priežasčių darbe siūlytini teisės aktų pakeitimai, nustatantys pradėto, bet negimusio vaiko apsaugą.

SUMMARY

This master thesis analyzes the status of unborn children in Lithuanian legal system. It is commonly known that the human life as well as its protection are being regulated at both national and international legal level. The issue of the beginning of human life has become especially important in the age of modern technologies that empower the manipulation of human life. Thus, one of the most prevailing problems and a specific subject for discussions regarding human life nowadays is the question when does the human life begin, when a right to life begins, and since when should this right be protected by law. The importance of the latter issues points out also the fact, that the human life and its protection are being considered variously, depending on legal, cultural, and religious background of each country, which results in diverse legal regulations.

In regards to the problematic issues raised in this master thesis, the catholic point of view on protection of human life and its legal regulation is being discussed. Further on legal and ethical theories on the beginning of human life, legal regulations of European countries on the status of an unborn baby are being analyzed. Also *hard law* and *soft law* international legal acts as well as the legal practice of the European Court of Human Rights were included in the study. Finally, the Lithuanian legal regulations are being revealed, including the efforts to establish the status of an unborn child.

The aims of this master thesis is to analyze and reveal the status of an unborn child declared in Lithuanian legal acts, and to discuss the current issues in regards to this topic. In accordance with the aims the following key points were taken into consideration: revealing the catholic attitude towards the beginning of human life; analysis of ethical and legal theories on the beginning of human life; analysis of international legal acts, which regulate the status of an unborn child, the jurisprudence of international courts as well as foreign countries' regulations of this issue; analysis of the national legal acts and legal acts' projects, which regulate the status of an unborn child. In order to reach the goals of this thesis the following methods were used: empirical research, document analysis, alternative and comparative methods as well as a questionnaire: an official form with questions about the current controversial tendencies in Lithuanian society in regards to the status of unborn children, and its possible legal regulation.

After analysis of the current legal practice, the following conclusion was drawn: Lithuanian legal acts establish different attitudes towards the status on an unborn baby: the Constitution of the Republic of Lithuania together with the Lithuanian Law on Fundamentals of Protection of the Rights of the Child declare protection of an unborn child. At the same time there exists the order of the Ministry of Health of the Republic of Lithuania „On procedures for performing a surgical termination of pregnancy“, which nonetheless should be declared invalid due

to the disregard with the legal acts of the higher law. The current legal practice in Lithuania neither denies nor admits the legal subjectivity of an unborn baby. Because of the latter reasons, a necessity of legal acts' amendments is being proposed, which should establish the protection of unborn children.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Į klausimus atsako Lietuvos lenkų rinkimų akcijos pirmininkas Valdemar Tomaševski

Kalba netaisyta

ANKETA „PRADĖTO, BET NEGIMUSIO VAIKO STATUSAS LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE“

Aš, Mykolo Romerio universiteto, Teisės fakulteto bioteisės studijų magistrantė, Vaiva Bakaitė, rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Pradėto, bet negimusio vaiko statusas Lietuvos teisės sistemoje“.

Prašau Jūsų skirti laiko ir atsakyti į žemiau pateiktus klausimus, kurių atsakymai, planuojama, bus publikuojami mano magistro baigiamajame darbe.

Klausimai:

1. Apibrėžkite žmogaus gyvybės pradžią ir šiandien su tuo susijusias egzistuojančias problemas.

Žmogaus gyvenimas prasideda nuo jo pradėjimo momento. Būtent tą akimirką nusistato tokios vaiko savybės, kaip: lytis, akių, plaukų bei odos spalva, ūgis, gera sveikata ar polinkis sirgti tam tikromis ligomis. 21-ąją dieną pradeda plakti vaiko širdis, formuojasi smegenys. 6-ąją savaitę formuojasi vaiko skeletas. Funkcionuoja inkstai, plaučiai, kepenys ir širdis. Galima užfiksuoti žmogaus smegenų siunčiamas elektromagnetines bangas. 10-ąją savaitę veikia visi organai. Susiformavusios kojtės ir rankytės, pirštelių antspaudai. Vaikas reaguoja į išorės impulsus, jaučia skausmą. Tolimesnis vystymasis – tėra jau egzistuojančių žmogaus organų veiklos tobulinimas bei jo augimas. 12-ąją savaitę vaikas sugeba pariesti kojytes, sukinėti pėdutes bei ištiesti kojų pirštukus, užspausti kumštelių, raukti antakius. Savo elgesiu bei kūno sandara išreiškia individualius bruožus: jaučia ir reaguoja į emocines motinos būsenas. Žmogaus ūgis – apie 9 cm. 36-ąją savaitę, po 9 mėnesių gyvenimo motinos iščiose, gimsta vaikas.

Vaikas nuo pradėjimo momento yra GYVA būtybė ir turi TEISĘ būti saugomas, lygiai taip pat, kaip ir kiekvienas žmogus. Pradėtus vaikus privalu saugoti – taip moko Katalikų bažnyčia. „Tauta, kuri žudo savo vaikus, neturi ateities“ - sakė Šventasis Tėvas Jonas Paulius II.

2. Kaip manote, ar politikai ir teisininkai, neatsižvelgdami į genetikų ir mokslininkų nuomones, gali apspręsti nuo kada prasideda žmogaus gyvybė ir nuo kada reiktų ją saugoti?

Kodėl?

Gyvybė prasideda nuo pradėjimo momento (apvaisinimo). Visi klausimai, susiję su gyvybės prenatalinėje fazėje apsauga, privalo būti sprendžiami teikiant prioritetą pradėto vaiko teisėms. Iki šiol nebuvo jokio teisinio apibrėžimo šiuo klausimu. Netgi nebuvo sakoma, jog tai yra vaikas. Tik po 12 nėštumo savaičių taikomi tam tikri apribojimai nėštumui nutraukti. Įstatymas turėtų tai reglamentuoti pagal šiuos pagrindinius principus.

Tačiau įstatymas neapsiriboja vien tuo, kad draudžia daryti abortus ir nustato atsakomybę už tai. Tai yra kompleksinis įstatymas. 4 straipsnyje numatytas prenatalinės vaisiaus globos ir medicininės, socialinės bei informacinės nėščių moterų globos – organizavimas, galimybės gauti informaciją apie institucijas ir organizacijas, padedančias spręsti psichologines ir socialines problemas ir pan. Tai būtų užduotis Vyriausybės ir savivaldybės administracijai, o tos pagalbos formas Vyriausybė privalėtų nustatyti atskiru nutarimu.

Į kitą svarbų aspektą atsižvelgta įstatymo 5 straipsnyje, kuris numato mokymo apie gyvybę prenatalinėje fazėje organizavimą. Tokio dalyko iki šiol nėra buvę. Nei mokyklos vadovėliuose, nei kitoje literatūroje nieko praktiškai nerasime apie žmogaus vaisiaus apsaugą nuo pradėjimo momento. Švietimo ir mokslo ministerija privalės šią temą įtraukti į mokyklų bei į aukštųjų mokyklų mokymo programas.

3. Kodėl nusprendėte pateikti įstatymo projektą dėl gyvybės apsaugos nuo pat jos pradėjimo?

Pakomentuokite plačiau.

Lietuvoje nėra įstatymo, saugančio gyvybę prenatalinėje fazėje. Dar 2005 m. balandžio 28 d., būdamas Seimo nariu, paruošiau įstatymo projektą, surinkau įvairioms frakcijoms priklausančių mano iniciatyvą remiančių 30 Seimo narių parašų ir įregistravau Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektą, kuriam 2008 m. pritarta po pateikimo. Projektui taip pat pritarė Žmogaus teisių komitetas. Deja, tuo ir baigėsi, jo eiga buvo sustabdyta. Įtakos tam turėjo ir konservatorių, visų pirma tuometinio Sveikatos reikalų komiteto pirmininko Antano Matulo, pasyvumas šiuo klausimu. Kaip ten bebūtų, 2005 m. parengtas įstatymo projektas sukėlė karštas diskusijas.

LLRA rinkimų programoje buvo įrašiusi nuostatą, kad ginsime negimusius vaikų gyvybę ir, įgyvendindami priimtus pažadus, šią kadenciją iš naujo užregistravome Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektą, kuris yra įtrauktas į pavasario Seimo darbų programą.

Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymas atspindi Katalikų bažnyčios, popiežiaus Jono Pauliaus II mokymus, taip pat mūsų šalies piliečių lūkesčius. Įstatymas bus ryžtingas žingsnis, ginant mūsų šalies gyvybiškai svarbius interesus demografijos ir visuomenės moralės srityse.

Išanalizavus kitų šalių įstatymų bazę, paaiškėjo, kad siūlomas įstatymas jau seniai priimtas kai kuriuose ES šalyse (Airijoje, Lenkijoje, Maltoje). Įgyvendinant įstatymą, Airijoje, Lenkijoje ir Maltoje nebuvo kažkokių nenumatytų sunkumų, išskyrus liberaliųjų pažiūrų visuomenės dalies pasipriešinimo.

4. Ar toks Jūsų siūlymas uždrausti abortus remiasi teisine baze, egzistuojančia Lenkijoje, kuomet abortai yra galimi tik išimtiniais atvejais? Pakomentuokite.

Taip, projektas panašus į įstatymą, nuo 1993 m. galiojantį Lenkijoje ir į tuos šį klausimą reglamentuojančius teisės aktus, kurie galioja kitose keturiose pasaulio šalyse. Panašus įstatymas galioja kai kuriose JAV valstijose, pavyzdžiui, neseniai buvo priimtas Pietų Dakotos valstijoje.

5. Kokius planuojate numatyti išimtinis atvejus, kuomet abortas būtų leidžiamas ir iki kelintos nėštumo savaitės būtų leidžiamas? Pakomentuokite kiekvieną atvejį plačiau.

Įstatymo projekte įvesti pagrindiniai gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos principai – tai konstatavimas, kad žmogaus gyvybė prasideda nuo moters apvaisinimo ir kad visi klausimai, susiję su gyvybės prenatalinėje fazėje apsauga, turi būti sprendžiami teikiant prioritetą vaiko prenatalinėje fazėje teisėms.

Įstatymo projekte numatytos nėštumo nutraukimo leistinos sąlygos:

- 1) kai nėštumas gresia nėščios moters gyvybei ar sveikatai;
- 2) kai yra pagrįstų įtarymų, jog nėštumas atsirado dėl nusikalstamų veikų.

6. Kaip manote, kokius teisės aktus ir jų teisės normas reiktų keisti, įsigaliojus draudimui daryti abortus?

Įstatymo projektas teikiamas kartu su Civilinio kodekso ir Baudžiamojo kodekso pakeitimų ir papildymų projektais. Civilinio kodekso 2.2 straipsnyje siūloma nustatyti, kad „pradėtas, bet dar negimęs vaikas, turi tokį pat civilinį teisnumą kaip ir gimęs, tačiau turtinės teisės jam atsiranda nuo gimimo momento“. Baudžiamojo kodekso pakeitimų projekte pateikiamos jo pataisos susijusios su papildymu kodekso 131¹ straipsniu „Gyvybės atėmimas vaikui prenatalinėje fazėje“ bei 135 ir 142 straipsnių koregavimu, nustatant atsakomybę už vaiko prenatalinėje fazėje sužalojimą ar susargdinimą, taip pat patikslinant neteisėto aborto sampratą. Tas, kas atėmė gyvybę vaikui prenatalinėje fazėje, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki trejų metų, bet jokių būdu ne motina ir gydytojas įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka atlikęs nėštumo nutraukimo (aborto)

operaciją, ką bando įrodyti įstatymo projekto oponentai. Reikėtų pabrėžti, kad baudžiamoji atsakomybė negresia moteriai, tam skirtas atskiras įstatymo sakinys.

Įstatymo projekte keliami reikalavimai Vyriausybei, ministerijoms, kitoms Vyriausybės įstaigoms bei vietos savivaldos institucijoms užtikrinti nėščių moterų ir vaiko prenatalinėje fazėje medicininę, socialinę ir teisinę globą. Taip pat reglamentuojami mokymo apie gyvybę prenatalinėje fazėje klausimai. Vyriausybė ir Sveikatos apsaugos ministerija turės parengti ir patvirtinti lydimuosius teisės aktus, reikalingus šiam įstatymui įgyvendinti.

7. Kaip manote, kas yra svarbiau moters teisė apsispręsti ar vaisiaus teisė gyventi (ar vaisius apskritai turi teises)? Pakomentuokite.

Šiais laikais labai akcentuojama moterų teisė į apsisprendimą. Bet yra ir kitas klausimas, apie kurį kažkodėl kalbama kur kas mažiau – tai vaiko TEISĖ GYVENTI. Mes visi dabar naudojames ta teise, o kas būtų tuo atveju, jeigu į mūsų šią teisę būtų pasikėsinta? Mūsų dabar čia tiesiog nebūtų. Mes taip ir nebūtume išvydę pasaulio, negalėtume džiaugtis gyvenimu, negalėtume matyti kitų žmonių, bendrauti ir t.t., mes negalėtume GYVENTI.

Negalima galvoti, kad abortas yra tik moters apsisprendimas, nes čia jos kūnas. Negali tas pats kūnas turėti kitą kraujo grupę, lytį. Mes visi turime suprasti, kad abortas yra didelė blogybė. Nuodėmė. Todėl įstatymas bus geras žingsnis ir Valstybei, ir jos moralei. Bus mažiau poabortinių sindromų, o svarbiausia, išsaugosime gyvybę, kurią duoda Dievas.

8. Ar moters teisės nebus pažeidžiamos, kuomet abortai bus uždrausti? O galbūt moteris turi visišką teisę elgtis su savo kūnu kaip ji nori, remiantis plačiai įtvirtintu autonomijos principu? Pakomentuokite.

Nėštumo nutraukimas kiekvienai moteriai yra didžiulė drama, turinti skaudžios įtakos jos psichikai bei fizinei sveikatai. Todėl verta pabrėžti, kad, pateikdami Gyvybės prenatalinėje fazėje įstatymo projektą, mes nesiekiamo koku nors būdu tų moterų smerkti, bet norime suteikti tinkamą apibrėžimą šio veiksmo – negimusio vaiko, gyvos būtybės nuo pat pradėjimo momento nužudymo. Vienas Dievo įsakymų skelbia, kad žudyti yra mirtina nuodėmė. Reikia pabrėžti, kad įstatymu siekiama saugoti moterį nuo asmenų, verčiančių ją daryti abortą. Tokie veiksmai bus baudžiami. Gyvenime dažnai būna taip, kad vyrai verčia moterį nutraukti nėštumą šantažuodami ir grasindami ją palikti. Priėmus įstatymą moteris bus apsaugota nuo vyrų ar kitų asmenų veiksmų, kurie neatitinka jos interesų ir netgi jai kenkia.

Abortas yra žmogaus gyvybės sunaikinimas ir negali būti saugus, aborto kaip nebūtinio ir išvengiamo veiksmo žala moters sveikatai įrodyta medicinos įrodymais pagrįsta praktika

(komplikacijos netgi po medicinos įstaigose atlikto aborto, absoliutus ir visais aborto atvejais registruojamas negatyvus poveikis moters psichinei sveikatai).

Dabartinė medicinos praktikoje esanti aborto pagal moters norą tvarka neatitinka medicinos mokslo dėsnių ir nekenkimo principo, medikų duodamos Hipokrato priesaikos ir Medicinos darbuotojų etikos kodekso, kitų įstatymų, kurie reglamentuoja žmogaus gyvybės apsaugą, pvz., eksperimentavimo su embriono kamieninėmis ląstelėmis.

9. Kaip vertinate Europos žmogaus teisių teismo priimtą sprendimą byloje *Vo prieš Prancūziją*, kurioje teismas paliko teisę pačioms valstybėms apsispręsti, kokį statusą suteikti pradėtam, bet negimusiam vaikui? Kodėl Europos žmogaus teisių teismas nesiryžo priimti konkretaus sprendimo? Pakomentuokite.

Gyvenimas yra Dievo dovana - jokia valdžia ir teismas negali to paneigti. Greičiausiai teisėjai suprato tai. Nors pasaulyje yra žinomi ir kiti negerai pavyzdžiai, kai už abortus pasisakantys lobistai įtakoja atskirus teismo sprendimus.

10. Kaip manote, ar Lietuvoje pavyks įteisinti abortų uždraudimą? Kodėl?

Manau, kad mums pavyks apsaugoti negimusius vaikus nuo nužudymo, nepaisant parsidavusios žiniasklaidos spaudimo ir kaip tai bebūtų sunku. Gyvybės saugumas nuo pradėjimo iki natūralios mirties yra vienas Europos civilizacijos kertinių akmenų. Dar 2005 m., kai įregistravau šį įstatymo projektą, visuomenei buvo suteikta galimybė susipažinti su mažai anuomet žinoma tema, juk šios problemos nežinojimas yra nerimą keliančio aukšto negimusių vaikų nužudymo rodiklio pagrindinė priežastis. Statistiniai duomenys yra negailestingi: šiuo metu nužudoma apie 8-9 tūkst. negimusių vaikų, prieš 8 metus šis skaičius buvo beveik dvigubai didesnis. Kaip matome, LLRA iniciatyva, netgi nevainikuota pergale, sukėlė teigiamų pokyčių. Manome, kad negimusių vaikų gyvybės apsaugos teisinės apsaugos nebuvimas - turint omenyje demografinę duobę ir emigracijos srautus – gali nulemti, kad išmirsime kaip šalis.

Baigti norėčiau pakartodamas popiežiaus, palaimintojo, Jono Pauliaus II žodžius: „Tauta, kuri žudo savo vaikus, neturi ateities“.

Dėkoju už atsakymus

Į klausimus atsako viešosios įstaigos Lygių galimybių plėtros centro projektų vadovė

Margarita Jankauskaitė

Kalba netaisyta

ANKETA „PRADĖTO, BET NEGIMUSIO VAIKO STATUSAS LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE“

Aš, Mykolo Romerio universiteto, Teisės fakulteto bioteisės studijų magistrantė, Vaiva Bakaitė, rašau magistro baigiamąjį darbą tema „Pradėto, bet negimusio vaiko statusas Lietuvos teisės sistemoje“.

Prašau Jūsų skirti laiko ir atsakyti į žemiau pateiktus klausimus, kurių atsakymai, planuojama, bus publikuojami mano magistro baigiamajame darbe.

Klausimai:

1. Apibrėžkite žmogaus gyvybės pradžią ir šiandien su tuo susijusias egzistuojančias problemas.

Aš laikausi nuostatos, kad apie **žmogaus** gyvybę galima kalbėti kūdikiui gimus. Iki tol turėtume kalbėti apie vaisių (jo būklę ir galimas grėsmes vystymuisi, išlikimui).

2. Kaip manote, ar politikai ir teisininkai, neatsižvelgdami į genetiką ir mokslininkų nuomones, gali apspręsti nuo kada prasideda žmogaus gyvybė ir nuo kada reiktų ją saugoti? Kodėl?

Na, tiek mokslininkai, tiek politikai neturėtų pamiršti, kad gimdantis asmuo taip pat yra žmogus, turintis teisę į savo kūno integralumą, taigi ir teisę apsispręsti reprodukuoti ar ne. Nereikėtų taip pat pamiršti, kad „gyvybės apsaugos“ diskursas pats savaime yra politizuotas, ir atspindi vieną galimų biopolitinių strategijų. Vakarų pasaulyje, sumažėjus gimstamumui, prabilta apie „gyvybės apsaugą“, Kinijoje, kur gimstamumas buvo labai didelis – „vieno vaiko“ politiką, kituose kontekstuose skatinama turėti vaikų, bet ne bet kokioms gyventojų grupėms (eugenika). Ir kiekvienu atveju pasitelkiami „moksliniai argumentai“, pasirinktai pozicijai pagrįsti.

3. Aptarkite moters teises pradėto, bet negimusio vaiko atžvilgiu.

Kūdikiu tampama gimus, vaiku – sulaukus vienerių metų amžiaus. Vaiko teisės ginamos taip pat, kaip ir bet kurio visuomenės piliečio. Kol vaisius vystosi jis yra neatsiejama moters kūno dalis, o moteris turi absoliučią teisę į savo kūno integralumą ir neliečiamybę. Todėl prievartinis

apvaisinimas, prievartinis nėštumo nutraukimas ar vertimas gimdyti prieš moters valią yra grubus jos žmogaus teisių pažeidimas.

4. Kaip manote, ar pradėtas, bet negimęs vaisius turi orumą bei iš jo kylančias teises? Pakomentuokite.

Orumą gali turėti tik sąmoningas individas. Negimęs vaisius nėra nei asmuo, nei sąmoningas.

5. Kaip manote, kas yra svarbiau moters teisė apsispręsti ar vaisiaus teisė gyventi? Pakomentuokite.

Vaisius apskritai neturi teisių, nes jis nėra teisinis subjektas.

6. Ar moters teisės nebus pažeidžiamos, kuomet abortai bus uždrausti? O galbūt moteris turi visišką teisę elgtis su savo kūnu kaip ji nori, remiantis plačiai įtvirtintu autonomijos principu? Pakomentuokite.

Taip, jos bus pažeistos pačiu grubiausiu būdu, nes moteris turi teisę į savo kūno integralumą ir neliečiamybę, o taip pat turi teisę į atsakingą pasirinkimą.

7. Kaip vertinate Lietuvos Respublikos Seimo narių iniciatyvą uždrausti abortus, o juos įteisinti tik kraštutiniais atvejais? Pakomentuokite.

Labai neigiamai. Nes be to, kad pažeidžiamos moterų teisės, sukeliama taip pat grėsmė moterų sveikatai ir gyvybei (dėl nelegalių abortų) – pasaulio praktika rodo, kad tokie draudimai nesumažina abortų skaičių, o tik nustumia juos į pogrindį. Be to reikia nepamiršti, kad LT plačiai paplitusios (nors nepripažįstamos) lytinės prievartos praktikos santuokoje, o išžaginimas santuokoje nėra kriminalizuotas, nėra renkama tokia statistika.

8. Kaip manote, ar Lietuvoje pavyks įteisinti abortų uždraudimą? Kodėl?

Darysime viską, kad nepavyktų, nes tai būtų didelis regresyvus žingsnis.

Dėkoju už atsakymus